Stockholms universitet

Institutionen för baltiska språk, finska och tyska

Avdelningen för finska

MITEN VIRANOMAISET PUHUTTELEVAT KANSALAISIA TIEDOTTEISSAAN

——

RUOTSIN JA SUOMEN VIRANOMAISTEKSTIEN VERTAILUA

Författare Arja Meski

Examensarbete 2 för masterexamen

30 högskolepoäng

Handledare Merlijn De Smit

2008-10-30 hösttermin

1. JOHDANTO 4

1.1. ALKUSANAT 4

1.2. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET 4

1.3. KAKSIKIELINEN SUOMI, YKSIKIELINEN RUOTSI JA SEN VÄHEMMISTÖKIELET 4

1.4. MATERIAALIN KUVAUS JA METODI 6

2. TULOKSET TUTKIELMAN POHJAKSI 8

2.1. RUOTSINRUOTSALAISEN TEKSTIN TARKASTELU 8
2.1.1. Ryhmää kuvaavia yleistäviä sanoja 8
2.1.2. Nominaalinen sivulause att + infinitiivi, johon lukija sisällytetään 8
2.1.3. Elämäntilanteen tai jonkin mahdollisuuden kuvaus, finns-lauseet 8
2.1.4. Passiivi 8
2.1.5. Nominaalimuodot 9
2.1.6. Geneerinen deponenttiverbi tai man-passiivi 9
2.1.7. Prepositiorakenne 9

2.2. SUOMENKIELISTEN TEKSTIEN TARKASTELU 9
2.2.1. Ryhmää edustavia sanoja 9
2.2.2. Nollasubjekti 9
2.2.2.1. Nesessiiviset rakenteet 9
2.2.2.2 Teema jonka tarkoitteesta jotakin sanotaan + nollasubjekti / modaalisuutta ilmaisevat verbit 10
2.2.2.3. Ehtoa ilmaisevat yhdyslauseet 10
2.2.3. Yksipersoonainen passiivi 10
2.2.4. Nominaalimuodot 10
2.2.5. Eksistentiaaliset kiertoilmaukset, kuvaavat tilannetta, mahdollisuutta 10
2.2.6. Muutospassiivi 10

2.3. HUOMIOITA SUOMENRUOTSISTA 13

2.4. KATSAUS KUMMANKIN MAAN VIRANOMAISTEKSTEIHIN 15
2.4.1. Yleistävää puhuttelua Ruotsissa 15
2.4.2. Sinuttelua Ruotsissa, yleistävää puhuttelua Suomessa 15
2.4.3. Sinuttelua sekä Ruotsissa että Suomessa 18

3. TEOREETTISTA TAUSTAA 19

3.1. KOHTELIAISUUSTEORIOITA 19

3.2. DEIKSIS 23

3.3. PUHUTTELUSTRATEGIOISTA SUOMESSA JA RUOTSISSA 24
3.3.1. SUORAN PUHUTTELUN VÄLTTÄMINEN 25
3.3.1.1. Nollasubjekti suomessa kontra *man*-rakenne ruotsissa 25
3.3.1.1.1. Nesessiivirakenne
3.3.1.1.2. Teema jonka tarkoitteesta jotakin sanotaan + nollasubjekti 25
3.3.1.1.3. Ehtoa ilmaisevat yhdyslauseet 26
3.3.1.2. Ruotsin *man* 26
3.3.1.3. Passiivi kontra suora puhuttelu 28

3.3.1.4. Suomen muutospassiivi ja ruotsin *bli*-passiivi 30
3.3.1.5. Nominaalimuodot 31
3.3.1.6. Töykeyden välttämisen monikko 31
3.3.1.7. Puhuteltavaan viitataan monikolla 32
3.3.1.8. Hoivakielessä vältetään mainitsemasta puhuteltavaa: 32
3.3.1.9. Adverbi 32
3.3.1.10. Meikäläinen ja teikäläinen 33
3.3.1.11. Naapuri ja asiakas 33

3. 4. KIELTEN RAKENTEESTA / HISTORIALLISTA TAUSTAA 33
3.4.1. Kielen rakenne 33
3.4.2. Puhuttelukäytännön kehitys Suomessa 35
3.4.3. Ruotsin yhteiskunnallisen kehityksen historiaa 41
3.4.3.1. Sinuttelureformi 41
3.4.3.2. Viranomaiset omaksuvat sinuttelun 43
3.4.3.3. Intimisointi jatkuu 45
3.4.4. Ruotsin ja suomen puhuttelukäytännön vertailua 45
3.4.4.1. Sosiaalinen deiksis, diskurssit, tyyli 45
3.4.4.2. Dialogisuus 49
3.4.4.3. Vielä sinuttelusta ja teitittelystä 49

4. POHDINTAA 51

4.1. HAVAINTOJA SINUTTELUSTA VIRANOMAISTEKSTEISSÄ 51
4.1.1. Miksi sinuttelu ja *sinä*-pronominin käyttö voi tuntua häiritsevältä suomenkielisessä tekstissä 52
4.1.2. Yleistävä yksikön toinen persoona eli *sinä*-passiivi 54

4.2. SUOMEN PERSOONAPRONOMINIEN ONGELMALLISUUDESTA 55

4.3. VELVOITTAVUUS JA SEN ILMAISUKEINOT 56

4.4. VIELÄ KOHTELIAISUUSSTRATEGIOISTA 57

5. LOPPUSANAT 59

Tiivistelmä 61

Sammanfattning 62

Abstract 63

LÄHDETEOKSIA 64

Sähköiset lähteet 65

Suomen viranomaisia 666

Ruotsin viranomaisia 67

Konsultaatioita 68

Liite 69

1. JOHDANTO

1.1. ALKUSANAT

Ajatus tämän tutkielman aiheesta syntyi, kun Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan pyynnöstä vuoden 2003 syksystä vuoden 2004 kevääseen yhdessä Irmeli Kuuselan kanssa tarkastelin Ruotsin viranomaisten suomenkielisten julkaisujen kieliasua. Suomennoksissa pisti silmään sinuttelumuotojen runsaus, eivätkä nämä muodot aina tuntuneet sopivan oikein luontevasti suomenkieliseen tekstiin. Puhuttelutapa oli saatu suoraan ruotsinkielisistä alkuteksteistä ja säilytetty sellaisenaan. Kun ajattelin asiaa oman kokemukseni perusteella, tiesin, etteivät Suomen viranomaiset sinuttelisi omissa tiedotteissaan yhtä runsaasti. Tästä syntyy kääntäjälle ongelma: säilyttääkö alkuperäiset puhuttelumuodot ja eriyttää ruotsinsuomi suomensuomalaisesta käytännöstä vai sopeuttaako tyyli kohdekielen perinteisen ja vallalla olevan käytännön mukaiseksi? Otan tutkielmassani lyhyesti kantaa myös tähän mielenkiintoiseen käännösongelmaan, mutta lähinnä vertailen näiden kahden kielen ja maan kohteliaisuus- ja puhuttelustrategioita, tarkastelen niiden eroja ja pohdin erojen syitä. Avainkysymys on: miksi liiallinen sinuttelu tuntuu oudolta suomenkielisissä teksteissä?

1.2. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tutkimuksen tavoitteena on osoittaa, että Ruotsin ja Suomen viranomaisilla on toisistaan poikkeava puhuttelukäytäntö kansalaisille osoitetuissa tiedotteissa. Lähtöoletuksena on, että Ruotsin viranomaisten tiedotteissa sinuttelu on hyvin runsasta. Neuvot ja ohjeet osoitetaan suoraan yksittäiselle kansalaiselle (ellei sinuttelua sitten voisi tulkita jo yleistäväksi yksikön toiseksi persoonaksi, jota toisinaan kutsutaan myös *sinä*-passiiviksi). Vaikka sinuttelu on täysin kelvollista ja korrektia myös Suomessa, Suomen viranomaiset eivät silti käytä sitä yhtä runsaasti, vaan korvaavat sen erilaisilla yleistävillä ilmauksilla. Tutkimuksen tavoitteena on myös muiden tutkimusten valossa pohtia ja selvittää mahdollisia syitä puhuttelutyylien eroavuuksiin.

1.3. KAKSIKIELINEN SUOMI, YKSIKIELINEN RUOTSI JA SEN VÄHEMMISTÖKIELET

Kirjoitettua suomea kehitettiin alun perin latinan, saksan ja ruotsin esikuvien mukaan Agricolan ajoista 1500-luvulta lähtien. Kansaa opetettiin lukemaan, ei juurikaan kirjoittamaan, ja suomenkieliset julkaisut rajoittuivat uskonnollisiin teksteihin sekä

tärkeimpiin lakiteksteihin, asetuksiin ja Kustaa Vaasan ajoista kuninkaan kirjeisiin. Kun Suomesta 1809 tuli osa Venäjää, ja Suomi sai autonomisen aseman, suomen kielikin sai aikaisempaa itsenäisemmän ja tukevamman kehityspohjan. Samalla ruotsin kielen itsestään selvä valta-asema Suomessa lakkasi olemasta. Suomea alettiin kehittää määrätietoisesti sen omista lähtökohdista, ja vuoden 1863 kieliasetuksella suomi sai virallisen kielen aseman ruotsin rinnalla. Tuon lain takaaman virallisen aseman Suomessa on säilyttänyt myös ruotsi, ja kaikki julkiset ja hallinnolliset tekstit on siitä pitäen julkaistu Suomessa kahdella kielellä.

Kun Suomen sodan (1808–09) jälkeinen uusi raja vedettiin Suomen ja Ruotsin välille, suomenkielinen väestö Tornionjoesta länteen jäi Ruotsin puolelle. Suomenkielistä väestöä asui runsaasti myös Keski-Ruotsissa ja kaupungeista etenkin Tukholmassa. Suomen kielelle ei tuolloin taattu minkäänlaista asemaa Ruotsin valtiossa, mutta suomi on elänyt Ruotsissa sitkeästi näihin päiviin jopa Ruotsin valtion vastakkaisista pyrkimyksistä huolimatta. Tornionjokilaakson suomi säilyi ihmisten seurustelu- ja arkikielenä, jota ei juuri kirjoitettu. Vasta 1990-luvulla herättiin tiedostamaan Tornionjokilaakson suomen ominaisarvo ja kaavailemaan sille itsenäisen vähemmistökielen statusta. Kielen nimeksi vakiintui siitä Ruotsin puolella käytetty nimitys *meänkieli*. Kielitieteellisesti meänkielestä ollaan kahta mieltä: toisaalta sitä pidetään suomen murteena, toisaalta – varsinkin poliittisesta ja sosiologisesta näkökulmasta – itsenäisenä kielenä (esim. Vilppula 2000). Meänkielen samoin kuin suomen asema Ruotsissa otti aimo harppauksen eteenpäin, kun Ruotsin valtiopäivät 2. joulukuuta 1999 tunnustivat molemmat kielet saamen, romani chibin ja jiddišin ohella Ruotsin vähemmistökieliksi ja vakiinnuttivat niiden vähemmistökieliaseman 2000.

Suomesta Ruotsiin 1970-luvulla suuntautuneet suuret muuttoaallot synnyttivät Ruotsissa tarpeen tiedottaa tärkeistä yhteiskunnallisista asioista myös suomeksi, ja ruotsinsuomalaisten omakin kiinnostus äidinkielensä säilyttämiseen kasvoi. Suomea alettiin arvostaa aivan uudella tavalla, ja suomenkielinen tarjonta lisääntyi niin radiossa, tv:ssä kuin lehdistössäkin. Historiasta oli otettu opiksi, ja niinpä 1975 Ruotsiin perustettiin **Ruotsinsuomalainen kielilautakunta**, joka siitä lähtien huolsi ruotsinsuomea ja antoi termisuosituksia Ruotsin yhteiskunnallisista ilmiöistä. Kielilautakunta toimi Ruotsin ja Suomen valtion vuosittain myöntämien määrärahojen sekä erilaisten apurahojen turvin vuoteen 2006, jolloin sen asema vakiintui **Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitoksen** kielenhuolto-osastoon kuuluvaksi **Kielineuvostoksi.** Ruotsin valtiopäivien joulukuussa 2005 tekemän päätöksen nojalla

Kielineuvoston Tukholman-osasto vastaa suomen kielen huollosta ja Uumajan osasto meänkielen huollosta. Sekä Kielilautakunnalla että Kielineuvostolla on ollut tärkeä osa suomen kielen vaalijana Ruotsissa, ja omalla tavallaan tämäkin tutkielma on tulosta Kielilautakunnan toiminnasta.

1.4. MATERIAALIN KUVAUS JA METODI

Tutkimukseni tärkeimmäksi kohteeksi valitsin **Ruotsin kuluttajaviraston** (Konsumentverket) noin 7 000 sanaa käsittävän tiedotteen *Koll på pengarna 2006,* joka on julkaistu kokonaisuudessaan Kuluttajaviraston Internet-sivustolla. Siinä neuvotaan kuluttajaa, miten hän parhaiten hoitaisi raha-asiansa kuten tulot, talousmenot, ruokakulut, asuminen, huonekalut, auto, vaatteet, vakuutukset, lapset, säästäminen ja lainat. Tämän tiedotteen vertailukohteeksi kokosin **Suomen kuluttajaviraston** sivustolta aihepiiriltään vastaavia tekstejä myös noin 7 000 sanan verran sekä suomeksi että ruotsiksi saadakseni selville myös, miten Ruotsissa ja Suomessa kirjoitettavan ruotsin puhuttelukäytännöt mahdollisesti eroavat toisistaan. Sanastollisista poikkeavuuksistaan huolimatta molemmat ruotsit katsotaan täysin samaksi kieleksi, samoin kuin Ruotsissa puhuttavaa ja kirjoitettavaa suomea pidetään täysin samana kielenä kuin Suomen suomea. Ei siis ehkä olisi syytä puhua suomenruotsista, ruotsinruotsista, suomensuomesta ja ruotsinsuomesta, mutta käytän kuitenkin jäljempänä johdonmukaisesti mainituista termeistä kolmea ensimmäistä. Ruotsinsuomesta puhun vain, kun selvyys sitä vaatii. Nämä termit puolustavat paikkaansa, koska ne lyhyydessään ovat kätevämpiä ja ymmärrettävämpiä kuin esimerkiksi Ruotsissa puhuttava suomi tai Suomessa puhuttava ruotsi.

Suomen ja Ruotsin kuluttajavirastot ovat hahmotelleet asiat kokonaisuuksiksi toisistaan poikkeavalla tavalla, mutta tiedotteet on julkaistu samassa tarkoituksessa: niissä neuvotaan kuluttajia rahankäyttö- ym. asioissa, joten pidän tekstejä vertailukelpoisina. Suomen kuluttajavirasto vastaa melko asiallisesti kuluttajien esittämiin *minä*-muotoisiin kysymyksiin, Ruotsin kuluttajavirasto on sitä vastoin laatinut yhtenäisen, melko reipashenkisen esitteen. Näistä teksteistä poimin ensinnäkin kaikki sinuttelumuodot ja laskin niiden määrän. Itse sinuttelumuotoja en ruodi kovin tarkasti, totean vain niiden käyttötiheyden ja pohdin seuraavia kysymyksiä:

Millaisissa yhteyksissä sinuttelua käytetään Suomessa?

Miksi sinuttelua käytetään Ruotsissa niin runsaasti?

Voidakseni vastata näihin kysymyksiin kuvailen ruotsalaisen sinuttelukäytännön kehitystä, samoin selvitän suomalaisen puhutteluperinteen historiaa. Tarkimmin erittelen niitä keinoja, joilla mainituissa tiedotteissa vältetään sinuttelua ja suoraa puhuttelua. Toisinaan on ehkä vaikea hahmottaa, minkä voi laskea sinuttelun välttämiseksi, mutta olen saanut esille ja määritellyt muutamia selvimpiä kategorioita. Esimerkiksi seuraavassa virkkeessä sinuttelu on vältetty sekä passiivilla että verbin nominaalimuodolla:

*Kun lyhennyksiin **kerätään** rahaa kuukausittain, niiden **hoitaminen** on helpompaa.*

Virke voitaisiin muotoilla myös seuraavasti:

Kun keräät rahaa lyhennyksiin kuukausittain, sinun on helpompi hoitaa niitä.

Esittelemieni keinojen lisäksi tekstiin saattaa kätkeytyä vielä muitakin sinuttelunvälttämiskeinoja, joita ei ole yhtä helppo havaita. Esimerkkinä tällaisesta vaikeatulkintaisesta tapauksesta vaikkapa seuraava virke:

Asuntomarkkinoilla on erilaisia vaihtoehtoja.

Tähän eksistentiaalilauseeseen sisältyy mahdollisuus, joka edellyttää kuluttajan aktiivisuutta. Virkkeen voisi hyvin muuntaa sinuttelumuotoon:

Asuntomarkkinoilta löydät erilaisia vaihtoehtoja.

Näin olisi luultavimmin ruotsiksi sanottukin:

På bostadsmarknaden hittar du olika alternativ.

Tällaisiakin tapauksia olen löytänyt ja poiminut muutaman.

Ruotsiksi sinuttelun olen ottanut huomioon vain määrällisesti enkä ole liittänyt esimerkkejä aineistoon, koska tässä tutkimuksessa katson sinuttelun kuuluvan vain yhteen kategoriaan enkä erittele esimerkiksi erilaisia sinuttelun asteita, vaikka lyhyesti viittaankin *sinä*-passiivin mahdollisuuteen ja tutkistelen sinuttelua deiksiksen näkökulmasta. Sen sijaan olen ruotsistakin poiminut kaikki esimerkit, joissa katson sinuttelua vältetyn ja joissa kuluttajaan viitataan jollakin kiertoilmauksella. Suomesta olen sen sijaan pannut näkyville myös kaikki sinuttelumuodot ja pyrkinyt tekemään päätelmiä siitä, mikä näissä tapauksissa sinuttelun on laukaissut. Kiinnostavinta koko poimitusta aineistosta olivat ne keinot, joilla sinuttelua on vältetty. Olen ryhmitellyt ne eri tyyppeihin, laskenut niiden määrän kaikista kolmesta tekstistä ja verrannut tuloksia keskenään. Ruotsinsuomesta en vastaavanlaista poimintaa ole tehnyt, viittaan vain Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan (nykyisen Kielineuvoston suomen kielen osaston) edellä mainittuun tutkimukseen, jossa tekstien sinuttelun runsaus pantiin merkille.

Lisäksi tarkastelen muutamia Ruotsin ja Suomen tärkeimpien viranomaisten sivustoja ja teen havaintoja niiden käyttämistä puhuttelukoodeista.

2. TULOKSET TUTKIELMAN POHJAKSI

2.1. RUOTSINRUOTSALAISEN TEKSTIN TARKASTELU

Ruotsin kuluttajaviraston (Konsumentverket) esitteestä *Koll på pengarna 2006* löytyi pronomini *du* + verbimuoto, objektimuotoisia tai refleksiivisesti käytettyjä *dig*-pronomineja, possessiivipronomineja *din, ditt, dina* ja sinuttelevia imperatiivimuotoja yhteensä 371 kappaletta. Muita puhuttelumuotoja kuin sinuttelua oli yhteensä 81 (ks. liite 1).

Näistä puhuttelumuodoista, joissa sinuttelu on vältetty, suurimman ryhmän muodostavat kaikkia kuluttajia tai erilaisia kuluttajaryhmiä kuvaavat sanat. Ryhmät on esitelty suuruusjärjestyksessä niiden käyttötiheyden mukaan:

2.1.1. Ryhmää kuvaavia yleistäviä sanoja 35, joista persoonapronomineja 14

De flesta av oss drömmer, vi vill resa…

Genomsnittsbilisten sparar cirka 750 kronor per år om bilen förbrukar…

Beloppen för vuxna gäller vid låg fysisk aktivitet.

2.1.2. Nominaalinen sivulause att + infinitiivi, johon lukija sisällytetään (18)

Kunskap om pris och kvalitet är också bra att ha.

Går det att skära ner någonstans?

Att köra fort är att köra dyrt.

2.1.3. Elämäntilanteen tai jonkin mahdollisuuden kuvaus, finns-lauseet (12)

Budgetkalkylprogram finns på…

På www.sis.se finns en broschyr om hur bostäder ska mätas.

2.1.4. Passiivi (4)

Tips och rapporter kan beställas från Konsumentverket eller hämtas på www.konsumentverket.se

Beräkningarna bygger på att bilen behålls fyra år och körs 1500 mil/år.

Räkningar måste betalas i tid.

2.1.5. Nominaalimuodot (3)

Snabba accelerationer och häftiga inbromsningar drar bensin och sliter på bil och däck.

Obligationen med kort eller lång löptid är också bra alternativ för det långsiktiga sparandet.

2.1.6. Geneerinen deponenttiverbi tai man-passiivi (2)

En sådan kan i svåra fall ge ett engångsbelopp på ett par miljoner, mycket pengar kan tyckas, men de ska räcka ett helt liv.

Man vet att utgifter för läkar- och tandläkarbesök, reparationer och annat kommer, frågan är bara när.

2.1.7. Prepositiorakenne (3)

Det är bra med en buffert för utgifter som kommer senare.

Med första barnet förändras ekonomin totalt.

Lisäksi esitteessä oli käytetty useita esimerkkiperheitä tai -kuluttajia. Heitä luonnollisesti kuvattiin yksikön tai monikon kolmannessa persoonassa, eikä sinuttelevia puhuttelumuotoja olisi voitu käyttääkään. Näitä tapauksia en ole sisällyttänyt edellä esitettyihin lukuihin.

2.2. SUOMENKIELISTEN TEKSTIEN TARKASTELU

Verbin yksikön toisen persoonan muotoja, *sinä*-pronominin eri muotoja, possessiivipronomineja- ja suffikseja teksteissä oli yhteensä 64 kappaletta.

Keinoja suoran sinuttelun välttämiseksi sen sijaan löytyi runsaasti:

2.2.1. Ryhmää edustavia sanoja (141)

Yrityksen on myös kerrottava asiakkaalle minkälaisesta hinta-arviosta on kyse.

Ostaja voi peruuttaa tilatun tavaran kaupan, jos tavaraa ei ole vielä luovutettu ostajalle.

Kuluttajan on yleensä mahdotonta selvittää yrityksen luotettavuutta…

2.2.2. Nollasubjekti (137)

2.2.2.1. Nesessiiviset rakenteet (67)

Ainakin suurimmista ostoksista kannattaa säilyttää kuitit…

Kaikki lainat on myös maksettava pois.

Tavaroita ei kuitenkaan tarvitse ostaa uusina!

2.2.2.2. Teema jonka tarkoitteesta jotakin sanotaan + nollasubjekti / modaalisuutta ilmaisevat verbit (41)

Laskuja voi panna kiireellisyysjärjestykseen.

Asumisoikeusasuntoon pääsee kiinni 10-15 prosentilla...

Asumisoikeusmaksun saa takaisin, (kun asunnosta muuttaa pois…)

2.2.2.3. Ehtoa ilmaisevat yhdyslauseet (23)

Jollei näin tee, on kyseessä…

Jos laskua ei maksa eräpäivänä…

Jos ei neuvottele eikä maksa velkaa, ulosottomies voi alkaa…

2.2.3. Yksipersoonainen passiivi (39)

Sovittu hinta maksetaan ajallaan.

Lasku on maksettu ajallaan, jos se maksetaan viimeistään eräpäivänä.

Jos laskua ei ole maksettu eräpäivään mennessä…

2.2.4. Nominaalimuodot (36)

Asuntolainan ja muiden luottojen maksuviivästys voi myös aiheuttaa isoja seurauksia…

Siitä tulee rekisteriin merkintä kahdeksi vuodeksi, samoin osamaksuvelan maksamatta jättämisestä.

Uuteen kotiin asettuminen ja sen varustaminen on hauskaa puuhaa, mutta törsääminen kostautuu.

2.2.5. Eksistentiaaliset kiertoilmaukset, kuvaavat tilannetta, mahdollisuutta (31)

Jos laskupinon yhteissumma ylittää käytettävissä olevat rahavarat…

Kaksi viikkoa eräpäivän jälkeen voi tulla ensimmäinen maksullinen maksuhuomautus.

Jos kyseessä on osamaksukauppa…

Jos palautettavassa tuotteessa on virhe…

2.2.6. Muutospassiivi (2)

Intransitiiviverbi + translatiivisijainen predikatiiviadverbiaali (ISK 930)

…kertyneiden perintäkulujen lisäksi maksettavaksi tulevat vielä ulosottomaksut…

Laskun ja viivästyskoron lisäksi maksettavaksi tulevat kuitenkin kulut…

TAULUKKO

	Ruotsi	Suomi	Suomenruotsi
Sinuttelu	**371**	**64**	**73**
Ryhmää kuvaavat yleistävä sanat	**35**	**141**	**166**
Geneerinen deponenttiverbi **Man**	**1** **1**	**137 (nollasubjektit)**	 **43**
Passiivi **Muutospassiivi**	**4**	**39** **2**	**105**
Nominaalinen sivulause (att + inf.) **Nominaalimuodot**	**20** **3**	 **36**	 **42**
Eksistentiaaliset ilmaukset	**14**	**31**	**9**
Prepositiorakenteet	**3**		
Yhteensä	**452**	**450**	**438**

Ruotsin ja suomen yleistävistä ilmaisuista voidaan löytää täysin samanlaisia tai osittain samanlaisia piirteitä. Ryhmää edustava sana on molemmissa kielissä luonnollisesti mahdollinen, ja se on tutkittujen tekstien perusteella molemmissa kielissä myös suurin ryhmä niistä puhuttelukeinoista, jotka olen sinuttelun ohella luokitellut. Ruotsinkielisessä tekstissä niitä esiintyy 35, suomenkielisessä 141.

Seuraavaksi suurin ryhmä, jolla vältetään suora sinuttelu, on ruotsinkielisessä tekstissä nominaalinen sivulause *att + infinitiivi (22)*, mutta varsinainen nominaalimuoto (3) ei kuulu ruotsin nykyisiin ilmaisukeinoihin. Suomessa se sitä vastoin on hyvin yleinen; näissäkin vertailuteksteissä sitä esiintyi 36 kertaa, Ruotsin kuluttajaviraston tekstissä vain kolme kertaa.

Suomen geneeriseen yksikön kolmanteen persoonaan tai passiiviin verrattavaa *man*-rakennetta ruotsinkielisessä tekstissä esiintyi vain kaksi kertaa, ja tulkitsen sen todisteeksi siitä, että tuo ilmaisutapa on nykyruotsin viranomaisteksteissä lähes olematon viittaamassa tekstin kohderyhmään (ks. kohta 3.2.2.4.). Mutta kun katsotaan suomenkielisen tekstin

nollasubjektien määrää (137), geneeriset ilmaukset näyttävät siis suomeksi saavan viranomaistekstissä ruotsia paljon runsaammin ilmenemismuotoja, jotka ovat lisäksi vivahteikkaita ja vaihtelevia. Kohdassa 3.2.2. selvitän ja erittelen tarkemmin suomen nollapersoonaa, joka on hyvin tavallinen varsinkin nesessiivirakenteisissa lauseissa. Nesessiiviverbeistä varsin mielenkiintoinen ja runsaasti käytetty on verbi *kannattaa,* jolle ei tunnu helposti löytyvän kätevää vastinetta ruotsista. Suuri suomi–ruotsi-sanakirja (1998) ehdottaa seuraavia ruotsinnoksia:

asiaa kannattaa harkita = saken tål att tänka på
hakemus kannattaa jättää postitse = ansökan kan med fördel lämnas in per post
hakemus kannattaa jättää hyvissä ajoin = det är skäl att lämna in ansökan i god tid
ei minun kannata yrittääkään = det är inte ens värt att jag försöker
ei kannata kiittää = det är ingenting att tacka för

Osa niistä voisi olla luonteviakin, kuten *saken tål att tänka på,* mutta nykyruotsalaisen korvissa niillä on osittain vanhahtava kaiku, eikä niitä tarkastelemassani tekstissä esiintynyt lainkaan. Verbit *kannattaa, sopii* ja *paranee* ovat suomelle ominaisia yksipersoonaisesti käytettyjä verbimuotoja, ja ne ovat perinteinen keino välttää suora henkilöön viittaaminen. Niiden käyttötiheys virkateksteissäkin on runsas.

Varteenotettava ryhmä suomessa on lisäksi passiivi, jota vertailuteksteissä esiintyi 39 kertaa, ruotsinkielisessä tekstissä sitä vastoin vain neljä kertaa, joten senkin voi tulkita melko vähän käytetyksi ruotsissa.

Tapauksia, jotka olen tulkinnut eksistentiaalisiksi ilmauksiksi, elämäntilanteen tai jonkin mahdollisuuden kuvauksiksi, on ruotsinkielisessä tekstissä yhteensä 14 kertaa. Vastaavia ilmaisuja löysin suomenkielisistä teksteistä 26.

Tähän ruotsinkieliset sinuttelunkiertoilmaukset lähes päättyvätkin. Tosin prepositiorakenne kuten *Med första barnet förändras ekonomin totalt,* joita tässä tekstissä oli vain kolme, saattaisi jossakin toisenlaisessa tekstissä esiintyä useamminkin.

Lähes jokaista edellä esitettyä yleistävää puhuttelukeinoa esiintyi siis suomenkielisessä tekstissä runsaasti, jopa moninkertaisesti enemmän kuin ruotsinkielisessä. Suomenkielisessä tekstissä samassa virkkeessä voi olla jopa useita kiertokeinoja kuten:

*Takuuvuokraa **ei kannata** pulittaa vuokranantajalle puhtaana käteen, vaan se **talletetaan** pankkiin ns. sulkutilille, jota **vuokralainen** ja **vuokranantaja** saavat käyttää vain yhdessä.*

Tai:
*Mitä missäkin vaiheessa **on tehtävä?** Kenen puolen **käännytään?** Mistä **saa** apua? Kuka mistäkin vastaa? Vakuutusyhtiöille vahinkojen selvittely on arkipäivää. **Vakuutuksenottajalle** ja **vahingon kärsineelle** tilanne taas on outo ja monia kysymyksiä herättävä. Tässä esitteessä kerrotaan, **mitä pitää tietää ja mitä tehdä,** kun vahinko sattuu:*

Osoituksena tarkastelemieni tekstien vertailukelpoisuudesta pidän sitä, että erilaisia puhuttelumuotoja kertyi kaikista kolmesta tekstistä suunnilleen saman verran, ruotsinkielisestä 452, suomenkielisestä 450 ja suomenruotsalaisesta tekstistä 438.

2.3. HUOMIOITA SUOMENRUOTSISTA

Suomen kuluttajaviraston vastaukset kansalaisten kysymyksiin eivät ole yhtenäinen tekstijulkaisu, joten tekstien puhuttelumuotojen valinnat eivät luonnollisestikaan noudata yhtenäistä linjaa. Vastauksista hahmottuu kuitenkin kuva Suomessa kirjoitettavan ruotsin keinoista lähestyä puhuteltavia kansalaisia. Silmiinpistävimpänä erona ruotsinruotsiin on ryhmää edustavien sanojen runsaus (tekstiotoksessa niitä oli 166, jopa hieman enemmän kuin suomenkielisessä tekstiotoksessa) sekä passiivisten verbimuotojen taaja käyttö (189). Tyypillinen esimerkki:

Småbarnsföräldrar kan ställas till ansvar för skador som barnen förorsakat, om de brustit i sin tillsyn av barnen.

Ruotsissa on tavallista kirjoittaa:

Som småbarnsförälder kan du få stå för skador som dina barn förorsakat…

Lisää esimerkkejä passiivin käytöstä suomenruotsalaisessa tekstissä:

De nämnda postorderköpen bör kunna annulleras utan kostnad, om det är fråga om annat än ett s.k. sedvanligt köp, om målsmans tillstånd till köpet inte givits eller om köpet gjorts på kredit.

Om det är fråga om en paketresa, skickas ansökan till Konsumentverket. Till ansökan fogas deltagarbeviset och verifikat över betalningarna.

Seuraavanlaiset suoran sinuttelun kiertoilmaisut ovat suomenruotsissa myös kohtalaisen tavallisia, niitä on noin puolet enemmän kuin ruotsinruotsalaisessa tekstissä, mutta kutakuinkin puolet vähemmän kuin suomenkielisessä tekstissä:

Om bilen om och om igen får samma fel, är det bäst att redan efter några reparationsomgångar börja fundera över andra metoder för att få bukt med problemet.

Det är säkrast att överväga om det är värt att beställa varor att ett företag som…

Ruotsinruotsalaisessa tekstissä nominaalirakenteita esiintyi vain kolme, suomenruotsalaisessa tekstissä 42. Näistä rakenteista on hyvin tunnistettavissa taustalta suomessa runsaasti viljellyt rakenteet kuten:

Anlitandet av en kunnig skomakare kan också vara lämpligt i en sådan här situation.

För undvikande av sådana här tvister ligger det i båda parternas intresse…

Suomenkielisistä teksteistä kävi ilmi, että sinuttelua käytetään varsinkin, kun annetaan hyvin konkreettisia ohjeita. Suomenruotsalaisista teksteistä tällainen käytäntö ei ilmennyt yhtä selvästi, vaan sinuttelua käytettiin monin paikoin hyvin ruotsinruotsalaiseenkin tyyliin. Joissakin vastauksissa esiintyy sekakäyttöä. Käytetään suomalaistyyppistä passiivi-ilmaisua ja sinuttelua rinnan kuten seuraavassa:

Om en produkt köpts på rea har ett fel som inte varit angivet, och felet är ett sådant som inte borde ha kunnat märkas vid en normal granskning före köpet, så är affären skyldig att ge gottgörelse för felet. För det första kan Du kräva att stolen byts ut till en annan felfri sådan eller att felet repareras. Om det inte låter sig göra inom en rimlig tid, kan Du begära nedsättning av priset.

Kaiken kaikkiaan suomenruotsalaisesta tekstiotoksesta välittyy sellainen kuva, että suomen kielelle ominaiset ilmaisutyypit ovat toistaiseksi hyvin hallitsevia Suomessa ruotsiksikin julkaistavissa teksteissä. Suoraa sinuttelua vältetään ja käytetään mielellään erilaisia kiertoilmauksia, joista ryhmäsanat, passiivi, erilaiset yleistävät ilmaukset ja nominaalirakenne ovat molemmille kielille mahdollisia. Vain geneerinen yksikön kolmas persoona eli nollapersoona ei ole ruotsiksi mahdollinen. Usein sitä voisi vastata ruotsissa persoonaton *man*-rakenne, mutta suomenruotsalaisessakaan tekstiotoksessa näitä rakenteita ei ollut kuin kahdeksan. Luultavimmin tämän rakenteen suomenruotsissa korvaa passiivin käyttö, joka

vertailun mukaan oli jopa runsaampaa kuin suomenkielisessä tekstissä. Suomenruotsalaisen tekstin passiivimuodoista 105:tä on käytetty tarkoittamaan puhuteltavaa tai puhuteltavia. Niiden lisäksi tekstissä oli vielä 84 passiivimuotoa, mutta niillä ei viitattu puhuteltavaan ryhmään vaan tavallisimmin viranomaisiin. Passiivimuotojen runsaus on osoitus siitä, kuinka ahkerasti passiivimuotoa suomenruotsissa yhä käytetään toisin kuin ruotsinruotsissa, jota edustavassa tutkimustekstissä passiiveja oli vain mainitut neljä.

2.4. KATSAUS KUMMANKIN MAAN VIRANOMAISTEKSTEIHIN

Seuraavassa tarkastelen muutamia sekä Ruotsin että Suomen keskeisiä viranomaisia ja niiden puhuttelukäytäntöjä.

2.4.1. Yleistävää puhuttelua Ruotsissa

Yleistävää puhuttelua löysin esim. seuraavilta Ruotsin viranomaisten sivustoilta: **Seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää vastustavan asiamiehen virasto** (Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning http://www.homo.se/) ja **Valtiopäivien oikeusasiamiehet** (Riksdagens ombudsmän http://www.jo.se/) käyttävät vain yleistäviä ilmaisuja, eivät lainkaan sinuttelua. Teksteissä ei anneta suoranaisia neuvoja tai ohjeita, mikä luonnollisesti vähentää sinuttelun käyttöä. Lisäksi niissä on virallisuuden tuntu, ja tulkitsen niin, että se sopii näiden viranomaisten imagoon. Ne eivät halua tulla erityisen lähelle kansalaista, vaan säilyttävät arvokkaan etäisyytensä. Yleistävät keinot ovat siis käytössä ruotsissakin. Samoin **Etnistä syrjintää vastustavan asiamiehen virasto** (Ombudsmannen mot etnisk diskriminering http://www.do.se/) käyttää paljon yleistäviä ilmaisuja, mutta myös sinuttelua: *Vad kan DO göra för dig?*

2.4.2. Sinuttelua Ruotsissa, yleistävää puhuttelua Suomessa

Ruotsinkin **Verovirasto** (Skatteverket http://www.skatteverket.se/) käyttää osittain yleistäviä keinoja, mutta ohjeissa esiintyy rinnan myös sinuttelua. Tekstissä voi ensin olla yleistävä ilmaisu: *Den som på grund av särskilda omständigheter inte kan lämna deklarationen senast den 1 november…* Mutta hyvin pian puhuttelumuoto muuttuu: *De uppgifter som du lämnar i blanketten ska avse de förhållanden som gäller när du lämnar in den.* Sitä vastoin Ruotsin veroviraston tärkein ja suurimmalle lukijakunnalle osoitettu esite *Dags att deklarera* tavallisen tuloveroilmoituksen tekemiseksi on kauttaaltaan *du*-muotoinen. **Suomen verohallinto** (http://www.vero.fi/) ei sinuttele verovelvollisia lainkaan, vaan sen yleisin puhuttelumuoto on suoran puhuttelun kiertäminen. Ei edes ohjeessa, joka on osoitettu uuden

kuljetusvälineen toisesta EU-maasta ostavalle yksityishenkilölle, käytetä sinuttelua. Esitteessä *Alkutuottajan ja kuvataiteilijan arvonlisäverotus* käytetään suoraa puhuttelua, mutta verovelvollista teititellään. Yleisin puhuttelutapa on kuitenkin kiertävä. Ruotsiksi tiedottaessaan Suomen verohallinto on ottanut täysin toisen lähestymistavan. Suora sinuttelu alkaa jo heti ensimmäiseltä sivulta. Yksityiskohtaisissa ohjeissa – jotka ovat verrattavissa lakitekstiin – ei sinutella, mutta sivuston vapaamuotoiset tekstit ovat yleisilmeeltään sinuttelevia.

Ruotsissa **Vakuutuskassa** (Försäkringskassan http://www.forsakringskassan.se/) sinuttelee kautta linjan antaessaan tietoja ja neuvoja. Samoin sinuttelevat **Valtion eläkevirasto** (Statens pensionsverk http://www.spv.se/hem) ja **Rahastoeläkevirasto** (Premiepensionsmyndigheten http://www.ppm.nu/). Suomen **Kansaneläkelaitos** (http://www.kela.fi/in/internet/suomi) sinuttelee esim. seuraavasti: *Onko sinulla Kelalle kysymys, johon haluat vastauksen? Vai haluatko antaa palautetta? Valitse sen mukaisesti.* Itse vastauksissa sitä vastoin (otsikossa lukee *Kun sairastat)* tiedotuksen tyyli on muuten yleistävää ja täysin verrannollista tämän tutkimuksen ytimenä olevan Kuluttajaviraston tiedotuksen kanssa. Suomessa Kansaneläkelaitos kattaa hyvin monet elämänalat, ja sivustolta löytää seuraavat otsikot: *Suomessa – ulkomailla, Lapsiperheelle, Opiskelijalle, Asumiseen tukea, Asevelvolliselle, Työttömälle, Kun sairastat, Työterveys, Kuntoutukseen, Eläkkeelle, Omaisen kuolema, Kela-kortti.* Tyyli on kaikissa yleistävä. Kansaneläkelaitoksen ruotsinkielisillä sivustoilla sinutellaan suomenkielisiä sivustoja enemmän, mutta tyyli on yleisilmeeltään hyvin verrannollista suomenkielisiin teksteihin. Yleistävät ilmaisut hallitsevat tekstejä, poikkeuksena otsikko *Sjukdom* ja sen alta löytyvät tekstit.

Ruotsin poliisin (Polismyndighet http://www.polisen.se/) sivustolla ei ensi silmäyksellä näy kovin paljon sinuttelua, mutta esimerkiksi laaja esite *Grannsamverkan* on osoitettu *sinä*-muodossa lukijalle. **Suomen poliisin** (http://www.poliisi.fi/) sivustolta sinuttelua ei löytynyt lainkaan, ei suomeksi eikä ruotsiksi.

Ruotsin tullivirasto (Tullverket http://www.tullverket.se/) sinuttelee runsaasti. Suomen **Tullilaitos** (http://www.tulli.fi/fi/) esittelee asiat yleistävästi, sinuttelua ei esiinny lainkaan, ei Tullilaitoksen ruotsinkielisilläkään sivuilla.

Tukholman läänin maakäräjien (Stockholms läns landsting http://www.sll.se/) Terveydenhuolto-oppaassa (Vårdguiden) sinutellaan runsaasti. Samoista asioista tiedottaessaan Suomen **Kela** ei sinuttele suomeksi, mutta ruotsiksi sinuttelu on yleisin puhuttelukoodi toisin kuin suomenruotsalaisissa teksteissä yleensä.

Ruotsin **Tievirasto** (Vägverket http://www.vv.se/) sinuttelee runsaasti. Suomessa **Tiehallinnon** (http://www.tiehallinto.fi/) tyyli on enimmäkseen yleistävää, mutta kun mennään yksityiskohtaisiin ohjeisiin, strategia saattaa muuttua:

> ***Kun tulet onnettomuuspaikalle***
>
> *Onnettomuustilanteessa jokaisella on auttamisvelvollisuus.*
>
> *• Pysäköi autosi niin, ettei se aiheuta haittaa tai vaaraa liikenteelle*
>
> *• Tarvittaessa soita hätänumeroon 112 ja vastaa rauhallisesti esitettyihin kysymyksiin, älä sulje puhelinta ennen kuin sinulle annetaan lupa.*
>
> *• Varoita muuta liikennettä varoituskolmiolla*
>
> *• Auta loukkaantuneita ja odota poliisin tai ambulanssin saapumista*

Tiehallinnon ruotsinkielisiltä sivuilta ei sinuttelua juurikaan löydy. Koko sivusto on ikään kuin laadittu sillä tavoin, että sinuttelua ei tarvita.

Suomen **Väestörekisterikeskuksen** (http://www.vaestorekisterikeskus.fi/) esitteessä *Kun muutat*, puhuttelumuoto on hallitsevasti sinutteleva. Mukana on myös kiertoilmauksia, mutta puhuttelukoodiksi on selvästi valittu sinuttelu. Teksti antaa konkreettisia ohjeita siitä, miten muuton eri vaiheissa toimitaan. Sivustolta löytää kuitenkin myös seuraavanlaisen tekstin ruotsiksi:

> *Flyttanmälan skall enligt lag göras senast en vecka efter flyttningen. Den kan dock göras tidigast en månad före flyttningsdagen. Anmälan skall alltid göras när man permanent flyttar från en bostad till en annan eller om en tillfällig vistelse på annan adress varar över tre månader.*

Ruotsin kuluttajaviraston (Konsumentverket http://www.konsumentverket.se/) vastaavat ohjeet on annettu sinuttelumuodossa.

Ruotsin radio (Sveriges radio http://www.sr.se/) sinuttelee. Suomessa **Yle** (http://www.yle.fi/) ei ole laatinut sivustoaan sellaiseksi, että siinä tarvitsisi sinutella. Yksittäisiä kehotuksia on kylläkin sinuttelumuodossa.

Ruotsin kouluvirasto (Skolverket http://www.skolverket.se/) sinuttelee paikoin, mutta puhuu myös yleisesti eri ryhmistä. Suomessa **Opetusministeriön** (http://www.minedu.fi/OPM/) sivustolla ja sen eri osissa ei sinutella. Sivuston tarkoituskaan ei varsinaisesti ole antaa ohjeita, vaan kuvailla koulutuksen sisältöä ja koulutusmahdollisuuksia. Myöskään ruotsinkielisillä sivuilla sinuttelua ei juurikaan esiinny.

Ruotsin vammaisten liitto (De Handikappades Riksförbund http://www.dhr.se/) sinuttelee. Suomessa **Valtakunnallisen vammaisneuvoston** (http://www.vane.to/) sivustolla sinuttelua näkyy yksittäisissä kohdissa. Sivusto ei kuitenkaan yleisesti ole sinutteleva, ei myöskään ruotsiksi.

Suomessa **Viestintävirasto** (http://www.ficora.fi/) antaa tietoa ja ohjeita esim. sähköiseen viestintään ja tietoturvaan liittyvissä asioissa. Paikoin esiintyy sinuttelua, mutta ei kovin runsaasti. Näin myös ruotsiksi tiedotettaessa. Tyyli on kutakuinkin sama Ruotsin **Posti- ja telelaitoksen** (Post och Telestyrelsen (http://www.pts.se/) sivustolla.

2.4.3. Sinuttelua sekä Ruotsissa että Suomessa

Suomen oikeusministeriön (http://www.om.fi/) tyyli ei yleisesti ole sinutteleva, vaan melko etäinen. Ruotsinkielisissä tiedotteissa on havaittavissa jonkin verran enemmän sinuttelua kuten:

> *Broschyren ger anvisningar om vad du skall göra om du har blivit utsatt för ett brott. Den beskriver också de olika stegen i behandlingen av ett brottmål och visar vad du själv kan göra för att underlätta utredningen av brottet.*

Mutta suomeksi:

> *Tässä esitteessä kerrotaan, miten tulee menetellä, jos on joutunut rikoksen uhriksi. Esitteessä selvitetään myös rikosasian käsittelyn eri vaiheet sekä annetaan tietoa siitä, miten itse voi edistää rikoksen selvittämistä.*

Mutta kun annetaan tietoa siitä, miten äänestäjän tulee käyttäytyä äänestyspaikalla, konkreettiset ohjeet annetaan *sinä*-muodossa myös suomeksi. Samoin menettelee **Ruotsin vaaliviranomainen** (Valmyndigheten http://www.val.se/).

Ruotsin **Valtion rautatiet** (Statens järnvägar http://www.sj.se) sinuttelee. Samoin Suomessa **Valtion rautatiet** (http://www.vr.fi/) käyttää hyvin paljon sinuttelua antaessaan konkreettisia ohjeita matkustajille.

Ruotsin **Patent- och registreringsverket** (Ruotsin patentti- ja rekisterivirasto http://www.prv.se/) osoittaa tiedotuksensa *sinä*-muodossa. Suomessakin **Patentti- ja rekisterihallitus** (http://www.prh.fi/) käyttää melko runsaasti sinuttelua.

Ruotsin Centrala studiestödsnämnden (Opintotukiasian keskuslautakunta http://www.csn.se/) sinuttelee. Suomessa **Kansaneläkelaitoksen opintotukikeskus** (http://www.kela.fi/) käyttää yleistäviä ilmauksia, mutta melko runsaasti myös sinuttelua.

Ruotsissa **Posti** (http://www.posten.se/) sinuttelee. Samoin Suomessa Itella (http://www.itella.com/group/index.html).

Eri viranomaisten tyylit näyttävät siis poikkeavan toisistaan molemmissa maissa. Vaihtelua tuttavallisen ja etäisyyttä ottavan puhuttelukäytännön välillä on runsaasti niin Ruotsissa kuin Suomessakin. Mutta edellisen nettikatsauksen mukaan Ruotsin viranomaisilla sinuttelu on yleisempää, kun taas Suomen viranomaiset mielellään säilyttävät tietyn etäisyyden kansalaisiin.

3. TEOREETTISTA TAUSTAA

3.1. KOHTELIAISUUSTEORIOITA

Grice (1975: 44–47) esittää kielenkäyttöteoriassaan, että ihmisten kielenkäyttöä keskustelutilanteissa ohjaa yhteistyön periaate eli joukko maksiimeja, joiden toteutuminen on ihanteellisen viestinnän edellytys. Maksiimit ovat:

- Yhteistyön maksiimi (Sopeuta sanottava kuulija/lukijakunnan mukaan.)
- Laadun maksiimi (Anna vain luotettavaksi havaittua tietoa.)
- Määrän maksiimi (Anna tietoa sopivasti. Ei liikaa eikä liian vähän.)
- Asiallisuuden maksiimi (Esitä vain relevanttia tietoa.)
- Esitystavan maksiimi (Esitä tieto selvästi ja havainnollisesti.)

Nämä maksiimit on laadittu lähinnä puhuttua kommunikointia ajatellen, mutta ne soveltuvat hyvin myös kirjoitettuun tekstiin. Kirjoitettaessa niiden on luonnollisesti mahdollista toteutua harkitummin ja täydellisemmin kuin keskustelussa, koska kirjoitettua tekstiä voidaan hioa ja

työstää. Grice itse toteaa, että maksiimien luetteloa voitaisiin jatkaa ja ehdottaa yhdeksi lisämaksiimiksi *kohteliaisuuden maksiimia.*

Gricen yhteistyön periaatetta kehitti edelleen **Leech** (1983: 82) lisäämällä keskustelumaksiimeihin interpersonaaliset maksiiminsa. Niiden avulla voidaan selittää kielen epäsuoria ilmaisuja, jotka tulkitaan kohteliaisuuden ilmauksiksi. Niitä voidaan tulkita esimerkiksi siten, että mitä epäsuorempi ilmaus on, sitä kohteliaampi se on. Ilmaisuihin sisältyy siis maksiimeja, jotka ovat samat eri kulttuureissa ja kielissä, mutta niiden noudattaminen voi vaihdella. Interpersonaalisia maksiimeja ovat (http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi):

- *Tahdikkuuden maksiimi:* minimoi sellaisten ilmausten määrä, joiden voidaan tulkita aiheuttavan haittaa toiselle; maksimoi ilmaukset, joiden voidaan tulkita aiheuttavan etua toiselle.

- *Anteliaisuuden maksiimi:* minimoi ilmaukset, joiden voidaan tulkita ilmaisevan omaa etua; maksimoi ilmaukset, joiden voidaan tulkita ilmaisevan haittaa itselle.

- *Hyväksymisen maksiimi:* minimoi ilmaukset, jotka eivät ilmaise toisen hyväksymistä; maksimoi ilmaukset, jotka ilmaisevat toisen hyväksymistä.

- *Vaatimattomuuden maksiimi:* minimoi itseäsi ylistävät ilmaukset; maksimoi ilmaukset, jotka eivät osoita hyväksymistä itseäsi kohtaan.

- *Yhteisymmärryksen maksiimi:* minimoi ilmaukset, jotka ilmaisevat erimielisyyttä; maksimoi ilmaukset, jotka osoittavat yhteisymmärrystä.

  Yhteisymmärryksen maksiimi ei tarkoita, että puhujien pitäisi olla aina samaa mieltä asioista, vaan sitä, että erimielisyys tulisi ilmaista kohteliaasti ja epäsuoremmin kuin yhteisymmärrys. Eri kulttuureissa erimielisyyden esittämiseen käytetään erilaisia lieventäviä ilmauksia, kuten toisen mielipiteen huomioiminen.

- *Pollyanna-periaate:* puhujan pitäisi aina esittää sanottavansa parhaassa mahdollisessa (tilanteeseen sopivassa) valossa. Keinoja tähän ovat esimerkiksi lieventävien ilmausten käyttö, epämiellyttävien sanojen korvaaminen sopivammilla sanoilla tai hyvien puolien esittäminen epämiellyttävästä asiasta.

1987 **Brown** ja **Levinson** esittivät universaalin kohteliaisuusteoriansa, jonka pohjalla ovat nähtävissä sekä Gricen että Leechin teoriat. He käyttävät termejä (Brown, Levinson 1987: 61–68) negatiivinen ja positiivinen kohteliaisuus. Negatiivisella kohteliaisuudella tarkoitetaan toista kunnioittavaa käyttäytymistä eli keinoja, joilla puhuja pyrkii säilyttämään puhuteltavan toimintavapauden ja pitämään tähän sosiaalista etäisyyttä. Negatiivisen kohteliaisuuden strategioita käyttämällä vältetään loukkaamasta toisen yksityisyyttä. Positiivinen kohteliaisuus on puolestaan tuttavallista ja leikillistä käyttäytymistä. Suhtautuminen kuulijaan on myönteistä, kuulijaa voidaan vaikkapa taputtaa olalle ja häntä voidaan puhutella nimeltä. Negatiivinen ja positiivinen kohteliaisuus ilmenevät esimerkiksi kysymysten käytössä. Näiden strategioiden mukaan epäsuorat pyynnöt, vihjaukset ja mahdollisuuksien esittäminen olisivat negatiivista kohteliaisuutta, mutta suorat käskyt ja kehotukset taas positiivista kohteliaisuutta. Teoriassaan Brown ja Levinson käyttävät kasvojen suojelun käsitettä. Negatiivinen kohteliaisuus suojaa keskustelukumppanin kasvoja, kun taas positiivinen kohteliaisuus voi altistaa kumppanin kasvot uhkaaville tilanteille. Uhkaavimpia ovat tilanteet, joissa (Muikku-Werner, Pirkko, Savolainen, Erkki 1999)

- keskusteluun osallistujat ovat toisilleen sosiaalisesti etäisiä, ei-tuttuja
- toisella on jonkinlainen valta-asema, esim. työpaikan arvohierarkiassa
- kuulijan itsemääräämisoikeutta rajoitetaan pyrkimällä ohjailemaan hänen toimintojaan esim. käskyillä tai kielloilla.

Teoria jakaa myös ihmisen minäkuvan kahteen puoleen, positiivisiin ja negatiivisiin kasvoihin. Positiivisilla kasvoillaan ihminen hakee hyväksyntää, haluaa miellyttää toisia ja sovittelee sanansa niin, etteivät ne loukkaa ketään. Negatiivisia kasvojaan ihminen taas käyttää kulkiessaan omaa tietään ja halutessaan säilyttää oman toimintavapautensa.

Teoksessaan *Politeness* **Richard J. Watts** kritisoi tähänastisia kohteliaisuusteorioita liian epämääräisiksi ja niiden terminologiaa sekavaksi. Hän haluaisi erottaa toisistaan kansan tai maallikkojen keskuudessa vallitsevan näkemyksen kohteliaisuudesta *(first order*

(im)politeness) ja kielentutkijoiden teoreettisen näkemyksen *(second order (im)politeness)* eli kielitieteellisen kohteliaisuuden (Watts 2003:1–26). Watts pitää tärkeänä nimenomaan kielenkäyttäjien käsityksiä siitä, miten kielenkäyttäjät erilaisissa vuorovaikutustilanteissa tulkitsevat vuorovaikutuksen kohteliaaksi tai epäkohteliaaksi. Watts korostaa, että kohteliaisuuden tulkinta on subjektiivista ja kontekstissaan rakentuvaa kielenkäyttäjien välisessä kommunikaatiossa. Keskeinen käsite Wattsin teoriassa on tilanteeseen sopiva käytös *(politic behavior).* Sillä hän tarkoittaa sellaista kielellistä käytöstä, jota osanottajat pitävät vuorovaikutustilanteessa odotuksenmukaisena. Watts kuvailee (lainaten myös Langfordin ajatuksia) kohteliaisuuskäsitysten kehitystä (Watts 2003:34–41) Italian myöhäisrenessanssin ajoista 1500-luvulta Ranskan hovien kautta Brittein saarille leviävänä ilmiönä. Esimerkkinä pidettiin hallitsevan luokan ja hovien tapoja, joita jokainen parhaansa mukaan jäljitteli. Käytöstavoilla pyrittiin miellyttämään omia vertaisiaan ja varsinkin itseään ylempänä olevia ja sulautumaan heihin, ei niinkään kannettu huolta siitä, miten esimerkiksi alamaisia kohdeltiin. Yhteiskuntarakenteiden muuttuessa myös käsitykset kohteliaisuudesta muuttuivat, ja Watts toteaa (s. 45) monien muiden tavoin, että kohteliaisuuskäsitykset ovat muuttuneet erilaisten kulttuurien ja historiallisten ajanjaksojen vaihtuessa.

Wattsin tapaan Brownin ja Levinsonin teoriaa arvostelee **Larjavaara** Kielikellossa 2/1999. Hän luonnehtii eräänlaisen peruskohteliaisuuden alueen, jota on vaikea luokitella kumpaankaan edellä kuvatuista kohteliaisuuden muodoista: negatiiviseen tai positiiviseen. Näistä termeistä hän lisäksi käyttää Suomessa vakiintuneita termejä etäkohteliaisuus ja lähikohteliaisuus, jotka tuntuvatkin osuvan tarkemmin asian ytimeen. Larjavaara haluaa nyansoida Brownin ja Levinsonin kohteliaisuusteoriaa ja ehdottaa kohteliaisuuden lajeiksi *status-*, *reviiri-, kumppani-* ja *pitämiskohteliaisuutta*. Näistä kaksi ensin mainittua olisivat Brownin ja Levinsonin mukaan etäkohteliaisuutta, kaksi jälkimmäistä lähikohteliaisuutta. Larjavaarankin näkemyksessä on siis pohjalla Brownin ja Levinsonin perusteoria, sitä on vain jaoteltu yksityiskohtaisemmin. Statuskohteliaisuudessa otetaan huomioon tai jätetään huomioon ottamatta puhekumppanin yhteiskunnallinen asema, ikä ja muut niihin verrattavat tekijät. Reviirikohteliaisuudessa taas otetaan huomioon puhekumppanin integriteetti ja vältetään menemästä häntä liian lähelle. Kumppanikohteliaisuus on luonnollisesti tuttavallista ja lähelle tulevaa kohteliaisuutta, kun taas pitämiskohteliaisuutta hallitsee tarve miellyttää puhekumppania.

Näkemys- ja vivahde-eroista huolimatta kaikista teorioista on apua myös viranomaisten tekstejä tarkasteltaessa. Ne auttavat määrittelemään suomalaisen ja ruotsalaisen kohteliaisuuskoodin eroja ja yhtäläisyyksiä. Niistä jäljempänä tutkielmassa.

3.2. DEIKSIS

Deiksis on (Iso suomen kielioppi, jäljempänä ISK s. 1363) ”nimitys sellaisten sanojen ja kieliopillisten ainesten viittaavalle tehtävälle, jotka suhteuttavat ilmauksen puhehetken kontekstiin. Deiktisiä ovat persoona- ja demonstratiivipronominit kuten *minä*, *tämä*, proadjektiivit kuten *tuollainen*, *sellainen*, proadverbit *täällä*, *siinä*, *tuolla* sekä sellaiset ajan adverbit kuin *huomenna*, *tänään*, *eilen*, *nyt*. Verbiin sisältyviä deiktisiä aineksia ovat persooniin viittaavat persoonatunnukset sekä tempus, joka suhteuttaa puheena olevan tilanteen tapahtuma-ajan puhehetkeen. (→ § 1423.) Sosiaalinen deiksis tarkoittaa puhetilanteen osallistujien välisiin suhteisiin liittyvää deiksistä, esim. teitittely.”

Lyhyesti deiksistä voisi kuvailla Larjavaaran sanoin (1990: 267): ”Deiksis on erityistä kieleen koodattua kieliaktikiintopisteisyyttä.”

Sosiaalinen deiksis on kiistelty käsite. Mm. Larjavaara (1990: 263) lähestyy tuota käsitettä hyvin varovaisesti. Kuten Larjavaara esittää, käsitteen ensimmäisiä esittäjiä oli 1971 Fillmore Santa Cruz -luennoissaan. Sosiaaliseen deiksikseen hän luki muun muassa länsimaisten kielten teitittelykäytänteet ja vastaavat mutta suunnattomasti monimuotoisemmat kohteliaisuuden ja arvoasteiden ilmaisemisen muodot muissa, ennen muuta Kaakkois-Aasian kielissä. Sosiaalista deiksistä Fillmoren mukaan olisi myös se millä tavoin puhuja viittaa itseensä taikka johonkin kolmanteen, puheaktia sivullisena kuuntelevaan tai muualla olevaan persoonaan. Sittemmin sosiaalisen deiksiksen käsitettä on syventänyt ja monipuolistanut esim. Levinson (1985: 89–94). Hän jakaa sosiaalisen deiksiksen ensin absoluuttiseen ja relationaaliseen lajiin ja relationaalisen edelleen neljään tyyppiin:

1) puhujan ja referentin suhteen ilmaisemiseen
2) puhujan ja kuulijan suhteen ilmaisemiseen
3) puhujan ja sivullisen mukana olijan suhteen ilmaisemiseen
4) puhujan ja sosiaalisen tilanteen suhteen ilmaisemiseen
(=muodollisuuden aste).

Levinson rajaa sosiaalisen deiksiksen tarkasti: sosiaalinen deiksis ilmaisee kieliopillistunutta sosiaalista tietoa, mutta tämän tiedon tulkinta kuuluu jo muille kielitieteen aloille kuten sosiolingvistiikalle ja pragmatiikalle.

Larjavaara (1990: 264–266) panee kuitenkin merkille, että sosiaalisella deiksiksellä on erityinen leksikaalinen ja morfologinen yhteys persoonadeiksikseen, ja että tämä yhteys on mitä ilmeisimmin ollut yhtenä syynä siihen, että sosiaalisen dekiksiksen käsite on ylipäätään syntynyt. Larjavaara kysyy, onko sosiaalisella ja persoonadeiksiksellä mitään deiktologisesti relevanttia semanttista yhteyttä toisiinsa, koska on paljon sellaistakin sosiaalista deksistä, joka ei mitenkään kytkeydy persoonaindekseihin.

Larjavaara hyväksyy deiktisiksi kaikki sellaiset käytänteet, joilla puhuja suhteuttaa persoonaisen, spatiaalisen, temproraalisen, tekstuaalisen tai periaatteessa minkä tahansa dimension referenttejä kulloisenkin puhetilanteen kiintopisteisiin. Hän esittää kysymyksen, voitaisiinko ajatella, että näiden kiintopisteiden lisäksi olisi myös sosiaalinen koordinaatisto, jonka origona on puhuja, ja tämän koordinaatiston eri etäisyyksien ja suuntien mukaan puhuja suhteuttaa itsensä referentteihin. Käyttämällä kuulijasta *sinä*-ilmausta puhuja viittaa sosiaalisesti lähelle samoin kuin viitataan *tämä*-demonstratiivilla spatiaalisesti. Teititeltäessä puhuja taas ilmaisee suurempaa etäisyyttä kuten spatiaalisessa *tuo*-deiksiksessä. Larjavaaran päätelmä on: statussuhteiden tai referenttien tuttuusasteiden ilmaisemista voidaan nimittää deiksikseksi, jos samalla tehdään selväksi, että eri ilmiöt voivat olla eri tavoin, eri perustein ja eriasteisesti deiktisiä. Vaikka siis kysymys on häilyvistä ilmiöistä, tämänkin tutkielman aineistoa voi olla kiinnostavaa tarkastella myös deiksiksen näkökulmasta.

3.3. PUHUTTELUSTRATEGIOISTA SUOMESSA JA RUOTSISSA

Kuvailen tässä kappaleessa eräitä suomenkielisen kulttuurialueen puhuttelukohteliaisuuden piirteitä ja tarkastelen niiden esiintymistä oman tutkimukseni aineistossa. Valotan samalla myös piirteiden kieliopillisia rakenteita ja punnitsen kohta kohdalta, onko vastaavanlaisia ilmaisuja löydettävissä ruotsista ja jos on, pohdin myös, ovatko ilmaisut kenties vanhentuneet vaiko yhä käytössä ja missä määrin niitä käytetään. Esimerkkilauseet olen saanut syntyperäisiltä ruotsin puhujilta.

3.3.1. SUORAN PUHUTTELUN VÄLTTÄMINEN

Keinot välttää suoraa puhuttelua ovat Euroopan kielissä samat (Yli-Vakkuri 2004: 191), mutta suomalaiseen kohteliaisuuskulttuuriin kuuluvana on pidetty ja pidetään yhä välttelevää, puhuteltavan kasvoja äärimmäisen pitkälle suojelevaa lähestymistapaa. (Muutosta on tosin tapahtunut ja tapahtumassa, mitä käsittelen tuonnempana.) Vaikka kaikki tässä kappaleessa esiintyvät omien tai toisen kasvojen suojelukeinot eivät suoranaisesti ole relevantteja viranomaistekstien kannalta, ne luovat kuvaa varsinkin suomalaisesta puhekulttuurista.

3.3.1.1. Nollasubjekti suomessa kontra *man*-rakenne ruotsissa

3.3.1.1.1. Nesessiivirakenne

Tämän tutkielman suomenkielisessä aineistossa nollasubjekti oli ryhmää edustavien sanojen jälkeen ylivoimaisesti yleisin keino välttää viittaamasta suoraan henkilöön. Tavallisin se oli nesessiivirakenteissa (ISK s. 1291). Niiden predikaattiosa sisältää välttämättömyyttä tai mahdollisuutta ilmaisevan modaaliverbin tai *olla*-verbin muodostaman modaalisen verbiliiton. Lähes kaikkien lauseiden alussa on teema, jonka tarkoitteesta jotakin sanotaan. Yksipersoonainen passiivi ei näissä lauseissa olisikaan mahdollinen.

Jääkaappiin pitäisi saada täytettä…

Usein paikalle on saatava pikaisesti apuvoimia.

Tuntemattoman hoitajan taustat kannattaa selvittää…

Nollapersoonaa niin kuin passiiviakin käytettäessä voidaan tarkoittaa puhetilanteeseen osallistujia, mutta kun passiivi sopii tilanteisiin, joissa on mukana useampia ihmisiä, nollapersoona koskee taas lähinnä yksilöä. Passiivi voi kuvata aikapaikkaisen tapahtuman, kun taas nollapersoonalla on modaalinen merkitys. Passiivi esittää asian sellaisena kuin se yleensä ihmisten keskuudessa tapahtuu, kun taas nollapersoona esittää sen (ketä tahansa) yksilöä koskevana ehtona. Vertaa seuraavia esimerkkejä:

Yhteydenoton voi hoitaa puhelimitse.

Usein halutaan ennen korjauksen tilaamista selvittää…

3.3.1.1.2. Teema jonka tarkoitteesta jotakin sanotaan + nollasubjekti / lauseessa usein modaalisuutta ilmaiseva verbi

Iso suomen kielioppi määrittelee (s. 1286), että nollasubjekti on osa kieliopillista persoonajärjestelmää: kun nolla on subjektina, verbi on yksikön kolmannessa persoonassa. Kuten nesessiivilauseissa, nollasubjektilauseissa yleensäkin on subjektin paikalla eli

teemapaikalla lauseke, jonka tarkoitteesta lauseessa sanotaan jotakin. Tällaisiin lauseisiin liittyy usein lisäksi modaalisuutta ilmaiseva verbi (ISK: 1289) kuten *voida* ja *saada.* Nämä verbit olivat tämänkin tutkielman aineistossa tavallisimpia.

Luotto-oston voi tehdä mm. erilaisilla…

Vakiosumman saa laskemalla…

Rahahuolista selviää parhaiten ennakoimalla.

Ellei lauseessa ole nominaalia teemaa, se voidaan korvata partikkelilla *sitä.* Se on suomessa tavallinen tapa puhuttaessa välttää viittaamasta suoraan itseensä (Yli-Vakkuri 2004:194). Tällaisilla lauseilla henkilö suojaa omia kasvojaan. Lauseet ovat melko arkisia, ja niitä tuskin löytää viranomaisteksteistä.

Sitä lihoo liikaa, jos vain lukee ja syö suklaata.

Tyypillinen teematon nollasubjektilause alkaa konditionaalimuotoisella mentaalisella verbillä, jolla on lauseobjekti (ISK s. 1287). Tällaisiakaan esimerkkejä ei löytynyt tutkielman aineistosta, mutta rakennetta käytetään kuitenkin runsaasti sekä puhutussa että kirjoitetussa kielessä.

Ei uskoisi, että äiti on aikuinen.

Infinitiivillä on avoin nollasubjekti, kun hallitsevassa rakenteessa ei ole jäsentä, joka samalla toimisi infinitiiviverbin subjektina (ISK 1292).

Tuntui upealta olla yksin matkalla.

3.3.1.1.3. Ehtoa ilmaisevat yhdyslauseet

Nollapersoonan mahdollistaa aina *jos*-lause samoin kuin muutkin alisteiset ehtoa ilmaisevat sivulauseet. Nämäkin esimerkit olivat tutkielman aineistossa tavallisia.

Jos velkaa ei maksa ulosottomiehellekään…

Jos ei neuvottele eikä maksa velkaa, ulosottomies voi alkaa…

Kun tuloista vähentää pakolliset menot, näkee kuinka paljon rahaa jää muuhun elämiseen.

Laskun loppusumma kasvaa koko ajan, kunnes sen maksaa.

3.3.1.2. Ruotsin *man*

Ruotsin yleistävä *man*-pronomini on substantiivinen ja yksiköllinen, ja sillä on supletiiviset akkusatiivi- ja genetiivimuodot *en* ja *ens* (Svenska Akademiens språklära 2004:121).

Framförallt känner man till det som gäller en själv.

Skuldkänslor får man när ens barn drabbas av ätstörningar.

Man on ihmistarkoitteinen joko niin, että puhutaan ihmisistä yleisesti ja puhuja kuuluu joukkoon, tai sitten tarkoitetaan jotakin puhetilanteesta tai kontekstista ilmenevää joukkoa, johon puhuja tai kirjoittaja kuuluu tai voi olla kuulumatta.

Hur duktig man än är på engelska kan man aldrig mäta sig med en infödd engelsman.

I det här fallet var det så uppenbart vad som skett att man agerade omedelbart.

Ensimmäisessä esimerkissä *man* viittaa kaikkiin ei-englantilaisiin, joihin puhujakin kuuluu. Toisessa esimerkissä *man* viittaa sosiaaliviranomaisiin, joihin puhuja ei kuulu. Näiden ominaisuuksien perusteella *man*-pronominin tehtävät ruotsissa ovat laaja-alaisesti samoja kuin sekä suomen passiivin että nollapersoonan. Myös *man* niin kuin suomen nollapersoona on käyttökelpoinen itsestä puhuttaessa:

Man tackar.

Kun suomen nollapersoona on edelleen hyvin käyttökelpoinen niin puhutussa kuin kirjoitetussa kielessä, *man*-passiivin käyttö nykyruotsissa on vähentynyt entiseen verrattuna (Josephson 2005: 93). Vaikka puhuteltaisiin useita henkilöitä tai annettaisiin yleispäteviä ohjeita, nykyään puhutellaan useimmiten *du*-muodossa. Koulussa Josephsonin mukaan tällaisella yleistävällä sinuttelulla on jo pitkät perinteet, mutta nykyään se esiintyy monissa muissakin yhteyksissä, kuten viranomaisteksteissä. Samoin *man* jota ennen käytettiin puhuttaessa itsestä korvautuu nykyään hyvin usein *du*:lla. Vaatimattomuutta ja etäisyyttä ottava *man*-pronomini on alkanut nykyruotsissa kuulostaa vanhanaikaiselta.

Pari esimerkkiä nollapersoonasta suomelle tyypillisissä keskustelutilanteissa:

Unohtuiko jotain?

Saisiko olla lisää kahvia?

Ruotsiksi on mahdollista sanoa passiivirakennetta käyttäen: *Glömdes det något?* Mutta tapa tuntuu vanhentuneelta, ja nykyään varmasti sinuteltaisiin: *Glömde du något?* Suomeksi sanottuna *Unohditko jotain?* saattaisi – puhuteltavan ja tilanteen mukaan – tuntua liian muodolliselta tai tungettelevalta. Mutta mielestäni lauseessa *Unohtuiko jotain* on myös arkipäivän tilannetajua, tyylin letkeyttä, ehkä jonkin verran myös kielellistä säästäväisyyttä. Ja jos pyörittelee tuota lausetta mielessään eri konteksteissa, sen saattaisi toisinaan tulkita töykeäksikin. Joka tapauksessa se sisältää edellä kuvattua, suomalaiselle puhekulttuurille tyypillistä etäkohteliaisuutta.

3.3.1.3. Passiivi kontra suora puhuttelu

Suomen ja ruotsin passiivin vertailua:

Iso suomen kielioppi käyttää suomen yleisimmästä passiivinluoteisesta rakenteesta termiä yksipersoonainen passiivi (s. 1255). Termi *yksipersoonainen* tarkoittaa sitä, että passiivilla on vain yhden persoonamuodon mahdollisuus. Suomen yksipersoonaista passiivia on yleensä luonnehdittu siten, että se ilmaisee inhimillistä tekijää. Iso suomen kielioppi ilmaisee saman asian seuraavasti (s. 1255): ”Passiiviverbin valenssiin kuuluu subjektiargumentti, jonka identiteetti jää auki, tarpeen mukaan kontekstista pääteltäväksi. Implisiittinen subjekti on ensisijaisesti ihmistarkoitteinen ja monikollinen.” Seuraavat esimerkit ovat omasta korpuksestani:

Usein halutaan ennen korjauksen tilaamista selvittää…

Omistusasunto ostetaan kerralla omaksi, joskin se rahoitetaan…

Passiivi voidaan kuitenkin mieltää myös niin, että se tarkoittaa vain yhtä henkilöä.

Mistäs sitä tullaan? (esimerkki ei korpuksesta)

Sovittu hinta maksetaan ajallaan. (Maksajia ei tarvitse olla kuin yksi.)

Riittää, että peruutusilmoitus on lähetetty…

Suomen passiivilause voi sisältää mitä tahansa lauseenjäseniä paitsi subjektin. Subjektin paikalle lauseen alkuun eli teemaksi sijoittuu tavallisesti jokin muu aiempaan tekstiin kytkeytyvä jäsen.

Pankkiin avataan kaksi tiliä.

Vuokra-asunnosta maksetaan kuukausivuokraa…

Omistusasunto ostetaan kerralla omaksi, joskin se rahoitetaan…

Teemalliset passiivilauseet ovat tavallisimpia, teemattomat melko harvinaisia, eikä näitä tapauksia tämän tutkimuksen aineistossa esiintynytkään:

Tehtiin kompromissi: otettiin kettingistä keskeltä muutama silmukka.

Iso suomen kielioppi kuvailee myös, miten suomen passiivia joissakin tapauksissa ei mielletä ihmistarkoitteiseksi, kuten seuraavassa kanoja kuvaavassa esimerkissä (s. 1262):

Orrella kanat voivat levähtää, korokkeella taas syödään, juodaan ja munitaan.

Tosin Iso suomen kielioppi onkin kauttaaltaan deskriptiivinen. Se antaa runsaasti esimerkkejä kielen nykykäytöstä (ei aina suositeltavasta), ja saattaa olla, että juuri esimerkiksi teknisissä teksteissä on painetta laajentaa passiivia ei-inhimilliseen suuntaan (s. 1262):

Tallennetaan asetuksia… (tallentajana kone)

Sen lisäksi että passiivilla voidaan välttää viittaamasta muihin, sitä voidaan myös käyttää itsensä korostamista välttelevänä puhujanpassiivina.

Tuli tässä käytyä vähän kylillä.

Tule jo! – Tullaan. (puhuja tarkoittaa itseään)

Tällaista passiivin käyttöä ruotsissa ei esiinny, mutta ensimmäisessä esimerkkilauseessa voisi ruotsiksi käyttää *man*-passiivia. Molemmissa kielissä tuon lauseen voi tulkita joko vähätteleväksi tai rehenteleväksi lauseyhteydestä riippuen.

Man var ju ute på stan i går.

Suomen yksipersoonaiseen passiiviin verrattava passiivirakenne ruotsissa on -*s*-passiivi. *S*-muotoja muodostetaan transitiiviverbeistä, kun aktiivilauseen subjekti muunnetaan passiivilauseen objektiksi.

Regeringen reglerar den närmare sammansättningen.

Den närmare sammansättningen regleras av regeringen.

Tällaisessa lauseessa passiivimuotoa käytetään tekstinsuunnittelukeinona. Lauseen teemaksi nostetaan *den närmare sammansättningen*, ja itse tekijä, hallitus, jätetään teemaa painottomampaan asemaan. Toisin sanoen aktiivilauseen objekti nostetaan *s*-passiivilauseen subjektiksi ja tekijä ilmaistaan *av*-preposition ja agenttiadverbiaalin avulla. Suomessa tällainen rakenne ei ole mahdollinen, vaan pelkkä objektin muoto ja sanajärjestys riittävät ilmaisemaan lauseenjäsenten tehtävät:

Kokoonpanon säätää hallitus.

Agenttiadverbiaalilauseet ovat tutkielman aineiston perusteella hyvin tavallisia suomenruotsalaisissa teksteissä.

I den praxis som kan ses av Konsumenttvistenämndens avgöranden ser vi att…

…men dessa måste nämnas av företaget…

Bostaden kan säljas till en person som godtas av kommunen.

Myös ruotsin passiivi voi jäädä vaille edellisenlaista agenttiadverbiaalia, ja tällöin tekijä voidaan päätellä kontekstista. Usein tekijänä voi olla vastaavan aktiivilauseen *man* tai puhekielessä käytetty *dom* (Hultman 2004:155).

Det pratas förskräckligt mycket i svensk tv.

Det dricks och bråkas och förorenas, närboende störs och ringer polis.

Ruotsin passiivilta ei – toisin kuin suomessa – välttämättä odoteta ihmistekijää. Sulkija saattaa olla joko ihminen tai vaikkapa tuuli kuten seuraavassa:

Dörren stängdes.

Tutkimuksesta on jo käynyt ilmi, että suomessa passiivia käytetään nykyäänkin runsaasti, kun halutaan välttyä viittaamasta henkilöön. Henkilöön viittaamisen välttämistä pidetään suomen kielelle ominaisena myös kertovassa tekstissä (Nirvi 1947: 23). ”Kun tavallisesti jo

kertomuksen alussa henkilöt ja olennot on asetettu, silloin ei enää sen jatkuessa ole syytä korostaa persoonaa: selvyys ja ymmärrettävyys ei enää vaadi niiden esille vetämistä.” Yli-Vakkuri (1986:148) toteaa lisäksi, että suomalaisessa kohteliaisuuskoodissa passiivi lienee ilmaus, joka on saanut vaikutteita niin slaavilaisten kielten kohteliaisuuskoodista kuin yleiseurooppalaisesta kohteliaisuuden monikosta (mm. saksan 3. persoonaksi kivettynyt puhuttelua Sie ja tanskan De).

Ruotsissakin passiivi on ollut kohtelias ja runsaasti käytetty keino välttää henkilöön viittaamista, kuten: *Önskas det mera kaffe?* Se on aikaisemmin ollut jokseenkin verrannollista nykysuomen passiivin käyttöön, kuten Mårtensonin esimerkeistä kohdassa 3.2.2.6. näkyy. Tapa vain on vanhentunut ja passiivin käyttöala kaventunut. Ruotsinruotsalaiseen käytäntöön verrattuna seuraava katkelma Suomen kuluttajaviraston ruotsinkielisistä neuvoista tuntuu vanhahtavalta:

> *Om det är fråga om en paketresa, skickas ansökan till Konsumentverket. Till ansökan fogas deltagarbeviset och verifikat över betalningarna. Medlen ur säkerheten används inte för återbetalning av inbetalningar som gjorts av företag. Likaså, om en förening betalat resan för sina medlemmar så ges ingen ersättning.*

Kun siis suomessa passiiviin sisällytetään kohteliaisuutta, ruotsin passiivi on menettänyt tuon tehtävänsä.

3.3.1.4. Suomen muutospassiivi ja ruotsin *bli*-passiivi

Muutospassiivillekin on suomessa ominaista, että ilmipanematon tekijä on ihminen. Rakenne soveltuu henkilöön viittaamisen välttämiseen. Tämän tutkielman suomenkielisessä aineistossa rakenne esiintyi kaksi kertaa.

> *…kertyneiden perintäkulujen lisäksi maksettavaksi tulevat vielä ulosottomaksut…*
> *Laskun ja viivästyskoron lisäksi maksettavaksi tulevat kuitenkin kulut…*

Myös suomen muutospassiiviin verrattava ruotsin *bli*-passiivi soveltuu henkilöön viittaamisen välttämiseen kuten seuraavassa lauseessa, joka sopii hyvin nykyruotsalaisenkin suuhun:

> *Det blev ju gjort.* (vaikka puhuja tarkoittaisi itseään)

Suomeksi vastaava sanonta kuuluisi:

> *Tulihan se tehtyä.*

3.3.1.5. Nominaalimuodot

Luokittelin tutkimukseni alussa myös verbien nominaalimuodot keinoksi viitata tekstin lukijaan tarvitsematta puhutella häntä suoraan. Kuluttajavirastojen tekstejä vertaillessani sain selville, että suomessa verbien nominaalimuotoja käytetään huomattavasti runsaammin kuin ruotsissa. Nominaalimuotojen käyttö ei kuitenkaan ole – tai ole ollut – vierasta ruotsillekaan. Tarkastellessaan Ruotsin viranomaisten kielen kehitystä Mårtensson (1988: 117) ottaa esimerkin **Riksskattenämndenin** matkavähennyksiä koskevista ohjeista:

> *Vid **beräkning** av tidsvinsten bör hänsyn **tagas** jämväl till den tid som åtgår för **uppsökande** av parkeringsplatsen samt för **gång** till och från parkeringsplatsen, till den trafikintensitet som råder vid den tid av dugnet då resan **företages**, samt till den **tidsförlust** som uppkommer genom att den skattskyldige, i syfte att undvika **körning** under rusningstid, ankommer till arbetsorten arbetsplatsen) tidigare eller lämnar den senare än vad som är motiverad med hänsyn till arbetstidens **förläggning**.*

Mårtensson toteaa, että 1960-luvulta lähtien tällaisia tekstejä alkaa näkyä yhä harvemmin, ja ja 1980-luvulle tultaessa passiivin ja nominaalimuotojen asemasta aletaan käyttää *man*-passiivia. Kuten edellä on jo todettu, *man*-passiivinkin käyttö on ruotsissa käynyt harvinaisemmaksi ja sen tilalle on entistä enemmän tullut *du* (ks. kohta 3.2.2.4.).

3.3.1.6. Töykeyden välttämisen monikko

Edellisten suurten kategorioiden ohella suomesta löytyy lukuisia pikku keinoja välttää suora puhuttelu. Yksi niistä on töykeyden välttämisen monikko (Yli-Vakkuri 1986: 67), jota käytetään, kun yksikkö tuntuisi liian suorasukaiselta ja puhuteltavan reviiriä uhkaavalta. Esimerkkejä monikkomuodosta, vaikka tarkoitetaan yhtä henkilöä:

> *Täällä on vieraita.*
> *Ei sitä tiedä vaikka kirje olisi morsiamilta.*

Ruotsissa vastaavanlainen monikko tuntuu olevan mahdollinen:

> *Det finns ju storfrämmande här.* (Sanotaan, kun tarkoitetaan, että paikalla on erityisen arvokas vieras, vaikka vain yksi.)
> *Är det brudar som skriver till dig?* (Kun epäillään, että kirje on tullut (yhdeltä) tytöltä.

Molemmissa kielissä esimerkit ovat täysin mahdollisia nykykielessäkin. Tosin ne kuuluvat lähinnä keskustelutilanteisiin, eikä niihin törmää viranomaisten teksteissä kummassakaan

kielessä. Käsittääkseni tämäntyyppiset ilmaisut tuntuisivat ruotsissa kuitenkin jonkin verran vanhahtavilta.

3.3.1.7. Puhuteltavaan viitataan monikolla (Ylivakkuri 1986: 68)

Eikös ne saarnamiehetkin (=pastori Nyman) saunaan tule? (Jotuni VT, 212)

Mitenkä siellä vanhat isännät jaksavat. = tarkoitetaan vanhaa isäntää (Jotuni VT, 133)

Esimerkkilauseille on vaikea löytää vastaavanlaista käyttöä nykysuomesta. Ruotsissa vastaavanlaista käyttöä ei ole esiintynyt aikaisemminkaan.

3.3.1.8. Hoivakielessä vältetään mainitsemasta puhuteltavaa:

Yli-Vakkuri toteaa (1986: 69), ettei hoivakielen mon. 1. persoona ole juurtunut suomen kieleen, vaan sen sijaan käytetään passiivia.

Mitenkäs täällä voidaan tänään? (me-pronominia korvaamassa myös deiktinen *täällä)*

Ruotsiksi on ollut aikaisemmin tapana käyttää hoivakielen monikon ensimmäistä: *Hur mår vi idag?* Tapa tuntuu kuitenkin osittain vanhentuneen. Nykyään on täysin luontevaa käyttää suoraa sinuttelua, vaikka potilaana olisi pääministeri: *Hur mår du idag?* Seuraavanlaisissa lauseissa taas hoivamonikko tuntuu luontevalta: *Nu ska vi byta blöja. Nu ska vi duscha.* (Suomeksi käytettäisiin passiivia.) Lisäksi ruotsiksi on mahdollista käyttää seuraavanlaisia kiertokeinoja voinnin kysymiseen: *Hur mås det? Hur står det till idag?*

3.3.1.9. Adverbi

Yli-Vakkuri (2004: 191) löytää lisää keinoja välttää suora puhuttelu suomeksi. Persoonapronomini voidaan korvata paikan adverbilla, joka ilmaisee puhuteltavan sijainnin.

A. Ja sinne? (sinulle/teille, myyjä asiakkaalle)

B. Hyvää pääsiäistä! – Samoin sinne! (sinulle/teille)

Vastaava ilmaisutapa on käytössä ruotsissakin, mutta yhtä lyhyellä kysymyksellä tilanteesta ei ruotsiksi selvitä. Jos otetaan esimerkiksi vaikkapa baaritiski, baarimikko voi hyvin kysyä:

Vad får det vara därborta?

Mutta tilanteessa on silti suuri ero. Suomeksi puhuteltaessa asiakas voi seistä tai istua aivan baarimikkoa vastapäätä, mutta ruotsiksi tuon lauseen fyysiseen kontekstiin kuuluu, että tilaaja

on jonkin matkan päässä, ja siinä tilanteessa tuo deiktinen *därborta* on mielekästä sanoa. Tilanne ehkä edellyttää myös kevyen pään liikautuksen tai käden noston. B-esimerkin mukaista vastatoivotusta taas ei ruotsiksi voisi esittää.

3.3.1.10. Meikäläinen ja teikäläinen

Suomessa on tapana välttää viittaamasta suoraan itseensä myös käyttämällä sanaa *meikäläinen* (Yli-Vakkuri 2004: 194). Sanaan voi liittyä itsensä vähättelyä tai leikillisyyttä, mutta kuten Yli-Vakkuri toteaa, varsinkin miespuhujat saattavat käyttää sitä myös kehuskelevaan tyyliin (sekä kehuskellen että itseään vähätellen). *Meikäläinen se vaan osti Bemarin.* Sana *teikäläinen* taas kohdistuu puhekumppaniin, ja sen konnotaatio voi usein olla hieman negatiivinen. Puhuja ei ikään kuin alennu kutsumaan puhuteltavaa läheisesti tai osoittaa, että toinen kuuluu eri joukkoon. Suomessa tämä ilmaisukeino on arkikielessä kohtalaisen tavallinen ja jopa produktiivinen. Sen muunnoksia ovat *meikis, meikka, meikkapoika, meikki, meikkis, meikku, meikkä, meikä, meikämanne, meikämanni, meikämauno, meikäpoika, meitsi* (Paunonen 2001: 632–633). Ilmaisu on alkuaan ollut melko miehinen, mutta lyhyt vilkaisu Googleen paljastaa, että esim. *meikätyttö* ja *meikänainenkin* ovat nykyään ahkerassa käytössä. Ruotsissa voidaan vastaavasti viitata itseen kolmannessa persoonassa *man* ja *en annan* (Hultman 2004: 101), mutta nykyruotsi ei suosi näitä ilmaisuja.

3.3.1.11. Naapuri ja asiakas

Vieressä istuvaan henkilöön voidaan suomeksi viitata seuraavasti (Yli-Vakkuri 2004: 196):

> ***Naapuri*** *tässä on sitä mieltä että…*
>
> ***Asiakas*** *varmaankin tietää hinnan.*

Ruotsissa kolmannen persoonan käyttö on ollut yleistä, mutta tapa on jo vanhentunut. Siitä lisää historiallista taustaa käsittelevissä luvuissa.

3. 4. KIELTEN RAKENTEESTA / HISTORIALLISTA TAUSTAA

3.4.1. Kielen rakenne

Vaikka ruotsi ja suomi rakenteeltaan ovat erilaisia kieliä, molemmissa kielissä ja molempien maiden kulttuuriympäristössä on mahdollista – kuten edellä on esitetty – valita sinuttelu tai jokin muu puhuttelukoodi, viitata puhuteltavaan suoraan tai käyttää suoran puhuttelun kiertokeinoja. Eeva-Leena Seppänen pohtii Kielikellossa 3/2000 yksikön toisen persoonan

yleistävää käyttöä ja esittelee – omien sanojensa mukaan – suomen kielen rakenteeseen kuuluvaa erityispiirrettä: ”Suomessa monet verbit, erityisesti tunneverbit (esimerkiksi *väsyttää, pelottaa, ärsyttää*) ja toisaalta sallimista tai velvoittamista ilmaisevat ns. modaaliverbit (esimerkiksi *täytyy, voi, saa*), ovat rakenteeltaan sellaisia, ettei niiden yhteydessä ole välttämätöntä panna kaikkia osallistujia ilmi. Tämän rakenteellisen ominaisuuden vuoksi suomalaiselle puhekulttuurille näyttäisi olevan tyypillistä jonkinlainen väljyys ja tulkinnanvaraisuus viitattaessa ihmisiin, varsinkin puhetilanteen osallistujiin. Viittaukset voidaan rakentaa (ja usein rakennetaankin) niin, että kuulija voi mennä mukaan tai olla menemättä.”

Olen kuitenkin taipuvainen näkemään asioiden syysuhteet päinvastaisina. Epäilemättä tuo väljyyden ja välttelyn piirre kuuluu suomalaiseen puhekulttuuriin, mutta se ei mielestäni johdu kielen rakenteesta. Puhekulttuuri muuttuu ja kehittyy aikojen kuluessa ja kieli sen mukana. Ruotsissakin erilaiset keinot vältellä viittaamasta puhekumppaniin ovat olleet hyvin monipuoliset ja runsaat aikana, jolloin puhekulttuuri on näitä keinoja vaatinut. Niistä Mårtensson (1988:116) antaa mm. seuraavat esimerkit:

Vad vill man ha? Vad vill vi ha? Vad får det lov att vara?
Vad behagas? Vad skulle det vara för något?

Esimerkit on poimittu luettelosta, joka esittelee yksitoista vaihtoehtoa tuon saman kysymyksen esittämiseksi. Myös Löfgren (1988: 176) esittelee suoran puhuttelun kiertokeinoja. Näin monella tavalla voidaan puhutella yhtä ja samaa henkilöä:

Karl, Kalle, Du, Ni, I, Ji, Man, Han, Unge man, Unge herrn, Min herre, Herrn, Herr Karl, Herr Persson, Persson.

Erityisen hauska on Löfgrenin kahvipöytäesimerkki: *Är det till att vilja ha en kaka till?*

Nämä esimerkit mielestäni osoittavat, että henkilöön viittaaminen tai henkilöön viittaamisen välttäminen ei niinkään johdu itse kielen rakenteista, vaan yhteiskunnallisesta ilmapiiristä, ja että puhuttelukoodit eivät ole staattisia vaan muuttuvat aikojen kuluessa hyvinkin rajusti.

Gricen maksiimien mukaan puhuttelukoodin valinta ei saisi vaikuttaa informaation perille menoon. Jos vertaillaan sinuttelua muihin puhuttelutapoihin, voidaan kuitenkin havaita, että kiertoilmaukset ja epäsuora puhuttelu vaativat sinuttelua enemmän tulkintaa ja kielentajua siitä, ketä kulloisiinkin kiertoilmaisuihin sisällytetään. Esimerkiksi passiivin käytössä saattaa

toisinaan olla omat vaaransa kuten seuraavassa esimerkissä (Viertiö, Kielikello 3/2000:24), jossa kirjoittaja viittaa sekä itseensä että lukijaan passiivilla.

> *Lausunnot diplomityöstä tulee toimittaa osastosihteeri Maija Meikäläiselle, joka toimittaa ne asianomaiselle opiskelijalle ja osaston kirjastoon. Jos lausuntoa* ***ei toimiteta*** *määräajassa, asianomaiseen opettajaan* ***otetaan*** *yhteyttä ja* ***muistutetaan*** *asiasta.*

Pelkästään kieliopin perusteella lukija ei voi olla varma siitä, kuka minkin passiivin taakse kätkeytyy. Tieto on tulkittava tekstin kontekstista ja semantiikasta. Sinuttelevassa tekstissä lukijalle ei jää tällaista tulkinnallista pohdintaa. Viranomaisteksteissä tuskin on tarkoitus puhuttelukoodin valinnalla vaikeuttaa informaation perillemenoa. Päinvastoin, on luonnollisesti tärkeää, että lukija ymmärtää tekstin. Tosin passiivi ja muut löyhät viittausmuodot saattavat toisinaan olla käteviä, jos viranomainen tiedottaa vaikkapa ikävistä asioista (ks. Iisan esimerkit s. 27) ja haluaa häivyttää oman roolinsa kansalaisia ärsyttävien päätösten teossa. Selvyysaspektin lisäksi puhuttelumuodon valintaa voitaneen kuitenkin pitää lähinnä kohteliaisuuskoodiin kuuluvana. Suomessa kohteliaimpana puhuttelumuotona pidetään edelleenkin välttelevää ja yleistävää lähestymistapaa, kun taas Ruotsissa sinuttelu on hyväksytty kaikissa kansankerroksissa. Valotan maiden puhuttelukäytäntöjen kehitystä seuraavissa kappaleissa.

3.4.2. Puhuttelukäytännön kehitys Suomessa

Kuten edellä jo alustavasti on esitetty, sinuttelu, teitittely ja muut puhuttelumuodot viranomaisteksteissä nivoutuvat vahvasti yhteiskunnan kulloiseenkin ilmeeseen ja kehitykseen. Ruotsin ja Suomen nykyisen viranomaiskäytännön ymmärtämiseksi on hyvä tuntea maiden yhteiskunnallisen kehityksen historiaa, samoin kohteliaisuuskoodien kehitystä koko Euroopan näkökulmasta.

Eurooppalaiset kohteliaisuusstandardit juontavat juurensa Bysantin keisarikunnasta (mm. Yli-Vakkuri 2004:189). Majesteetin monikko ja sen alamainen vastine teitittely syntyivät n. 300 jKr. Konstantinus Suuren hovissa. Monikollinen muoto johtui (Sadeniemi 1968: 224-225) siitä, että puhuteltaessa hallitsijaa hänen taakseen miellettiin koko hallitsijaperhe sekä hovi. Sadeniemi toteaa, että yksikön toisen persoonan välttely puhuttelumuotona on Euroopassa suhteellisen nuorta. Klassinen latina tunsi vain sinuttelun: orjat sinuttelivat isäntiään, alamaiset keisaria. Bysantin hovin tavat omaksuttiin Euroopan nuoriin hoveihin, ja ne

kulkeutuivat Skandinaviaan saakka. Hovien kohteliaisuuskäytännöt taas vaikuttivat vähitellen koko kansaan. Teitittely yleistyi, koska arvossa ylemmät alkoivat odottaakin itseään teititeltävän (Larjavaara 1999:8), ja teitittely huomattiin myös mainioksi keinoksi saada esimerkiksi kaupankäynti ja monenmoiset yhteiskunnalliset asiat sujumaan.

Vuosisatojen kuluessa puhuttelutapa laajensi yhä käyttöalaansa ja menetti samassa suhteessa arvoaan. 1500-luvulta lähtien esiintyy jo uusi kunnioittavan puhuttelun muoto: kolmannen persoonan käyttö. Kolmannen persoonan käyttö etäännyttää puhuteltavan vielä loitommas kuin toisen persoonan monikkomuoto: puhuteltava siirretään ikään kuin keskustelun ulkopuolelle ja hänestä puhutaan kuin poissaolevasta. 1600-luvun lopulta lähtien yksikön kolmas persoona alkoi puolestaan väistyä monikon kolmannen persoonan tieltä. Vielä nykyäänkin esimerkiksi saksassa *Sie* eli monikon kolmannen persoonan pronomini on ainoa käytössä oleva kohteliaisuuspronomini (Sadeniemi 1968: 224–225.). Ruotsissa teitittely tunnettiin jo 1200-luvulla. Siellä sen arvo alkoi 1600-luvulta lähtien laskea laskemistaan, ja 1800-luvulle tultaessa teitittely oli jo harvinaista. Maassa oli tällöin muun Euroopan tapaan siirrytty puhuteltaessa lähes kokonaan kolmannen persoonan ja arvonimen käyttöön (Sadeniemi 1968: 225).

Normaali kohteliaisuuskoodi – johon siis teitittelykin kuuluu – on koko Euroopassa pääpiirteiltään samankaltainen, vaikka se eri maissa onkin kehittynyt eri suuntiin. Suomen ja Ruotsin yhteinen historia on pitkä, ja siksi käyttäytymiskoodit ja puhekulttuuri näissä maissa ovat hyvin samankaltaisia (Yli-Vakkuri 2004:189) siitä huolimatta, että kielet kuuluvat eri kieliperheisiin, suomi suomalaisugrilaisiin, ruotsi indoeurooppalaisiin kieliin. Kulttuuristen kontaktien voima on ollut vahvempi kuin kielten sukulaisuus. Esimerkiksi suomen ja viron kohteliaisuuskoodit eroavat suuresti toisistaan, vaikka kielet kuuluvatkin samaan kieliperheeseen (ks. Yli-Vakkuri edellä).

Suomen kieleen teitittely levisi alun perin ruotsista ylempiarvoisten puhuttelumuotina. Se alkoi yleistyä Suomessa 1700-luvulla virkamiesten ja muun sivistyneistön kielenkäytössä, ja sen valtakausi jatkui aina 1960-luvulle saakka. Tosin varsinkin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa puhuttelukysymyksen ympärillä käytiin välillä kiivastakin väittelyä (Yli-Vakkuri 1989:63). Sinuttelu alkoi yleistyä suomessa 60-luvulla ensin erityisesti ylioppilasnuorten keskuudessa. Suomalaisnuorisolle antoivat mallia lännen uudet demokraattiset suunnat ja antiautoritaariset nuorisoliikkeet (Larjavaara 1999:8). Yhteiskunnalliset roolit ja statukset

alkoivat murtua ja sosiaaliset erot hälvetä. Yhteiskunta muuttui, ja tämä aiheutti muutoksen myös puhetavoissa. Teitittelylle ei enää ollut samanlaisia markkinoita kuin ennen, sinuttelu oli muuttuneen maailman kieltä. Se korosti tasa-arvoa, ei ollut enää kohteliasta osoittaa olevansa muita parempi.

Kielikellossa 2/1999 artikkelissa *Kieli, kohteliaisuus ja puhuttelu* Matti Larjavaara toteaa, että persoonailmaisun epäsuoruus on tyypillisen suomalaisen kohteliaisuuden muoto, vaikka sitä esiintyy runsaasti muissakin Euroopan kielissä. Hänen mukaansa täysin epäsuora puheakti on kohteliain muoto pyytää jotakin (vrt. esimerkit edellä.) Larjavaara jatkaa kuitenkin: ”Muodollisella etätyyppisellä kohteliaisuudella on uudessa maailmassa yhä vähemmän käyttö- ja markkina-arvoa. Se on hidasta, kankeaa ja ennen kaikkea vaikeaa, koska maailmasta puuttuu iän ja aseman luoma sosiaalinen järjestyneisyys, pysyvyys ja yhteiset perusarvot. Sen sijaan lähityyppinen kumppani- ja pitämiskohteliaisuus toimii aina ja kaikkialla. Se on yksilöllisempää ja lähempänä ihmisen luontaista itsekeskeistä emotionaalisuutta, se vaatii suppeamman sosiaalisen kontekstin huomioon ottamista niin tulkinnassa kuin tuotossakin.”

Samaan tulokseen päätyy pro gradu -työssään Anna-Leena Noponen (1998) tarkastellessaan, miltä Suomen puhuttelusuhteet näyttävät asennetutkimuksen valossa. Hän toteaa, että puhuttelumuodon valinta on nyky-Suomessa ongelmallista. Virallisissa tilanteissa suoraa puhuttelua vältetään ja sen asemesta käytetään erilaisia kiertoilmaisuja. Noponen päättelee kuitenkin, että menossa on kielellinen murros. Suora puhuttelu valtaa alaa, kiertoilmaukset vähenevät, vaikka vastaisuudessakin tilaa jää myös erilaiselle sosiaalisen välimatkan ja etätyyppisen kunnioituksen ilmaisemiselle.

Suomessa teitittely on silti yhä – varsinkin Ruotsin puhekulttuuriin verrattuna – nykyäänkin suhteellisen runsasta. Yleisen tavan mukaan presidenttiä, ministereitä ja kansanedustajia teititellään. Uutislähetykseen pyydettyjä asiantuntijoita – ehkä iän ja arvoaseman mukaan – teititellään useimmiten, mutta erilaisissa debattiohjelmissa puhuttelukoodin valintaan vaikuttaa luultavimmin ohjelman luonne ja epäilemättä juontajan persoona. Näissä ohjelmissa ministeriäkin saatetaan sinutella yhtä hyvin kuin kaikkia muitakin. Sinuttelun ja teitittelyn valinta on siis melko vapaaehtoista ja voidaankin sanoa, että suomalaista puhuttelukulttuuria leimaa epävarmuuden tila (lähde Noponen). Teitittelyn omaksunut vanhempikin sukupolvi on jo ainakin osittain tottunut sinutteluun, nuoret taas eivät toisaalta pidä sinuttelua itsestään

selvänä vaihtoehtona. Lisäksi on tehty ero tuttavallisen *sä*-sinuttelun ja muodollisen *sinä*-sinuttelun välillä. Leena Laajo-Szankowska toteaa (1993:180–181), että teitittely koetaan jäykäksi ja etäisyyttä ottavaksi ja että siksi sen arvostus on laskenut nyky-Suomessa. Laajo-Szankowska luonnehtii dilemman: puhuteltaessa seuraavien seikkojen tulisi toteutua: läheisyys, luontevuus, tuttavallisuus, en ole parempi sinua. Toisaalta pitäisi osata osoittaa arvonantoa puhekumppania kohtaan. Siksi Laajo-Szankowska esittää, että koska kirjoitetun ja puhutun kielen erot suomessa ovat suuria, kirjakielinen sinuttelu voi nykyisin suorastaan korvata teitittelyn ja tehdä lähes teitittelyn veroisen vaikutuksen, mutta se ei silti ilmaise sellaista etäisyyttä, jota monet teitittelyssä kaihtavat. Se on samalla kohteliasta mutta ei etäisyyttä ottavaa.

Kielikellossa 2/1999 artikkelissa *Rahat tänne tai pamahtaa! Laskut ja puhuttelun vaikeus* Katariina Iisa tarkastelee tämän tutkielman kohderyhmää eli viranomaisia ja toteaa, että ikävistä asioista on suomeksi tapana puhua epäsuorasti tai etäännyttämällä. Esimerkiksi hän ottaa sen, miten Helsingin kaupunki lähestyy suomen- ja ruotsinkielistä asukaspysäköintitunnuksen haltijaa:

> *Laskua maksettaessa pyydetään käyttämään viitenumeroa.*
> *Använd referensnumret vid betalning av räkningen.*

Toinen esimerkki Osuuspankista:

> *Yläosaa ei irroteta ennen pankin kuittausta.*
> *Lösgör inte den övre delen innan banken kvitterat den.*

Molemmissa tapauksissa suomenkielinen lähestymistapa on varovaisempi. Iisa toteaa, että vaikka puhuttelukoodi on Suomen yhteiskunnassa yleensä kehittynyt lähipuhuttelun suuntaan, viranomaisten käytäntö saattaa vielä pitkään säilyä etäpuhuttelun kannalla. Samaa oletusta tukee myös tämän tutkielman aineisto.

Suomen hallitus antoi vuonna 1982 valtioneuvoston päätöksen toimenpiteistä valtion viranomaisten kielenkäytön parantamiseksi (Valtioneuvoston virkakielipäätös (497/1982). Tällä virkakielipäätöksellä valtion viranomaiset määrättiin käyttämään selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Päätöstä oli pohjustellut virkakielikomitea, jonka puheenjohtajana toimi Paavo Nikula. Kielikellossa 3/1977 hän vertaa vuosien 1982 ja 1996 veroilmoituksen täyttämisoppaan tekstejä ja mainitsee yhtenä parannuksista sinuttelusta luopumisen, mikä oman tutkimukseni kannalta on mielenkiintoista, koska Ruotsissa kehitys on kulkenut vastakkaiseen suuntaan:

Vuonna 1982:

Ammattikirjallisuus ja kurssimaksut

Vähennyskelpoisia ovat sellaisista ammattikirjoista ja -lehdistä aiheutuneet menot, jotka on hankittu työn edellyttämän ammatillisen pätevyyden tai ammattitaidon ajan tasalla pitämiseksi. Näyttövaikeuksien välttämiseksi liitä veroilmoitukseen alkuperäiset kuitit. Jos liität selvitykseksi kahden henkilön oikeaksi varmentaman luettelon hankitusta kirjallisuudesta ja siitä aiheutuneista kuluista, luettelon oikeaksi varmentajien tulee merkitä myös osoitteensa ja puhelinnumeronsa.

Vuonna 1996:

Muut tulonhankkimiskulut esim.

– ammattikirjallisuus

– työhuonekulut 1 500 mk

– menot omien työkalujen käytöstä

– työpukukustannukset

– menot vähennetään siltä osin kun ne ylittävät tulonhankkimisvähennyksen määrän (3 % palkkatuloista, enintään 1 500 mk)

– selvitys siitä, miten menot liittyvät hankintaan, on liitettävä veroilmoitukseen.

Virkakielipäätöksessä ei sinänsä anneta tarkkoja ohjeita kielenkäytöstä, vaan nimetään asiantuntijavirastoksi **Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.** Virkakielipäätös kumottiin vuonna 2000, mutta sen velvoitukset siirtyivät uuteen hallintolakiin, joka tuli voimaan vuoden 2004 alusta. Tiedustelin Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta, olisiko puhuttelukäytännöstä annettu ohjeita, mutta sellaisista ei ollut tietoa. Tiedustelin samaa asiaa Ruotsin *Klarspråkgruppenista,* mutta vastaajan mukaansa tämä asia ei nyky-Ruotsissa ole enää ajankohtainen, koska käytäntö on jo vakiintunut.

Uusinta tutkimusta viranomaisten kielenkäytöstä Suomessa edustaa Salli Kankaanpään *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli (*2006), jossa hän tarkastelee muun muassa viraston ja kaupunkilaisen suhdetta kohteliaisuusnäkökulmasta. Hän luettelee erilaisia kohteliaisuuden keinoja: performatiiviset pyynnöt ja passiivimuoto, jotka jättävät ohjailijan eksplikoimatta; modaaliset ilmaukset, jotka taka-alaistavat ohjailijan ja jättävät nollapersoonaisina ohjailtavan nimeämättä. Virasto saattaa puhua itsestään myös kolmannessa persoonassa (virasto vetoaa) ja sisällyttää itsensä passiivimuotoon. Kankaanpää löytää tutkimistaan teksteistä Brownin & Levinsonin (1978) kohteliaisuusstrategioita: suoran viittauksen välttäminen, ulkoiseen

pakkoon vetoaminen ja ohjailun esittäminen yleisenä sääntönä. Teksteissä käytetään runsaasti verbejä *pyytää, toivoa* ja *vedota,* jotka korostavat ohjailunalaisen toiminnan vapaaehtoisuutta. Näiden kohteliaisuusstrategioiden lisäksi käytetään ilmauksia, joiden ohjailevuus välittyy vain vihjailun kautta (Brown & Levinson 1978). Vastuu niiden tulkinnasta jää lukijalle, kuten otsikko *Vappunakin voi helliä Helsinkiä.* Kankaanpää toteaa, että viranomaisten keinot vaikuttaa kansalaisten käyttäytymiseen ovat pehmentyneet ja määräysten sijaan lukijalle annetaan vihjailunomaisia vaihtoehtoja.

Vihjailulle päinvastaiseksi strategiaksi Kankaanpää luokittelee imperatiivilauseet ja sivuaa tässä kohden oman tutkimukseni aihetta – sinuttelun käyttöä – kiinnittämättä kuitenkaan erityistä huomiota itse sinutteluun. Hän toteaa, että imperatiivia käytetään tilanteissa, joissa lukijaa ohjaillaan oman etunsa mukaiseen toimintaan ja joissa kohteliaisuus on toisarvoista, kuten vaaratilanteissa tai toimintaohjeita annettaessa. Kankaanpään aineistossa imperatiivit ovat kaiken kaikkiaan harvinaisia, ja esimerkeistä päätellen ne ovat poikkeuksetta *sinä*-muotoisia. Ne ovat tavallisimpia otsikoissa tai esim. kampanjannimissä kuten *Helli Helsinkiä*. Niiden etuna on lyhyys, koska otsikon tarkoitus on kääntyä suoraan lukijan puoleen, herättää huomiota ja houkutella lukijaa vuorovaikutukseen. Tässä viranomaisten tekstit sivuavat Kankaanpään mukaan mainosten maailmaa. Itse tekstissä käytettynä imperatiivissa on kyse useimmiten ohjeesta. Ilmiö on tuttu muistakin käytännön toimintaa ohjaavista teksteistä kuten käyttö- ja ruokaohjeista (Kankaanpää 1997).

Olen edellä jo melko laajasti käsitellyt eri keinoja, jotka suomalaisessa puhekulttuurissa pelastavat puhujan sinuttelun ja teitittelyn valinnalta, joissa puhuttelu ikään kuin kierretään kokonaan. Yli-Vakkuri pitää suomalaisia persoonankierron käyttelyssä hyvin taitavina, ja tämän kappaleen päätteeksi sopii lainata seuraavaa hänen ajatustaan (1989:67): ”Suomalainen epävirallisten muodollisten tilanteiden puhuttelu on usein varsin luovaa kielellistä toimintaa, huomattavasti vaativampaa kuin vakiintuneen puhuttelukoodin kielissä.”

Näiden eri tutkijoiden havainnoista hahmottuu kuva Suomen puhuttelukulttuurista ja sen kehityksestä. Yhtäältä se on noudattanut ja noudattaa muuta länsimaista ja pohjoismaista kehitystä, mutta toisaalta se on säilyttänyt myös omat – välttelevät – erityispiirteensä.

3.4.3. Ruotsin yhteiskunnallisen kehityksen historiaa

Menneinä aikoina Ruotsissa diplomaatit pitäytyivät muodolliseen kohteliaisuuteen väärinkäsitysten välttämiseksi kansainvälisissä suhteissa (Nordin 1988: 38–39). Samoin menettelivät sotilashenkilöt säilyttääkseen armeijan kurin, ja pappien tehtävänä oli säilyttää kunnioitus uskontoa kohtaan samoin kuin juristien lakia. Noiden aikojen yhteiskuntaa voidaan kuvailla oikeuksien ja velvollisuuksien järjestelmäksi. Raja julkisen ja yksityisen välillä oli jyrkkä, eivätkä valtio ja viranomaiset pyrkineet ohjailemaan ihmisten elämää lähemmin. Valtio ylläpiti järjestystä, muuten se ei halunnut puuttua ihmisten elämään, eikä sitä pidetty sopivanakaan. Ruotsissa teitittely tunnettiin siis jo 1200-luvulla, mutta sen arvo alkoi 1600-luvulta lähtien laskea, ja 1800-luvulle tultaessa teitittely oli jo harvinaista. Virkamiehen ihanne 1800-luvulla oli toteuttaa tasavertaisuutta lain edessä. Erilaisten muodollisuuksien uskottiin edistävän tätä tavoitetta, ja siksi niitä noudatettiin tarkoin. Virkamiehiä puhuteltaessa oli tärkeää käyttää titteleitä, puhuttiin kolmannessa persoonassa eikä suora sinuttelu tullut kysymykseenkään. Yhteiskunnan rakenne oli hierarkkinen, ja virkamiesten toiminnassa oli tärkeää vastuu. He olivat lojaaleja valtiovaltaa kohtaan ja toteuttivat poliittista tahtoa, vaikka itse olivatkin epäpoliittisia henkilöitä. Tällä kahtiajaolla oli myös filosofista taustaa, ja se heijasti Kantin, Fichten, Hegelin ja ruotsalaisen Boströmin ajatuksia: jako yleisen ja yksityisen välillä oli selvä.

Käsitys valtiosta alkaa muuttua 1900-luvulle tultaessa. Raja julkisen ja yksityisen välillä hämärtyy vähitellen, ja ihmisten arkipäivään puuttuva valtio alkaa hahmottua. Valtion uudeksi tehtäväksi aletaan mieltää sääntely, suunnittelu, auttaminen ja neuvominen. Samalla virkamieskunta paisuu ja verot lisääntyvät. Tämä kaikki kulkee käsi kädessä yhteiskunnan demokratisoitumisen kanssa.

3.4.3.1. Sinuttelureformi

Ruotsin yhteiskunta eli 1900-luvun alkupuolella vahvaa muutoksen aikaa. Vauraus lisääntyi ja levisi yhä laajempien kansankerrosten keskuuteen, eivätkä sodat hidastaneet Ruotsin taloudellista kehitystä. Ruotsi saattoi näyttää tasa-arvoisuuden ja nykyaikaisuuden esimerkkiä muulle maailmalle. Asiat yksinkertaistuivat, entinen jäykkä yhteiskuntarakenne löyhtyi, seurustelun muodot monipuolistuivat ja monet vanhat raja-aidat katosivat.

Kun 1940-luvulla syntyneet varttuivat nuoriksi 1960-luvulla, useilla heistä oli aikaa ja varaa opiskella. Heistä tuli akateemisesti koulutettuja, ja tuon ajan hengen mukaan – joka monissa Euroopan maissa kärjistyi vuoteen 1968 – suuri osa heistä omaksui vasemmistolaiset aatteet. Näissä opiskelijapiireissä kasvoi esiin entisten auktoriteettien vastustus, joka paljolti yhdistyi sosiaalidemokratian ihanteisiin. Tähän kuului vanhojen hankalien puhuttelumuodollisuuksien vastustaminen ja uuden ja vapaan sinuttelukäytännön omaksuminen.

Ruotsin *du*-reformi yhdistetään usein Bror Rexediin, joka poisti titteleiden käytön ja otti käyttöön sinuttelun Ruotsin Sosiaalihallituksessa 1967 ("Durex-reformen"), sekä hänen esimerkkiään noudattaneisiin moniin poliitikkoihin kuten Olof Palmeen. Mutta eri tutkijoiden mukaan (mm. Löfgren, Nordin) uudistus oli käynnistynyt jo huomattavasti aikaisemmin kansan syvissä riveissä. Mainitaanpa yhdeksi sinuttelua vauhdittaneeksi ilmiöksi jopa bensa-asemat (Arnstberg 2005, artikkeli): 1950–60-luvuilla auton hankkineet ruotsalaiset muodostivat oman veljeskuntansa, jonka keskuudessa tittelit heitettiin pois – tämä koski niin autoilijoita kuin bensa-asemien henkilökuntaa. Kun ei kruusailtu turhia, säästettiin aikaa. Maailmanmeno nopeutui ja tehostui.

Sinutteluperinne oli jo vanhastaan elänyt vahvana Ruotsin eri seuduilla kuten Taalainmaalla ja Norrlannissa. Samoin yhteiskunnassa suureksi kasvaneella työväestöllä oli omat seurusteluperinteensä, ja työväestön tasavertaisuusideologia ilmeni siinä, että työväestön keskuudessa oli tavallista sinutella toisiaan, vaikkakin esimiehiä ja muita omaan joukkoon kuulumattomia puhuteltiin muulla tavoin. Ennen sinuttelun laajaa leviämistä Ruotsi oli jo pitkään ollut sosiaalidemokraattien johtama maa, ja sosiaalidemokraattien johtavana tavoitteena oli luokattoman yhteiskunnan luominen. *Du*-reformi sopi mainiosti tähän kehitykseen, sillä se merkitsi uuttaa aikaa ja uutta ajattelua. *Du*-reformia on kuvattu jopa vallankumoukselliseksi (Arnstberg 2005: artikkeli). Jäykät ja muodolliset puhuttelumuodot heitettiin romukoppaan, otettiin askel kohti suurempaa demokratiaa.

Ajan henki näkyi myös monessa muussa asiassa kuten pukeutumisessa (Löfgren 1998:185–189). Farkut olivat varsinainen vallankumous. Vaatteista ei enää voinut päätellä ihmisen yhteiskuntaluokkaa, kun se 1950-luvulla vielä oli mahdollista. Seksuaalimoraali ja sukupuolten väliset roolit muuttuivat. Löfgren puhuu ruotsalaisen yhteiskunnan ”velurisoitumisesta”. Pukeuduttiin rennosti, kodin sisustus oli pehmoista ja mukavaa, oli tyynyjä lattialla ja yksi tuon ajan avainsanoja oli ”mysig”. Vaikutteita saatiin luonnollisesti

paljon Amerikasta. Amerikkaan liitettiin unelmia, USA:ta pidettiin vapauden tyyssijana, sen demokratiaa, rentoa tyyliä ja avoimuutta ihailtiin (vaikkakin pinnallisuutta ja kaupallisuutta saatettiin pitää uhkana). Löfgrenin mukaan tämä kaikki tapahtui Ruotsissa kuitenkin ruotsalaisella tavalla. Itse sinuttelun käyttöönottoon ei englannin kieli vaikuttanut (Josephson 2005: 94). Tästä Josephson pitää todisteena sitä, että ruotsiin ei koskaan omaksuttu englannin mallin mukaista *sir*- tai *madam*-puhuttelua, jota muodollisissa tilanteissa saatettaisiin kaivata. Ehkä englanti ei vaikuttanut itse sinuttelun käyttöönottoon sinänsä, mutta luultavasti siihen, että sinuttelu on niin laajasti korvannut *man*-passiivin (Reuter 1986: artikkeli).

Keskustelutyylin kehitykseen vaikutti myös väestön runsas siirtyminen maalta kaupunkeihin (Josephson 2005: 90). Tuo muuttoliike loi uudenlaisia keskustelutilanteita. Maaseudulla keskusteltiin pitkään ja hartaasti monenmoisista asioista vaikkapa kenkäkaupassa. Kaupungissa taas kenkäkaupan myyjän kanssa ei puhuta niitä näitä, vaan erilaiset keskustelutilanteet eriytyvät. Ihmiset vaihtavat roolia päivän kuluessa moneen kertaan, kuten Josephson toteaa: aamulla äiti, töissä ekonomi, lounastauolla asiakas ja kuorolaulaja illalla. Tästä hän tekee sen päätelmän, että juuri naisten monet roolinvaihdokset ovat tähän päivään mennessä olleet osaltaan vauhdittamassa yleisen keskustelusävyn intimisointumista. Koska ihmisillä on useita rooleja, heidän arvonsa tai ammattinsa ei ole tärkeä samalla tavalla kuin ennen, eikä enää olisi edes mahdollista olla selvillä kaikkien keskustelukumppanien titteleistä, jotka edellyttäisivät vakiintuneita rooleja. Koska teitittely koettiin negatiiviseksi, ainoaksi mahdolliseksi puhuttelumuodoksi jäi *du*. Kun tittelit ja roolit eivät enää tee ihmistä, vaan kaikessa kanssakäymisessä samoin kuin viihteellistyneen median tiedonvälityksessä haetaan ihmistä roolien takaa, poliitikoistakin on tullut kansalaisille Göran ja Maud.

3.4.3.2. Viranomaiset omaksuvat sinuttelun

Edellä on jo pantu merkille sosiaalidemokratian tärkeys Ruotsin yhteiskunnan kehityksessä 1900-luvulla. Se toi mukanaan uuden ajattelun: valtio ottaa kantaakseen yhä suuremman vastuun kansalaisista ja tulee lähemmäs ihmisiä, suunnittelee heidän elämäänsä ja puuttuu siihen (Nordin 1998: 36–46)). Sosiaalidemokraattisen eliitin käsitys oli, että kansaa oli nykyaikaistettava ja opastettava monin tavoin, ja näistä ajatuksista syntyi samalla erilaisten kansalaisliikkeiden Ruotsi. Siksikin oli luonnollista, että vanhoista puhuttelumuodoista luovuttiin. Raja valtion ja kansalaisten välillä hälveni julkisen sektorin paisuessa 1970-luvulla. Uskottiin suureen julkiseen sektoriin. Sen tehtävänä oli korjata kapitalismin,

markkinatalousyhteiskunnan ja epädemokraattisen yksityisen sektorin aiheuttamat vahingot kuten ympäristön saastuminen, työttömyys, sukupuolten välinen epätasa-arvo, epätasainen tulonjako, väkivalta jne. Virkamiehestä tuli yhteiskuntatyöläinen, ja siinä roolissa hän luonnollisesti oli sinut kaikkien kansalaisten kanssa. Sosiaalityöntekijä ei enää ollut etäinen valtion edustaja, vaan osallistui ihmisten arkipäivään – hänellä oli ideologia. Vahvat pitivät huolen heikommista.

Du-reformi vaikutti vähitellen myös viranomaisten tapaan lähestyä kansalaisia tiedotteissaan. Tutkimuksessa, jossa tarkastellaan viranomaisten tiedotteita neljän vuosikymmenen ajalta (Mårtenson 1988:112–115), nähdään selvä kehityskulku. Ennen 1970-lukua yli puolet esitteistä vältteli suoraa puhuttelua. Vuoden 1970 jälkeen vain viidesosa välttelee suoraa puhuttelua, ja samalla *du* alkaa mennä *ni*-muotoisen puhuttelun edelle. Eroja on havaittavissa eri viranomaisten välillä: Verovirasto vältteli suoraa puhuttelua melko kauan, ja sitä alkoi esiintyä vasta 1970-luvulla, kun taas Vakuutuskassa alkoi sinutella jo paljon aikaisemmin. Mårtenson pitää yhtenä syynä tähän sitä, että Vakuutuskassalla oli yhtymäkohtia vapaaehtoisjärjestöihin, kansanliikkeisiin ja työväenliikkeeseen.

Tutkimuksensa perusteella Mårtenson pitää 1960-lukua vedenjakajana. Sinuttelun lisäksi viranomaisten koko tyyli alkaa puhekielistyä. Toisinaan saattaa vielä esiintyä sekatyyliä, jolloin samassa tiedotteessa esiintyy erilaisia puhuttelumuotoja, mutta 1970-luvulla sinuttelu jättää varjoonsa kaikki muut puhuttelukoodit.

Viranomaisten pyrkimystä yksinkertaistaa kieltä syntaktisesti ja lisätä kielen ymmärrettävyyttä on pidettävä myönteisenä kehityksenä ja demokratian lisääntymisenä yhteiskunnassa (Svensson 1988:52). Mutta samalla kieli on myös informalisoitunut ja intimisoitunut, mistä *du*-puhuttelupronomini on selvänä merkkinä. Kun valtion puuttuminen kansalaisten elämään oli lisääntynyt, viranomaisten tuli ottaa hoitaakseen asioita, jotka aiemmin oli hoidettu intiimisfäärissä. Kielen oli noudatettava kehitystä. Anders R Olsson on luonut tätä kuvaavan termin *förälderism,* jonka voisi suomentaa holhoukseksi. Hän vertaa viranomaista vanhempaan ja kansalaista lapseen. Edellä kuvailtu kehitys viranomaisten tiedotteissa tapahtui melko spontaanisti, eivätkä kielenhuoltajat sitä ohjailleet. Viranomaisten kielenkäytössä oli silti vielä jäljellä paljon vanhaa jäykkyyttä ja vaikeaselkoisuutta, ja siihen alettiin kiinnittää huomiota 1970-luvulla. 70-luvun puolivälissä (Melin 2007: 189) alkoi menestyksekäs puhdistustyö ministeriöissä, valtiopäivillä, viranomaisten keskuudessa ja

kunnissa. Työ jatkui, ja 1993 Ruotsin hallitus antoi tehtäväksi *Klarspråkgruppenille,* joka koostuu kielenhuoltajista, erilaisista kielen asiantuntijoista ja kielellisesti kiinnostuneista virkamiehistä, edistää kielenhuoltoa viranomaisten parissa, ja nykyään lähes kaikilla valtion viranomaisilla on oma kielenhuoltajansa tai useampia. Mikael Reuter toteaa *Hufvudstadsbladetissa* (24/10 2001), että kansalaisille osoitetut tekstit ovat Ruotsissa muuttaneet huomattavasti ilmettään viimeisen kymmenen vuoden aikana. Yksi ohjenuorista on ollut, että mieluummin käytetään aktiivisia verbinmuotoja kuin passiivisia ja ilmaistaan asia mahdollisimman konkreettisesti, käytetään ymmärrettäviä ja selkeitä termejä. Tähän kuuluu, että käytetään mahdollisuuksien mukaan suoraa puhuttelua, mielellään *sinä*-muodossa. Näin viranomaiselle annettiin lupa olla henkilökohtainen, vaikka kehitys olikin jo tuohon lupaan mennessä tapahtunut itsestään 1960–70-luvuilla.

3.4.3.3. Intimisointi jatkuu

Keskustelusävyn intimisoituminen ei pääty *du*-reformiin (Josephson 2005: 92). Uusi keskustelutyyli leviää 70-, 80- ja 90-luvuilla. Ruotsissakin oli ennen kohteliasta olla huomaavainen ja pitää välimatkaa keskustelukumppaniin. Tällaisessa keskustelutyylissä puheen tempo oli nykyiseen verrattuna verkkaisempaa; pidettiin taukoja ja annettiin toiselle puheenvuoro. Nykyisessä keskustelutyylissä osoitetaan mielellään läheisyyttä, osallistutaan toisen asioihin ja täydennetään keskustelukumppanin puhetta, puhutaan osittain päällekkäin ja melko nopeatempoisesti. Vaikka sinuttelu ja intimisoituminen liitetään alun perin sosiaalidemokraattisiin ihanteisiin, Ruotsissa tuon kehityksen ovat hyväksyneet kaikki poliittisesta suuntauksesta riippumatta: Josephson mainitsee Carl Bildtin olleen ensimmäisiä, jotka hätkäyttivät journalistijoukkoa näpäyttämällä erästä typeriä kysellyttä toimittajaa sinutellen ja puhutellen tätä etunimeltä.

3.4.4. Ruotsin ja suomen puhuttelukäytännön vertailua

3.4.4.1. Sosiaalinen deiksis, diskurssit, tyyli

Etuuspäätösten kieltä ja konteksteja tarkastelevassa väitöskirjassaan Ulla Tiililä (2007:186–189) panee merkille, että päätöksissä vaihtelee tapa, jolla viitataan kuljetuspalvelun hakijaan. Hän selventää tuota vaihtelua sosiaalisen deiksiksen käsitteellä. Lääkärinlausunnoissa puhutaan *potilaasta,* mutta päätöstekstissä potilas muuttuu *hakijaksi.* Markkinointidiskurssin

tapaan hakijasta voi tulla *asiakas* ja lopulta sosiaalityön tavoitekielen tapaan itsenäinen ja omatoiminen kotona selviytyjä. Kun sitten halutaan rakentaa tekstiin asiakaspalvelun diskurssia, siirrytään monikon toiseen persoonaan, mikä vertailtaessa Suomen ja Ruotsin käytäntöjä on kiinnostavaa: teitittelevä puhuttelumuoto hakijoille osoitetuissa kirjeissä on Suomessa itsestäänselvyys. Tiililän mukaan jo yhdessä lausuntotekstissä voi kaikua useamman eri diskurssin ääniä, ja hän kuvaa asiakirjojen todellisuutta vivahteikkaaksi. Tiililän tutkimia, yksittäisille kuljetuspalvelun hakijoille osoitettuja tai heitä koskevia päätöksiä ei voi suoraan rinnastaa tämän tutkielman kohderyhmään – koko kansaan – mutta hänen huomionsa eri diskursseista soveltuvat myös kuluttajavirastojen lähestymistapaan. Millaista diskurssia Ruotsin ja Suomen kuluttajavirastojen tekstit edustavat?

Ennen kuin pohdin vastausta kysymykseen, luon lyhyen katsauksen Norman Fairclough'n artikkeliin *Conversationalization of public discourse and the authority of the consumer.* Fairclough (1994: 260–261) rakentaa julkisen diskurssin kehityskaarta jo 1800-luvulta lähtien. Tärkeimpinä vaikuttimina olivat ensin poliittinen ja uskonnollinen retoriikka, jotka jo sinänsä olivat omiaan johtamaan julkista diskurssia keskustelulliseen suuntaan. Kun halutaan vaikuttaa kuulijoihin ja voittaa heidät puolelleen, aletaan käyttää kuulijoihin vetoavia ilmaisuja. Kaupallisessa mainonnassa tuo vaikutusmahdollisuus oivallettiin USA:ssa jo 1920-luvulla, ja niin mainonnan kieli keskustelullistui. Se alkoi jäljitellä ihmisten käyttämää kieltä, arkipäiväistyä ja tulla lähelle ihmisiä. Yhtenä mainoskielen piirteenä pidetään, että lukijaa puhutellaan yksilöllisesti *sinä*-muodossa. Mainos luo helppouden tuntua, kuluttaja on kuningas ja kuningatar. Mainonnan tyyli alkoi sitten levitä yhteiskunnan muillekin alueille. Alettiin markkinoida palveluja, instituutioita ja jopa ihmisiä kaupallisen mainonnan keinoin. Kaupallinen tyyli levisi esim. terveydenhuollon, koulutuksen ja hallinnon alueille sekä taiteisiin. Niinpä niiden perinteinen diskurssi muuttui ja niissäkin puhuteltavista tuli kuluttajia, asiakkaita.

Yhtäältä Fairclough näkee edellä kuvaillun kehityskulun osoituksena demokratisoitumisesta: valta siirtyy tuottajalta kuluttajalle. Kuluttaja määrää, mitä ja millaisia hyödykkeitä ja palveluja tuotetaan. Kirjoitetun ja puhutun kielen erot hälvenevät, ja puhutun kielen status nousee. Kaikilla on mahdollisuus ymmärtää ja osallistua. Mutta toisaalta Fairclough näkee kehityskulussa ongelmia: keskustelullistumisen alkuunpanijoina eivät ole kuluttajat vaan tuottajat. Heillä on omat, itsekkäät tarkoitusperänsä, joihin kuluttajat saavat sopeutua. Tuottajat kätkevät valtansa miellyttävään tuttavallisuuteen, ja niin sitä on vaikeampi

arvostella. Fairclough kysyy myös, kenen kieli valitaan, ja jatkaa, että tyylit ovat erilaisia eri yhteiskuntaluokissa. Kun keskustelullistumiseen aikanaan vaikuttivat uskonto ja politiikka, nyt sitä siivittää media. Samalla kun poliitikot kaupallisuudesta lainatuin keinoin koettavat vaikuttaa kansalaisiin, heidän yksityiselämäänsä riepotellaan tv:ssä ja lehdissä. Syntyy uskottavuuden ongelma. Ovatko poliitikot rehellisiä, vilpittömiä ja luotettavia? Keskustelullistumisessa on Fairclough'n mukaan demokraattista potentiaalia, mutta sitä sanelevat kapitalismin rakenteet ja mekanismit, syntyy näennäisdemokratiaa. Ihmisiä manipuloidaan institutionaalisiin tarkoituksiin. Keskustelu kaventuu, ja ihmisten yksityinen alue pienenee.

Pohjoismaista kehitystä tarkasteltaessa voidaan kuitenkin sanoa, että tärkeämpää kuin kaupallistuminen on ollut se, että myös ihmisten oma ääni on tullut entistä paljon enemmän kuuluviin (Svensson 1988: 125). 1950-luvulta lähtien erilaisten järjestöjen, taloudellisten, poliittisten ja ideologisten yhteisöjen kautta paljon useammilla ihmisillä alkoi olla mahdollisuus saada itselleen vaikutusvaltaa ja vaikuttaa vallanpitäjiin monella tapaa. Näin myös Suomessa. Svenssonin mukaan ylöspäin suuntautuva kommunikaatio oli nyt ensimmäistä kertaa realiteetti (vrt. Internet nykyään). Svensson kiteyttää: perusarvot kuten Jumala, isänmaa, perinne ja kunnioitus olivat vaihtuneet sanoihin demokratia, oikeudenmukaisuus, vapaus ja hyvinvointi. Myös Mårtensson (1988:144) pitää Ruotsissa tapahtunutta kehitystä alhaaltapäin tulleena muutoksena (change from below) ja että sitä kansan keskuudessa pidetään ruotsalaisista ilmiöistä ruotsalaisimpana. Omaksuttiin sinuttelu, vaikka *ni*-yhdistyksissä oli sata vuotta propagoitu toisin. Entisinä aikoina puhuttelutavat olivat levinneet ylhäältä alaspäin, nyt muutos tapahtui rajusti toiseen suuntaan.

Kun vertaillaan Ruotsin ja Suomen julkisen diskurssin sävyä, on helppo nähdä, millaiset tendenssit Ruotsissa ovat olleet vallalla. Mitä ilmeisimmin tuo koko länsimaissa vaikuttanut kaupallinen keskutelullistuminen on omaksuttu osaksi Ruotsin julkista diskurssia. Vaikka Suomessa mainonta tuskin eroaa muusta länsimaisesta mainonnasta, julkinen diskurssi on sitä vastoin suurelta osin säilyttänyt vanhan ilmeensä. Seuraavissa esimerkeissä ero näkyy selvästi. Ruotsin kuluttajavirasto:

> *Får du svårigheter att betala dina räkningar ska du inte blunda och låtsas som inget har hänt. Betalar du inte din hyra kan du bli vräkt.*

Suomen kuluttajavirasto:

Jos laskupinoa kertyy, eräpäivät ovat käsillä ja rahat eivät riitä kaikkien laskujen maksamiseen, on syytä miettiä laskujen maksamiseen nyt käytettävää rahasummaa, tulevia rahamääriä ja eritellä laskut tärkeys- ja kiireellisyysjärjestykseen.

Tiililä mainitsee eri diskurssien läsnäolon viranomaisten teksteissä, Mårtenson (ks. s. 41) taas panee merkille Ruotsissa vallinneen sekatyylin 1960-luvulla. Tuskin on niin, että Suomessa olisi meneillään tuo Ruotsissa 50 vuotta sitten koettu vaihe, mutta ilmeistä on, että Suomen viranomaisteksteissä monet erilaiset diskurssit ovat yhä vallalla, kun taas Ruotsissa on lähes tyystin siirrytty Fairclough'n kuvailemaan kaupalliseen, keskustelullistuneeseen diskurssiin.

Diskurssien asemesta tekstejä voidaan tarkastella myös tyylivalinnan kannalta. Tiililän mukaan (2007:136) puhuttelutapaa voidaan pitää tyylin – epämuodollisen tai muodollisen, helppolukuisen tai virkakielisen, puhuttelevan tai geneerisen tyylin – valintana. Tästä näkökulmasta ruotsalaisviranomaiset näyttävät valitsevan mielellään tyylipareista ensimmäiset: epämuodollisen, helppolukuisen ja puhutteleva, suomalaisviranomaiset taas ovat taipuvaisia valitsemaan muodollisen, virkakielisen ja geneerisen tyylin. Lisäksi Tiililä pohtii (2007:187) muutosta yksikön kolmannesta persoonasta puhuttelevaan toiseen persoonaan ja toteaa, että se on keino rakentaa teksteihin ns. asiakasystävällistä tai asiakaspalvelun diskurssia. Hän ei kuitenkaan pidä muutosta aina ongelmattomana ja viittaa Fairclough'n tekemiin havaintoihin. Olen kuitenkin Josephsonin tavoin taipuvainen (2005:98) ajattelemaan, että tasa-arvoisuutta voi toteuttaa yhtä hyvin etäisyyttä ottavalla ja toisen kasvoja huomioivalla viestintätyylillä. Tiililän aineistossa puhutteleva muoto (teitittely) on epäodotuksenmukainen esimerkiksi silloin, kun asiakkaalle kerrotaan puhuttelevin väitelausein hänen psyykkisistä rajoituksistaan. Puhuttelu toisella persoonalla voi luoda myös affektista, jopa moralisoivaa sävyä, vrt. seuraavat lauseet, joissa lainaan Tiililän esimerkkilauseita hieman muunnellen:

A. Runsas ylipaino haittaa liikkumista ja potilas yleensä vain istuu kotona.

B. Runsas ylipaino haittaa liikkumistanne ja yleensä vain istutte kotona.

Virke A on toteava, potilaan tilaa neutraalisti kuvaava, virke B:ssä saattaisi taas ikään kuin nähdä lääkärin varoittavan etusormen. Hän pyrkii käyttämään valtaa ja varoittamaan: syötte aivan liikaa ja lisäksi vain istutte kotona ettekä harrasta liikuntaa. On helppo kuvitella, että Tiililän havaitsema moralisoiva sävy voi pujahtaa ruotsalaiseen sinuttelevaan puhutteluun helpommin kuin suomalaiseen etäisyyttä ottavaan tyyliin.

3.4.4.2. Dialogisuus

Tiililä pohtii myös tekstien dialogisuuden astetta (2007: 141–142) ja toteaa Fairclough'hun viitaten (1992:98; 1995:138–139), että persoonamuotoista puhujaan viittaamista sekä puhuttelua on pidetty yhtenä byrokratisoinnin purkamisen ja keskustelullistumisen merkkinä. Fairclough pitää ilmiötä teennäisenä, simuloituna keskusteluna. Tiililä tarkastelee, kuinka vastaanottajaan viittaaminen vaihtelee hänen aineistonsa teksteissä, ja niissä käytetyissä fraaseissa on tyypillistä, että mahdollisista puhuttelun paikoista osa käytetään, osa ei. Hän pitää vaihtelua osoituksena samanaikaisesta byrokratisaatiosta ja debyrokratisaatiosta. Kun vertaan oman tutkimukseni tekstejä tästä näkökulmasta, Suomen kuluttajaviraston tekstit – niin suomen- kuin ruotsinkielisetkin – olisivat byrokraattisempia kuin Ruotsin kuluttajaviraston tiedote. Edustavuudessaan viime mainittu teksti on osoitus siitä, että Ruotsissa on otettu tietoinen askel dialogisuuteen. Suomessa käytäntö taas on häilyvämpää. Viranomaiset saattavat sinutella, mutta vetäytyvät usein itsekin passiivin taakse ja viittaavat kansalaisiin edellä kuvatuin kiertokeinoin.

3.4.4.3. Vielä sinuttelusta ja teitittelystä

Eri tutkijat ovat siis nähneet Ruotsin yhteiskunnallisessa kehityksessä Fairclough'n kuvaaman paradoksin: kun viranomaiset ovat tulleet lähemmäs kansaa, alkaneet käyttää kansan kieltä ja tulleet sinuiksi kansan kanssa, samalla kaikki viranomaisten toimet ovat alkaneet yhä tarkemmin säännellä kansalaisten elämää. Tuttavallisuus on lisääntynyt, mutta samalla myös viranomaisten vaikutus yksittäisten ihmisten elämään kasvanut. Kyse on siis myös vallankäytöstä. Vaikka informalisoituminen olisi ollut vastareaktio valtaa ja pinttyneitä rakenteita vastaan, siitä itsestään on nyt tullut vallankäytön väline (Frykman 1988: 34). Myös Mårtensson kysyy, onko julkisen kielen intimisointi ilmausta vahvemmasta yhteenkuuluvuuden tunteesta yhteiskunnassa, demokratisoinnin lisääntymisestä ja sosiaalisten erojen häviämisestä, vai onko asia päinvastoin: tullessaan lähelle kansalaista viranomaiset tunkeutuvat yksityisen alueelle manipuloiden ja ohjaillen. Vai onko sittenkin kysymys vain selkeiden tekstien tuottamisesta?

Vaikka *du* nykyisellään on hyvin neutraali puhuttelusana, ihmisillä on silti tarve myös kielellisin keinoin ilmaista etäisyyttä ja läheisyyttä. 1980-luvulla Ruotsissa uudelleen alkanut teitittelytendenssi voi olla ilmausta tästä, mutta se voi olla myös vastareaktiota vanhempien

sukupolvea kohtaan. Teitittelyä ei pidetäkään enää negatiivisena niin kuin vanhemmat sukupolvet sitä pitivät. Tässä kohden on kuitenkin todettava, että teitittely ei Ruotsissa toistaiseksi ole yleistynyt virallisissa yhteyksissä, vain ihmisten välisessä kanssakäymisessä ja vain tietynlaisissa tilanteissa, kuten asiakaspalvelussa tai puhuteltaessa vanhempaa henkilöä. On vielä pitkä matka siihen, että teitittely syrjäyttäisi sinuttelun, ja on epätodennäköistä, että kehitys edes kulkisi siihen suuntaan.

Kun Ruotsissa 1800-luvun lopulla monimutkaista tittelipuhuttelua ja kolmannen persoonan käyttöä yritettiin korvata monikon toisella persoonalla, siinä ei onnistuttu. Teitittely oli Ruotsissa alettu mieltää halventavaksi puhuttelumuodoksi ja sitä (eri lähteiden mukaan) alettiin käyttää arvoasteikossa alaspäin. Vaikka kehityskulku saattaa tuntua yllättävältä, se on silti luonnollinen. Kohteliaan puhuttelumuodon arvon alenemisessa (Sadeniemi 1968:225) on kysymys yleisinhimillisistä sosiaalipsykologisista tekijöistä, ja vastaavia esimerkkejä löytyy Euroopan näkökulmasta kaukaisistakin kielistä kuten japanista. Vaikka teitittelyn arvo koko Euroopassakin laski 1600-luvulta lähtien, teitittelyn täydellinen hylkääminen on muuta Eurooppaa ajatellen silti melko ainutlaatuinen ilmiö ja kertoo kenties jotakin ruotsalaisesta mentaliteetista. Tosin yhtenä syynä teitittelyn vieroksumiseen Ruotsissa (Melin 2007: 183) lienee vaikuttanut runsas tittelien käyttö. Teititeltiin niitä, joilla titteliä ei ollut. Jo 1800-luvulla sinuttelua pidettiin Ruotsissa myönteisempänä (Mårtenson 1988) kuin teitittelyä, ja ehkä tämä ajattelutapa oli myös osaltaan omiaan edistämään Ruotsin sinuttelureformia sekä sitä seurannutta julkisen diskurssin keskustelullistumista. Voidaan varmaankin ajatella, että Ruotsissa vaikuttivat sekä edellä kuvattu ajattelutapa että Fairclough'n kuvaama yleislänsimainen kehityskulku. Mukana oli varmasti kosolti myös aitoa demokratisoitumista.

Pieni yksityiskohta molempien maiden sinuttelu-teitittely-käytäntöjen ailahteluista: E. A. Saarimaa (1971:221) oli 1940-luvulla pannut merkille, että ruotsin kielen vaikutuksesta jotkut vierastavat suomessakin *te*-pronominin käyttöä yhtä henkilöä puhuteltaessa ja että sen sijaan käytetään yksikön kolmatta persoonaa. *Mitä johtaja haluaisi?* Saarimaa pitää puhuttelutapaa sivistymättömänä ja kömpelönä ja kehottaa siirtymään luonnolliseen puhuttelutapaan, teitittelyyn, jota käytetään esim. englannissa, ranskassa ja venäjässä, ja jonka puolustuslaitos oli ohjesäännöissäänkin omaksunut. Kuriositeettina hän mainitsee, että ruotsalaisetkin olivat jo pyrkimässä eroon kolmannesta persoonasta. Ruotsin kouluihin oli levitetty valtion kustannuksella 50 000 erään professorin kirjoittamaa lentokirjasta, jossa osoitettiin teitittelyreformin tarpeellisuus. Sadeniemi mainitsee myös *Ni-föreningar*-yhdistykset, joissa

otettiin vahvasti kantaa teitittelyn puolesta. *Du*-reformi ei siis ollut ensimmäinen kampanja Ruotsin historiassa puhuttelukäytäntöjen muuttamiseksi, mutta menestyi teitittelykampanjaa huomattavasti paremmin.

Suomalaisessakin kansankielisessä seurustelussa sinuttelu on – kiertoilmausten lisäksi – ollut alkuperäinen ja luonteva puhuttelutapa. Teitittely alkoi Suomessa yleistyä vasta 1700-luvulla virkamiesten ja muiden sivistyneistöön kuuluvien kielenkäytössä. Vaikka sitä kansan keskuudessa varmasti pidettiin hankalana puhuttelumuotona ja sitä luultavasti ujosteltiinkin, se ei koskaan saanut samalla tavalla halventavaa vivahdetta kuin Ruotsissa. Päinvastoin – teititelty koki, että häntä arvostettiin. Suomen viralliseksi puhuttelunormiksi vakiintui teitittely, ja sellaisena se on säilynyt nykypäivään saakka. Se on edelleen lähes sääntö ainakin virallisissa yhteyksissä. Kuten edellä jo todettu, esimerkiksi presidenttiä, ministereitä ja kansanedustajia teititellään tv-haastatteluissa, ja jopa uutislähetyksissä kuultavia asiantuntijoita teititellään. Näin ei ole Ruotsissa. Esimerkiksi tv-lähetyksissä kaikki muut ovat sinuja keskenään, vain kuninkaalliset saavat erikoiskohtelun. Heitä ei tosin teititellä vaan puhutellaan erilaisin kiertoilmauksin, yleensä yksikön 3. persoonassa.

Suomenruotsissa teitittely on noudattanut enemmän esimerkiksi Ranskan ja Saksan käytäntöä (Ahlquist 2005:239) eikä se missään vaiheessa ole saanut negatiivisia piirteitä kuten Ruotsissa. Myöskään tittelien käyttö ei suomenruotsissa ole ollut yhtä yleistä kuin ruotsinruotsissa.

On siis ilmeistä, että puhuttelukäytännöt ovat kulkeneet Ruotsissa ja Suomessa osittain eri suuntiin. Siksi on ymmärrettävää, että nämä käytännöt heijastuvat myös nykyisissä viranomaisteksteissä.

4. POHDINTAA

4.1. HAVAINTOJA SINUTTELUSTA VIRANOMAISTEKSTEISSÄ

Kuten tutkielman alussa jo mainittiin, Ruotsinsuomalainen kielilautakunta (nykyinen Kielineuvosto) teetti 2004 tutkielman Ruotsin viranomaisten suomenkielisten tiedotteiden määrästä ja laadusta. Tekijät (Kuusela & Meski) panivat aineistosta merkille sinuttelun runsauden ja totesivat, että Suomen viranomaisten vastaavissa tiedotteissa ei käytettäisi yhtä

paljon sinuttelua. Puhuttelukoodi on siis selvästikin siirtynyt ruotsista näihin suomenkielisiin käännösteksteihin. Tarkastelijat eivät ottaneet kantaa siihen, olisiko suomenkielisten tekstien syytäkin noudatella ruotsin puhuttelukoodia, mutta totesivat, että suomenkielisen tiedotusperinteen tuntevasta ruotsinsuomalaiset tiedotteet saattavat tuntua vierailta, ikään kuin päällekäyviltä, liian lähelle tulevilta – Brownin ja Levinsonin termiä lainatakseni – lukijan kasvoja uhkaavilta.

Tämän tutkimuksen perusteella Suomen viranomaisten sivustoista hahmottuu kuva siitä, että Suomessa suomeksi tiedotettaessa suoran sinuttelun välttämisen ja vanha kiertoilmaisujen perinne jatkuu vahvana. Sinuttelu on kuitenkin valtaamassa alaa tietynlaisissa tiedotteissa: varsinkin konkreettiset ohjeet ja neuvot annetaan usein *sinä*-muotoisina. Suomensuomalaisissa tiedotteissa sinuttelun käyttö ei silti koskaan tunnu ylenpalttiselta. Suomenruotsi seuraa pitkälle suomen esimerkkiä, mutta on selvästi edennyt suomea pidemmälle sinuttelun suuntaan. Tästä oivallisena esimerkkinä on Suomen verohallinto, jonka suomenkieliset tiedotteet ovat yleistäviä, mutta ruotsinkielisissä tiedotteissa on runsaasti sinuttelua. Tosin verohallinnonkaan linja ei suinkaan ole yhtenäinen. Sain Suomen verohallinnolta kirjeen veroilmoituksen yhteydessä, ja siinä minua teititeltiin sekä suomeksi että ruotsiksi (vrt. Tiililän etuuspäätöskirjeet edellä). Olin sähköpostiyhteydessä Suomen verohallinnon kääntäjän Matti Plantingin kanssa, mutta hänen mukaansa mitään yhtenäistä päätöstä ei ollut tehty. Ilmeisesti sinuttelukäytäntö on kuitenkin valtaamassa alaa suomenruotsalaisissa viranomaisteksteissä. Tästä keskusteltiin 15.2.2006 Suomen Valtioneuvoston ruotsin kielen lautakunnan järjestämässä verkkotiedotusta käsitelleessä seminaarissa, jossa olin kertomassa Kuuselan & Meskin tarkastelun havainnoista. Seminaarin monet ruotsinkieliset osallistujat kertoivat, että nykyään suositellaan passiivin välttämistä ja suoran sinuttelun käyttöä.

4.1.1. Miksi sinuttelu ja *sinä*-pronominin käyttö voi tuntua häiritsevältä suomenkielisessä tekstissä

Iso Suomen kielioppi toteaa (s. 871), että ilmisubjekti on valinnainen ensimmäisen ja toisen persoonan verbimuodon yhteydessä ja että subjektin poisjäänti on ominaista kirjoitetulle kielelle, jossa 1. ja 2. persoonan pronominisubjekti jää yleensä pois. Puhutussa kielessä sen sijaan subjektipronominien käyttö on yleisempää. Yli-Vakkuri (2004:121) tarkentaa – ja tarkoittaa ilmeisesti nimenomaan kirjoitettua kieltä – että 1. ja 2. persoonan pronomineja

käytetään silloin, kun halutaan painottaa niitä, ilmaista vastakohtaa tms. Normaalipainotteisessa lauseessa pronominia ei tarvita, koska verbin persoonapääte ilmaisee tekijän. Persoonapronominien odotustenvastainen käyttö hämmentää lukijaa. Tähän kiinnittää huomiota jo E. A. Saarimaa 1947 ensi kerran ilmestyneessä Kielenoppaassaan (Saarimaa 1971: 220). Hän toteaa että persoonapronomineja *sinä, minä, me, te* käytetään ruotsin kielen vaikutuksesta usein tarpeettomasti. Hän ottaa esimerkkejä silloisesta Raamatun suomennoksesta (Evankeliumi Matteuksen mukaan 21:24, Evankeliumi Markuksen mukaan 14:49, Evankeliumi Matteuksen mukaan 22:44, Psalmi 51.5).

> *Minä sanon teille, millä vallalla minä näitä teen. Joka päivä minä olen ollut teidän luonanne. Kunnes minä panen sinun vihollisesi sinun jalkojesi alle. Sillä minä tunnen rikokseni ja minun syntini on aina minun edessäni.*

Kun aikanaan kuulin ja luin Raamatun sanaa olematta vielä tietoisesti selvillä suomen kielen persoonapronominien käyttäytymisestä, tuo persoonapronominien runsas käyttö kyllä kiinnitti huomioni, mutta pidin sitä silloin Raamatun tyyliin kuuluvana. Ajattelin että Jeesus puhuessaan käytti runsaasti persoonapronomineja. En tietenkään osannut ajatella, että kysymys olikin Raamatun kääntäjien puutteellisesta suomen kielen tajusta, jopa käännösvirheistä – olihan Raamattu Jumalan sanaa.

Samaan tyyliin kuin muinoin Raamattua Ruotsissa on käännetty runsaasti viranomaistekstejä. Ei ole hallittu kirjoitetulle suomelle ominaista niukkaa persoonapronominien käyttöä, kuten seuraavissa esimerkkilauseissa (Kuusela & Meski 2004). **Rahastoeläkevirasto** (Premiepensionsmyndigheten, PPM) www.ppm.nu:

> ***Rahastoluettelo*** (vieressä rahastoluettelon kuva)
> *Tästä löydät tietoa rahastoista, joista voit valita. Sinulla täytyy olla luettelo, jotta löydät rahastojen numerot, jotka sinun tulee kirjoittaa lomakkeeseen.*

Suomalaista kohteliaisuuskoodia ja suomen kielen sääntöjä noudattaen sanottaisiin esimerkiksi:

> *Rahastoluettelo antaa tietoa valittavana olevista rahastoista. Luettelossa ovat myös rahastojen numerot, jotka täytetään valintalomakkeeseen.*

Toinen esimerkki:

> *Lähetä sitten lomake PPM:lle vastauskuoressa, jonka postimaksua sinun ei tarvitse maksaa.*

Korjausehdotus:

> *Vastauskuori lähetetään Rahastoeläkevirastoon. Postimaksu on jo maksettu.*

Näin ruotsin rakenteet ja puhuttelukoodi siis vaikuttavat rajusti ja nopeasti Ruotsissa kirjoitettavaan suomeen. Edellä esitellyt suomen pronominien käyttösäännöt kirjoitetussa kielessä on heitetty suruttomasti romukoppaan. Siksi suomenkielisen kerronnan ja puhuttelutyylin sisäistänyt tuntee hämmennystä ja kokee tekstin itselleen vieraaksi. Mikäli ruotsinsuomi kauttaaltaan kehittyisi tällaiseen suuntaan, tuloksena olisi väistämättä suomensuomesta melkoisesti poikkeava, pitkälti käännösteksteihin perustuva kielimuoto. Sitä voisi verrata seuraavaan *meänkieliseen* otteeseen. Meänkielikin on saanut runsaasti vaikutteita ruotsista, mutta sillä on pitkä kansankielinen perinne, se pohjautuu tornionjokilaaksolaiseen puheenparteen ja se katsotaan nykyään omaksi kielekseen.

> ***Sinun*** *oikeus käyttää suomenkieltä, meänkieltä ja saamenkieltä virastoissa. Ruottin valtiopäivät oon päättänhee ette* ***Sulla*** *1 huhtikuuta 2000 alkaen oon oikeus käyttää suomenkieltä, meänkieltä ja saamenkieltä jos* ***Sinun*** *asia liittyy viranomasitten vallan-käythöön. Asia häätyy liittyä tiethyin kunthiin Norrbottenissa. Suomenkielen ja meänkielen kohala asia häätyy liittyä Jellivaaran, Haaparannan, Kirunan, Pajalan eli Matarengin kunthiin. Saamenkielen käythöön asia häätyy liittyä Arjeplogin, Jellivaaran, Jokkmokin eli Kirunan kunthiin.*
> *Tämä tarkottaa ette semmosessa asiassa* ***Sie*** *saatat käyttää suomenkieltä, meänkieltä eli saamenkieltä ko kirjotat viranomasille eli olet suulisesti yhtheyessä viranomashiin ja ette viranomanen suulisesti vastaa* ***Sinun*** *kysymykshiin samala kielelä. Jos* ***Sie*** *vaait viranomanen kääntää päätöksen suulisesti.*
> *Kysseessä olevat viranomaset saava itte päättää erityisistä ajoista ja erityisestä paikasta jossa ottava vasthaan käyntiä ja telefoonisoittoja* ***Sulta*** *sillä kielelä ko* ***Sie*** *halvaat.*

4.1.2. Yleistävä yksikön toinen persoona eli *sinä*-passiivi

Suomessa kielenhuoltajat ja kielestä kiinnostuneet käyvät keskustelua nk. *sinä*-passiivin käytöstä, jota pidetään englannin yleistävästi käytetyn *you*-pronominin mallin mukaisesti syntyneenä piirteenä ja osoituksena siitä, että englannin kieli ja anglosaksinen puhekulttuuri ovat vaikuttaneet suomeen (Seppänen *Kielikello 3/2000).* Tosin kansankielistäkin yleistävää sinuttelua on Suomessa esiintynyt eri murteissa.

Anglosaksinen puhekulttuuri on eittämättä vaikuttanut myös ruotsiin, ja on mahdollista että se on vaikuttanut ruotsiin vielä enemmän kuin suomeen. Syynä saattaa osittain olla edellä esittämäni rakenteellinen seikka: ruotsissa 1. ja 2. persoona eivät ole subjektiasemassa valinnaisia vaan välttämättömiä. Niiden ilmipano ei riko kerronnan sääntöjä eikä uhkaa lukijan kasvoja samassa määrin kuin suomessa. Suomen ja ruotsin rakenteellisista eroista pitäisin tätä lähes ainoana, jolla on merkitystä puhuttelukoodin valinnassa. Ruotsin

viranomaistekstejä lukiessa saattaa toisinaan olla jopa vaikea vetää selvää rajaa varsinaisen sinuttelun ja yleistävän yksikön toisen persoonan välille. Vaikka viranomaisten sinuttelu olisikin jokaiselle kansalaiselle erikseen kohdistettua sinuttelua, runsaasti käytettynä se saattaa saada *sinä*-passiivin piirteitä, ja väittäisin, että ruotsissa on osittain jo näin käynytkin.

4.2. SUOMEN PERSOONAPRONOMINIEN ONGELMALLISUUDESTA

Olen ammatiltani kääntäjä ja olen vuodesta 1990 lähtien suomentanut runsaasti esimerkiksi elokuvia englannista, ranskasta, saksasta ja myös ruotsista . Suomalaisen taustani näkökulmasta huomasin varsin pian, että lähes jokaisen persoonapronominin kääntäminen suomeksi oli ongelma. Koska suomessa sekä yksikön ensimmäisestä että toisesta persoonasta on olemassa kaksi muotoa, korrektit *minä* ja *sinä* ja puhekieliset *mä* ja *sä,* ja koska niiden käyttö lisäksi on valinnaista, kääntäjä joutuu joka kerta valitsemaan vähintään näiden mahdollisuuksien välillä. Joskus tuntuu, että mikään niistä ei ole yhteydessään oikein luonteva. Silloin paras ratkaisu voi löytyä edellä esitellyistä keinosta välttää viittaamasta henkilöön. Samanlainen ongelma on yksikön ja monikon kolmannessa persoonassa. Niiden korrekteja muotoja *hän* ja *he* vastaavat puhekielessä frekventit *se* ja *ne.* Ellei mikään tunnu sopivan, apu saattaa taas löytyä henkilöön viittaamisen välttelystä. Monikon ensimmäisen persoonan ongelmana on sen vaihtelu passiivimuodon kanssa, mutta toisaalta ongelma ei ole kovin suuri; passiivimuotoa on helppo käyttää. Kokemukseni mukaan ainoa täysin ongelmaton persoona on monikon toinen, ja siitähän ei käytössä olekaan kuin yksi muoto, jonka ilmipano tosin on valinnainen.

Missään edellä mainitsemistani kielistä vastaavanlaista ongelmaa ei havaittavasti ole. (Tosin ranskassa nollapersoonainen *on* on korvannut puhekielessä monikon ensimmäisen, ja tämän valinnan ranskalainen kirjoittaja joutuu tekemään tekstin tyylilajin tai puhetilanteen mukaan.) Puhuja voi vapaasti käyttää kaikkia persoonapronomineja miettimättä, sanoisiko niistä korrektin vai puhekielisen muodon. Suomeksi tätä valintaa tehdään jatkuvasti. Kun puhe on arkipäiväistä ja epämuodollista, valinta on helppo, mutta jos tilanne on vähänkin muodollinen, eteläsuomalaisen yleispuhekielen käyttäjä joutuu valpastumaan. Nämä piirteet selittävät mielestäni osaltaan sitä, miksi suomalaisessa puhekulttuurissa vältetään viittaamasta suoraan henkilöön. On helpompi käyttää kiertoilmauksia kuin tehdä jatkuvaa valintaa eri mahdollisuuksien välillä.

4.3. VELVOITTAVUUS JA SEN ILMAISUKEINOT

Johanna Ketola tarkastelee lisensiaattityössään 2002 (Kielikello 1/2003), mitkä ovat tyypillisimpiä tapoja ilmaista velvoittavuutta lakiteksteissä. Velvoittavina muotoina hän esittelee passiivin ensimmäisen partisiipin *(on tehtävä)* ja yksipersoonaisen verbin *tulla* yhdessä pääverbin ensimmäisen infinitiivin kanssa (nesessiivilauseita). Omaksi ryhmäkseen velvoittavuutta ilmaisevista lauseista hän luokittelee sellaiset lauseet, jotka luettaessa vaikuttavat selvästi velvoittavilta, vaikkei sitä lauseesta voikaan suoraan huomata, esimerkiksi jotkin passiivimuotoiset lauseet ja väitelauseet, joissa x:n todetaan olevan velvollinen tekemään jotakin. Ketolan mainitsemat keinot ovat samoja keinoja, joilla olen katsonut suoraa sinuttelua vältettävän Suomen Kuluttajaviraston teksteissä. Ruotsin kuluttajaviraston teksteissä vastaavissa tapauksissa on käytetty suoraa sinuttelua. Kiinnostavaa on, ettei Ketola edes mainitse sinuttelun mahdollisuutta.

Tutkielman tekstinäytteiden perusteella sinuttelua näyttäisi suomenkielisissä teksteissä esiintyvän sellaisissa kohdissa, joissa kysyjälle annetaan konkreettisia ohjeita kuten

Mieti tärkeysjärjestys
Tärkeysjärjestystä laatiessasi

- *mieti, voitko viivyttää joidenkin laskujen maksamista? Miten laskujen eräpäivät suhteutuvat nykyisiin/tuleviin rahoihin? Onko joistakin laskuista jo tullut 1-2 maksumuistutuskirjettä?*
- *muista, että maksumuistutuskirjeiden jälkeen lasku siirtyy yleensä perimistoimistolle ja kulut alkavat nousta.*

Tämä huomio on yhtenevä Salli Kankaanpään tutkimuksessaan *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli (2006)* esittämän huomion kanssa, että viranomainen usein antaa lyhyet toimintaohjeet imperatiivimuodossa.

Kun tarkastelin lähemmin ruotsinkielisen tekstin sinuttelumuotoja, kävi ilmi, että niistä imperatiivimuotoisia oli 51. Modaaliverbejä esiintyi sinuttelulauseissa yhteensä 68: *kan 40, ska 12, vill 10, måste 2* och *bör 5*. Koska suomenkielisten tekstien sinuttelumuotojen määrä oli vähäinen, ei imperatiivejakaan luonnollisesti esiintynyt kovin paljon, yhteensä 16 kertaa. Modaaliverbeistä edustui vain *voida*-verbi, yhteensä 14 kertaa. Tästä pikku huomiosta voi tehdä sen päätelmän, että ruotsinkielisessä tekstissä suoria toimintaohjeita annetaan enemmän,

suomenkielisissä teksteissä esitetään pikemminkin edellä kuvailtuja yleisiä sääntöjä, jotka kansalaisen odotetaan tulkitsevan velvoittaviksi.

4.4. VIELÄ KOHTELIAISUUSSTRATEGIOISTA

Vertailtaessa eri maiden puhuttelukäytäntöjä toisiinsa tärkeää on epäilemättä toisaalta kulttuuriperintö ja toisaalta juuri tämänhetkinen vallitseva ilmapiiri. Siksi seuraava Kankaanpään huomio on tässä yhteydessä kiinnostava:

> *Jos lukijaa hyödyttämätön määräys tai kielto esitettäisiin suoraan ja lieventämättä, tekstiin rakentuisi kirjoittaja, jolla on niin paljon valtaa, ettei hänen tarvitse välittää lukijan kasvoista. Vastaavasti tekstiin kirjoittuvalla lukijalla ei tällöin olisi valtaa suhteessa kirjoittajaan.*

Koettaisiinko siis erilaiset kohteliaisuusstrategiat Suomessa ja Ruotsissa eri tavoin? Olisiko niin, että se mikä Ruotsin viranomaisten teksteissä mielletään tasa-arvoa ja demokratiaa edistäväksi tuntuisikin suomalaisessa yhteiskunnassa elävän mielestä tunkeilevalta ja holhoavalta? Eron havaitsee Suomesta Ruotsiin tai Ruotsista Suomeen muuttava. Maiden kulttuurien samankaltaisuuden vuoksi ero tuskin tuntuu kulttuurisokilta, mutta ero on kuitenkin ilmeinen ja kysymyksiä herättävä. Mutta jos vertailtaisiin Suomessa ja Ruotsissa käytettävää mainoskieltä, niiden ero tuskin olisi kovinkaan suuri. Niiden kehitys noudattaa luultavimmin muuta länsimaista mainoskielen kehitystä. Mainoskielessä *du* löi itsensä läpi Ruotsissa nopeasti 1965–1975, Suomessa vähän myöhemmin.

Kiinnostavaa olisi tutkia mainittuja eroja juuri Wattsin tarkoittamalla tavalla eli selvittämällä maallikkojen keskuudessa vallitsevaa näkemystä kohteliaisuudesta *(first order (im)politeness).* Missä määrin ihmiset tiedostavat kohteliaisuuskoodin ja missä määrin he reagoisivat kohteliaisuuskoodin mahdollisiin poikkeamiin?

Palaan Gricen teorian implikaatioihin, joihin tehokkaan vuorovaikutuksen periaatteet voidaan kiteyttää, varsinkin esitystavan maksiimiin eli kehotukseen välttää epämääräisyyttä ja kaksitulkintaisuutta, olla tarkka ja täsmällinen. Tutkimustulosteni mukaan Ruotsin viranomaistekstien tyyli on lähempänä tämän maksiimin kuvaamaa tavoitetta kuin Suomen. Kun erilaiset sinuttelun kiertoilmaukset on hyvin pitkälle karsittu tekstistä pois, sanoma kohdistuu suoraan sen vastaanottajalle. Jos taas tekstiin sisällytetään kiertokeinoja – niin kuin suomensuomessa ja paljolti suomenruotsissa – lukijalta edellytetään enemmän kielen ja

tekstin sanoman pragmaattista tulkintaa ja erilaisten kohteliaisuuskoodien ymmärtämistä. Ehkä myös yhteistyön maksiimi on lähempänä toteutumistaan ruotsalais- kuin suomalaistyyppisessä viranomaistekstissä. Lähestymistapaa on sopeutettu mahdollisimman pitkälle lukijakunnan mukaan kohdistamalla teksti suoraan lukijalle. Näin lukijalle syntyy vaikutelma siitä, että juuri häntä on ajateltu. Suomalaisen viranomaistekstin lukija taas lukee ikään kuin yleisiä sääntöjä ja poimii niistä sen, minkä katsoo itseään koskevan. Laadun, määrän ja asiallisuuden maksiimeihin kohteliaisuuskoodin valinta ei mielestäni vaikuta lainkaan. Sekä Ruotsin että Suomen käytänteet ovat suorasukaisia, eikä kumpaankaan sisälly esimerkiksi erityisiä kohteliaisuusfraaseja. Sosiaalinen deiksis on karsittu teksteistä lähes tyystin.

Vertailtaessa Ruotsin ja Suomen viranomaisten kohteliaisuuskoodeja Brownin ja Levinsonin näkökulmasta hahmottuu selvä ero: Suomen viranomaisten lähestymistapaa leimaa negatiivinen kohteliaisuus, joka ottaa huomioon puhuteltavan kasvot. Puhuteltavaa lähestytään varovasti, hänelle tarjotaan vihjailevia mahdollisuuksia, joista hän itse poimii ja valikoi omansa. Kärjistetysti sanoen Ruotsin viranomaiset taas astuvat reippaasti puhuteltavan reviirille: ei vihjailuja, ei mahdollisuuksia vaan suorat toimintaohjeet.

Kirjassaan *Drabbad av Sverige* (1983) Marianne Alopaeus kuvailee kokemuksiaan Ruotsissa 1970-luvulla. Hän ihmettelee mm. kuinka ruotsalaiset olivat niin estottomasti alkaneet sinutella ja puhutella toisiaan etunimillä, vaikkeivät olleet puhuteltavien kanssa kovinkaan läheisiä. Hän oli tottunut pitämään välimatkan itselleen vieraisiin henkilöihin ja teititteli heitä mielellään. Mutta Ruotsissa tuollaista etäisyyden ottoa pidettiin epäkohteliaana, vaikka se Alopaeuksen mielestä nimenomaan oli kohteliaisuutta. Hän käytti ilmiöstä termiä intimiteettityrannia (jota oli käyttänyt jo amerikkalainen sosiologi Richard Sennett). Suomalaisena Alopaeus koki Ruotsissa kulttuurisokin, joka varmasti 70-luvulla oli paljon vahvempi kuin nykyään. Karl-Olov Arnstberg toteaa esseessään (2005), että tämä Marianne Alopaeusta loukannut intimiteettityrannia on nykyään jo menettänyt symbolisen sisältönsä, eikä sinuttelua ole syytä tulkita Ruotsissa muuksi kuin yleiseksi maan tavaksi. Tämän kyllä suomalaisetkin käsittävät, mutta käytännön tilanteissa ja myös vaikkapa viranomaistekstejä lukiessa voi suomalaisessa kulttuurissa eläneelle syntyä jonkinlainen vierauden tunne, jota on yhtäkkiä ehkä jopa vaikea selvittää itselleen.

5. LOPPUSANAT

Suomessakin sinuttelu yleistyi siis 60-luvulta lähtien ihmisten arkipäiväisessä kanssakäymisessä ja heijasteli mitä ilmeisimmin samanlaisia tasa-arvon ja demokratian pyrkimyksiä kuin Ruotsissa, mutta siitä ei koskaan syntynyt Suomessa yhtä syvälle ulottuvaa keskustelua ja koko yhteiskunnan ilmeeseen vaikuttavaa, sopimuksenomaista muutosta kuin Ruotsissa, vaan Suomessa teitittely on edelleen yleistä toisin kuin Ruotsissa. Vertailemieni tekstien perusteella myös Suomen ja Ruotsin viranomaisilla on kansalaisille tarkoitetuissa tiedotteissaan toisistaan poikkeavat puhuttelukoodit. Tätä havaintoa tukee myös tutkimukseni katsaus molempien maiden keskeisimpien viranomaisten tiedotteisiin. Päätelmäni on, että Ruotsin viranomaisilla on useimmiten tapana sinutella kansalaista, mikä historiallisen katsauksen perusteella on tulosta yhteiskunnallisesta kehityksestä. Suomenkin yhteiskunnassa kehitys on ollut paljolti samansuuntaista, mutta se ei ole heijastunut yhtä selvästi puhuttelukoodiin yleensä eikä myöskään viranomaisten tiedotteisiin. Ne ovat ruotsalaisia tekstejä selvemmin etäisyyttä ottavia, ne eivät samassa määrin tule lähelle kansalaista.

Tutustuessani kohteliaisuusstrategioista kirjoitettuihin tutkimuksiin ja artikkeleihin kävi ilmi, että ne pääosaltaan käsittelevät ihmisten keskinäistä lähikanssakäymistä. En löytänyt juurikaan pohdintoja siitä, millaisia kohteliaisuusstrategioita liittyy viranomaisten kansalaisille osoittamiin teksteihin. Tosin kuten edellä olen esittänyt, Fairclough valottaa tuota seikkaa keskustelullistumisen näkökulmasta. Omassa tarkastelussani on selvinnyt, että viranomaisten puhuttelukäytäntöön vaikuttavat vanhat vakiintuneet perinteet, mutta myös jatkuva yhteiskunnallinen muutos, joka toisinaan on hitaampaa, toisinaan rajumpaa kuten Ruotsin *du*-reformi. Toisaalta on viranomaisen omassa valinnassa, millaisen imagon se itsestään haluaa luoda ja miten lähelle kansalaista se haluaa tulla. Siksi myös sekä Ruotsissa että Suomessa eri viranomaiset ovat keskenään erilaisia. Toisella on annettavana enemmän suoria ohjeita ja neuvoja, mikä lisää sinuttelun käyttöä. Toinen viranomainen ei taas niinkään anna ohjeita vaan kuvailee toimintaansa. Esimerkiksi Ruotsin valtiopäivien asiamiehet (Riksdagen ombudsmän) on säilyttänyt etäisyyden kansalaisiin nähden, kun taas monien viranomaisten erilaiset suorat tietoiskut kohdistetaan lukijoille *sinä*-muodossa. Vaikka Suomen viranomaiset pysyttelevät mielellään välimatkan päässä, vaikuttaa siltä, että Suomessakin juuri konkreettisten ohjeiden antaminen usein laukaisee sinuttelun, kuten vaikkapa Oikeusministeriön äänestämisohjeissa. Sinuttelu tekee myös nuorekkaan ja nykyaikaisen vaikutuksen, ja sitä tavoittelee ilmiselvästi esimerkiksi Itella eli Suomen posti.

Vaikka tutkimuksen vertailujen mukaan molemmissa kielissä on hyvin yhteneväiset keinot sinuttelun välttämiseen, Suomen viranomaiset välttävät sinuttelua Ruotsin viranomaisia enemmän ja käyttävät tähän tarkoitukseen vivahteikkaampia keinoja kuin vastaavasti Ruotsin viranomaiset. Suomessa ruotsiksi julkaistuista ja Ruotsissa suomeksi julkaistuista viranomaisteksteistä on havaittavissa, että sinuttelun ja teitittelyn valintaan ei vaikuta niinkään kielen rakenne ja sen mahdolliset rajoitukset tai piirteet. Suurempana vaikuttimena voi pitää valtakielen tiedotteissa käytettyä puhuttelukoodia, joskin suomenruotsissa on alettu ottaa esimerkkiä Ruotsin sinuttelukäytännöstä. Havainnot herättävät mielenkiintoisia ajatuksia kielestä, yhteiskunnasta ja valtarakenteista, mutta myös mentaliteettikysymyksistä. Viime mainittujen kuvaamiseen ei tämän lyhykäisen tutkielman puitteissa jäänyt tilaa eikä aikaa. Avoimiksi jäävät jo edellä esittämäni kysymykset kohteliaisuuskoodien eroavuuksista. Toivon voivani palata noihin kysymyksiin joskus jossakin toisessa yhteydessä.

En tiedä, sainko tutkielmassani esille kovin paljon uutta tietoa tai uusia huomioita. Kaikki havaitsemani seikat ovat olleet selvästi nähtävissä ja niiden syytkin ovat varmasti olleet monille selvillä, mutta olen tässä tutkielmassani koonnut melko paljon tätä hienoisia kulttuurieroja selittävää taustatietoa ja esittänyt sen johdonmukaisessa muodossa. Työ on ollut opettavaista, ja nyt tunnen käsittäväni hieman paremmin suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden eroja ja erojen kiinnostavaa historiallista taustaa. Erityisen riemuissani olen muutamista pikku havainnoista, joilla ei itse pääaiheeni kannalta ollut kovin suurta merkitystä, mutta jotka syntyivät tutkielman sivutuotteena, kuten havainto että suomeksi voin lähietäisyydessäni olevalta ihmiseltä kysyä ”Ja sinne?” kysyessäni mitä hän haluaa. Ruotsiksi vastaava kysymys olisi absurdi, ja se vaatii hieman pidempää välimatkaa (kohta 3.2.2.10). Minua ovat myös kauan askarruttaneet suomen persoonapronominit ja niissä aistittava hankaluus. Olen tyytyväinen, että sain ne ajatukseni vihdoin paperille. Lisäksi onnistuin esittämään, miksi liiallinen sinuttelu voi häiritä suomenkielisessä tekstissä, ei vain siksi että se ei kuulu suomenkielisen alueen kulttuuriin, vaan että sillä saattaa olla rakenteellisiakin syitä (kohta 4.1.1).

Sen lisäksi että sain oppia uutta, sain myös kerrata aikaisemmin oppimaani, esimerkiksi pragmatiikan kurssin kiinnostavia ja lähes mystisiä asioita. Pragmatiikkahan juuri selittää, miten ihmisten kokemusmaailma on niin paljon syvempää ja moniulotteisempaa kuin mitä sanat itsessään voivat välittää, mutta silti osaamme niitä tulkita ja tajuta niiden taakse kätkeytyvät lukemattomat merkitykset

Tiivistelmä
Tarkastelen tutkielmassani Ruotsin ja Suomen viranomaisten tapaa puhutella kansalaisia tiedotteissaan. Ruotsin viranomaisten lähestymistyylissä silmäänpistävää on sinuttelun runsaus. Ohjeet ja neuvot kohdistetaan suoraan lukijalle *sinä*-muodossa; jokainen kansalainen voi tuntea, että juuri häntä puhutellaan. Suomen viranomaistyylissä taas yleinen tapa on välttää kohdistamasta sanottavaa suoraan puhuteltavalle. Sen sijaan käytössä ovat erilaiset kiertoilmaukset, yleistävä tyyli kuten passiivin ja nollapersoonan käyttö sekä asioiden esittäminen siten, että lukijan tehtäväksi jää poimia tekstistä itseään koskeva tieto. Tarkastelen myös Suomessa ruotsiksi julkaistuja viranomaistekstejä, joista ilmenee, että ne noudattavat hyvin pitkälle perinteistä suomalaista viranomaistyyliä, mutta lähentymistä ruotsalaistyyppiseen sinutteluun on myös jonkin verran havaittavissa. Eri viranomaiset poikkeavat luonnollisesti toisistaan molemmissa maissa. Vaihtelua tuttavallisen ja etäisyyttä ottavan tyylin välillä on runsaasti niin Ruotsissa kuin Suomessakin. Sen lisäksi että viranomaiset noudattavat vallalla olevaa puhuttelukoodia, ne myös tietoisesti valitsevat oman tyylinsä.

Edellä kuvatun mielenkiintoisen eron selvittämiseksi tarkastelen asiaa ensinnäkin kielten rakenteen kannalta, mutta sillä ei tunnu olevan merkittävää vaikutusta puhuttelukoodin valinnassa. Enemmän löydän vastauksia perehtyessäni erilaisiin kohteliaisuusteorioihin ja pohtiessani kummankin maan yleistä puhekulttuuria. Tärkeää näyttää olevan se mikä yleisesti mielletään kohteliaaksi tyyliksi. Kohteliaisuuskäsitykset taas ovat muuttuneet aikojen kuluessa, ja sitä tarkastelen tutkielman historiallisessa katsauksessa. Siinä selviää, että myös Ruotsin kohteliaisuuskoodi on menneinä aikoina ollut etäisyyttä ottava, mutta modernin ajan ilmiöt ja niitä seurannut nk. sinuttelureformi muuttivat Ruotsia rajusti. Samankaltainen kehitys on ollut havaittavissa luonnollisesti myös Suomessa, mutta siellä siitä ei koskaan tullut yhtä mullistavaa ilmiötä kuin Ruotsissa.

Sammanfattning

I min uppsats granskar jag svenska och finska myndigheters sätt att tilltala medborgarna i publicerad myndighetsinformation. Svenska myndigheters tendens att dua är en påfallande skillnad. Råd och information riktas direkt till läsaren i *du*-form; den enskilde medborgaren kan känna att det är just hon eller han som tilltalas. I finsk myndighetsstil är det däremot vanligt att undvika direkt tilltal. I stället använder man sig av olika omskrivningar, man generaliserar och använder passiv form eller s.k. nollperson (motsvaras vanligen av svenskans *man)*. Informationen formuleras i allmänna ordalag; man överlåter åt läsaren att välja ut textstyckena som angår just henne/honom.

Jag granskar även myndighetstexter som publicerats på svenska i Finland. Det framgår att de till stor del rättar sig efter den traditionella finska myndighetsstilen, även om man också kan urskilja drag av den för Sverige typiska duande stilen. Olika myndigheter i de bägge länderna skiljer sig självfallet från varandra. Det finns gott om variation mellan den intima och den avståndstagande stilen både i Sverige och Finland; myndigheter följer antingen gängse tilltalskod eller väljer medvetet en egen stil.

För att redogöra för den ovan beskrivna intressanta skillnaden granskar jag först finskans och svenskans olika språkliga strukturer, som dock inte verkar ha något större inflytande på valet av tilltalskod. Jag hittar fler svar när jag fördjupar mig i olika artighetsteorier och dryftar den allmänna umgängeskulturen i de båda länderna. Vad folk i allmänhet uppfattar som artig stil verkar ha stor betydelse. Artighetsbegreppen har emellertid förändrats med tidens gång, vilket jag redogör för i min historiska översikt. Där visar det sig att också den svenska artighetskoden en gång i tiden har varit avståndstagande, även om moderna tidens fenomen och den därpå följande s.k. du-reformen radikalt förändrat Sverige. Finland har genomgått en liknande förändring, om än inte lika djupgående som i Sverige.

Abstract

In my thesis, I review the way in which Swedish and Finnish public authorities communicate with citizens in published information. One striking difference lies in the tendency of Swedish public authorities to use the 2nd person singular *du*. Advice and information is directed towards the reader by using *du*; the individual citizen may thus feel it is precisely her or him who is addressed. In the style of Finnish public authorities, however, direct address is often avoided. Instead, various descriptions may be employed, as well as generalizations and the passive or s.c. zero person (which usually corresponds to Swedish *man* 'they'). Information is formulated in general terms and it is left to the reader to decide which parts are relevant to her/him.

I have also reviewed texts by public authorities published in Swedish in Finland. The result is that they follow, by and large, the traditional style of Finnish public authorities, though features of the Swedish style employing *du* may be found as well. Public authorities in either country differ, of course, from one another. There is a great deal of variation between an intimate and a more distanced style in both Sweden and Finland; public officials follow either the usual code of address or consciously choose a style of their own.

In order to give an account of the interesting difference described above, I first present a review of the differences in linguistic structure between Finnish and Swedish. These, however, do not seem to have a great deal of influence on the choice of code of address. More answers are found in an in-depth discussion of various theories of politeness and the general culture of social interaction in both countries. The style people in general experience as polite seems to be an important factor. The concept of politeness has nonetheless changed in the course of time, which I account for in the historical overview. There, I will argue that the Swedish politeness code was at one point in time distancing as well, with the changes in modern times and the subsequent so-called *du*-reform radically changing Sweden. Similar changes have occurred in Finland, but they are not as deep-going as those in Sweden.

LÄHDETEOKSIA

Alopaeus, Marianne 1983: *Drabbad av Sverige*. Bromberg, Stockholm.

Brown, Penelope & Levinson, Stephen C. 1987: *Politeness. Some universals in language usage.* Cambridge University Press, Cambridge.

Fairclough, Norman 1992: *Discourse and Social Change.* Polity Press, Cambridge.

Fairclough, Norman 1994: *Conversationalization of public discourse and the authority of the consumer.* Teoksessa Russel Keat & Nigel Whiteley & Nicholas Abercrombie (toim.), *The Authority of the Consumer.* Routledge, London and New York.

Frykman, Jonas 1988: *Fördelen med att vara informell. Konsten att får ett övertag och behålla det* Teoksessa Orvar Löfgren (toim.), *Hej, det är från försäkringskassan. Informaliseringen av Sverige.* Natur och kultur, Sverige.

Iisa, Katariina: *Rahat tänne tai pamahtaa! Laskut ja puhuttelun vaikeus*, Kielikello 2/1999.

Josephson, Olle 2005: *"Ju",* Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, ScandBook, Falun.

Kankaanpää, Salli 2006: *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli.* Suomalaisen kirjallisuuden seura, Vantaa.

Ketola, Johanna: *Miten lakiteksti velvoittaa,* Kielikello 1/2003.

Kuusela, Irmeli & Meski, Arja 2004: *Ruotsin viranomaisten julkaiseman suomenkielisen tiedotuksen määrä ja laatu 2004,* Ruotsinsuomalainen kielilautakunta.

Larjavaara, Matti 1990: *Suomen deiksis,* Suomalaisen kirjallisuuden seura, Karisto Oy, Hämeenlinna.

Larjavaara, Matti: *Kieli, kohteliaisuus ja puhuttelu,* Kielikello 2/1999.

Leech, Geoffrey 1983: *Principles of Pragmatics.* Longman, London–New York.

Levinson Stephen C 1983: *Pragmatics,* Cambridge University Press.

Löfgren, Orvar 1988: *Omskolade svenskar. Perspektiv på informalisering. En svensk kulturrevolution? Kampen mot soffgruppen, slipsen och skåltalet* Teoksessa Orvar Löfgren (toim.), *Hej, det är från försäkringskassan. Informaliseringen av Sverige.* Natur och kultur, Sverige.

Melin, Lars 2007: *Vett och etikett i språket,* Norstedts Akademiska Förlag, ScandBook, Falun.

Mårtenson, Eva 1988: *Den familjära myndigheten. Intimiseringen av det offentliga språket.* Teoksessa Orvar Löfgren (toim.), *Hej, det är från försäkringskassan. Informaliseringen av Sverige.* Natur och kultur, Sverige.

Nordin, Svante 1988: *Från byråkrat till samhällsingenjör. Informalisering och*

ämbetsmannaideologins förvandlingar Teoksessa Orvar Löfgren (toim.), *Hej, det är från försäkringskassan. Informaliseringen av Sverige.* Natur och kultur, Sverige.

Noponen, Anna-Leena: *Sinä vai te?* Kielikello 2/1999.

Paunonen, Heikki 2001: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii.* WS Bookwell Oy, Juva.

Reuter, Mikael: *Reuters ruta* 27.6.1986.

Reuter, Mikael: *Huvudstadsbladet* 24.10.2001.

Saarimaa E. A 1971: *Kielenopas,* Werner Söderström.

Sadeniemi, Matti 1968: *Teitittelyn taustaa. Virittäjä 72.*

Seppänen, Eeva-Leena: *Sinä ja suomalaiset: yksikön toisen persoonan yleistävästä käytöstä* Kielikello 3/2000.

Svensson, Jan 1988: *Kommunikationshistoria,* Studentlitteratur, Lund.

Tiililä, Ulla 2007: *Tekstit viraston työssä,* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1108, Hakapaino Oy, Helsinki.

Tiililä, Ulla, *Keskustelun periaatteista kohteliaisuuteen. Uusia näkökulmia virkakirjeiden ongelmiin.* Kielikello 3/1992.

Valtioneuvoston virkakielipäätös 497/1982.

Vilppula, Matti, *Meänkieli – kieli vai murre?,* Helsingin sanomat 2.5.2000.

Watts, Richard J. 2003 *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press .

Yli-Vakkuri, Valma 1989: *Suomalaisen puhuttelun piirteitä.* Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen pientöitä, SYKLI 55, Turku. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XXXVI.

Yli-Vakkuri, Valma 1986: *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö.* Turun yliopiston offsetpaino.

Sähköiset lähteet:

Arnstberg, Karl-Olov 2005: essä *Du-reformens dubbelhet* i tidskriften Axess. http://tv.axess.se/web/main.nsf/0/3D211196898C9858C1257371004C683A

Grice, H. Paul 1975, *Logic and Conversation* teoksessa Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts, ed. by Peter Cole and Jerry L. Morgan.
New York: Academic Press.
http://www.sfu.ca/~jeffpell/Cogs300/GriceLogicConvers75.pdf
In: 1975, 41–58; here 45–47.

Suuri suomi–ruotsi-sanakirja cd-rom 1998. Werner Söderström Oyj

ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Yli-Vakkuri, Valma 2004: *Politeness in Finland: Evasion at All Costs* teoksessa Hickey, Leo, *Politeness in Europe.* Clevedon, GBR: Multilingual Matters Limited, 2004. http://site.ebrary.com/lib/sthlmub/Doc?id=10110147&ppg=201

Ahlqvist, Ander 2005: *Forms of address in Irish and Swedish* teoksessa Lakoff, Robin T. (toim). *Broadening the Horizon of Linguistic Politeness.* Philadelphia, PA, USA: John Benjamins Publishing Company, 2005. p 239. http://site.ebrary.com/lib/sthlmub/Doc?id=10090680&ppg=251

Noponen, Anna-Leena, artikkeli: *Saako vielä teititellä, onko aina lupa sinutella?* http://66.102.9.104/search?q=cache:S4Hbf5irVV0J:peruna.imatranet.fi/paula/sinuttelu.pdf+%22Anna-Leena+Noponen%22&hl=fi&ct=clnk&cd=2&lr=lang_fi

Taavitsainen, Irma 2003: *Demonstrative pronouns in addressing and referring in Finnish* teoksessa *Diachronic Perspectives on Address Term Systems.* Philadelphia, PA, USA: John Benjamins Publishing Company, 2003. p 12. http://site.ebrary.com/lib/sthlmub/Doc?id=10032035&ppg=12

Tanner, Johanna 2005: *Uusi näkökulma kohteliaisuuden tutkimiseen,* *http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2005_475.pdf*

Muikku-Werner, Pirkko, Savolainen, Erkki 1999. *Kasvojen suojelu ja kohteliaisuus.* Otavan opisto. Internetix http://66.102.9.104/search?q=cache:MZ29gPbIr3gJ:www.internetix.fi/opinnot/opintojaksot/8kieletkirjallisuus/pragmatiikka/kasvot.html+%22kasvojen+suojelu%22+kohteliaisuus&hl=fi&ct=clnk&cd=1&lr=lang_fi

Suomen viranomaisia:

Suomen verohallinto (http://www.vero.fi/)

Suomen poliisin (http://www.poliisi.fi/)

Tullilaitos (http://www.tulli.fi/fi/)

Kela (http://www.kela.fi/in/internet/suomi)

Tiehallinnon (http://www.tiehallinto.fi/)

Väestörekisterikeskuksen (http://www.vaestorekisterikeskus.fi/)

Yle (http://www.yle.fi/)

Opetusministeriön (http://www.minedu.fi/OPM/)

Viestintävirasto (http://www.ficora.fi/)

Valtakunnallisen vammaisneuvoston (http://www.vane.to/)

Suomen oikeusministeriön (http://www.om.fi/)

Valtion rautatiet (http://www.vr.fi/)

Patentti- ja rekisterihallitus (http://www.prh.fi/)

Kansaneläkelaitoksen opintotukikeskus (http://www.kela.fi/)

Itella/Posti (http://www.itella.com/group/index.html)

Ruotsin viranomaisia:

Seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää vastustavan asiamiehen virasto (Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning http://www.homo.se/)

Valtiopäivien oikeusasiamiehet (Riksdagens ombudsmän http://www.jo.se/)

Etnistä syrjintää vastustavan asiamiehen virasto (Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (http://www.do.se/)

Verovirasto (Skatteverket http://www.skatteverket.se/)

Vakuutuskassa (Försäkringskassan http://www.forsakringskassan.se/)

Valtion eläkevirasto (Statens pensionsverk http://www.spv.se/hem)

Rahastoeläkevirasto (Premiepensionsmyndigheten http://www.ppm.nu/).

Ruotsin poliisi (polismyndighet http://www.polisen.se/)

Ruotsin tullivirasto (Tullverket http://www.tullverket.se/)

Tukholman läänin maakäräjien (Stockholms läns landsting http://www.sll.se/)

Tievirasto (Vägverket http://www.vv.se/)

Ruotsin kuluttajaviraston (Konsumentverket http://www.konsumentverket.se/)

Ruotsissa Posti (http://www.posten.se/)

Ruotsin radio (Sveriges radio http://www.sr.se/)

Ruotsin kouluvirasto (Skolverket http://www.skolverket.se/)

Posti- ja telelaitos (Post och Telestyrelsen (http://www.pts.se/) sivustolla.

Ruotsin vammaisten liitto (De Handikappades Riksförbund http://www.dhr.se/)

Ruotsin vaaliviranomainen (Valmyndigheten http://www.val.se/).

Valtion rautatiet (Statens järnvägar http://www.sj.se)

Patent- och registreringsverket (Ruotsin patentti- ja rekisterivirasto http://www.prv.se/)

Ruotsin Centrala studiestödsnämnden (Opintotukiasian keskuslautakunta http://www.csn.se/)

Konsultaatioita:

Hasselroth, Ann-Marie, Klarspråksgruppen (syksyllä 2007)
Eronen, Riitta, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (syksyllä 2007)
Matti Planting, Suomen verohallinto 16.4.2008

1. POIMINNAT RUOTSINKIELISESTÄ TEKSTISTÄ Liite

1.1. Ryhmää kuvaavia yleistäviä sanoja (21) persoonapronomineja (14) = 35

De flesta av oss drömmer, vi vill resa…

(Det är bara de med god ekonomi) som kan säga att de struntar i pengar.

Beloppen för vuxna gäller vid låg fysisk aktivitet.

För kvinnor till och med 49 år ingår mensskydd…

Vi lägger ned en hel del pengar på mat.

Den kosta åtminstone en dryg tusenlapp per vuxen och månad om du är kvinna och ytterligare ett par hundralappar om du är man.

Många lägger ned ännu mer.

Våra matvanor påverkar miljön.

Vad vi äter och hur vi tillagar maten har stor betydelse för miljön.

Vad vi äter och vi tillagar maten har stor betydelse för miljön.

Lyckligtvis är det så att det som är bra för miljön för det mesta också är bra för vår hälsa.

Genomsnittsbilisten sparar cirka 750 kronor per år om bilen förbrukar…

Slutsatsen blir att vi helst börs strunta i att köpa de kläder som är märkta…

Alla behöver vara försäkrade – unga barn och äldre.

Vi behöver försäkra våra saker och oss själva.

De flesta som jobbar är försäkrade via arbetsgivaren.

Barn och ungdomar får en mycket måttlig pension, omkring 70 000 kronor per år, från samhället om de blir så invalidiserade att de aldrig kommer ut i arbetslivet. Därför behöver de ha en sjuk- och olycksfallsförsäkring.

Den som är hemma med barnet går ju inte ut och äter lunch och har mer tid att laga mat.

När barnledigheten är över brukar inte ekonomin bli så mycket bättre. Många väljer att jobba deltid och avgiften för barnomsorgen är dryg. Många behöver en större bostad när de får barn och de flesta vill bo nära marken i eget hus. För låginkomsttagare kan bostadsbidraget för barnfamiljer i viss utsträckning mildra de ökande boendekostnaderna.

Den som bor i hus behöver mer än den som bor i lägenhet.

När barnen kommer växer utgifterna, många vill köpa hus och måste spara till kontantinsatsen.

Somliga börjar ändå pensionsspara redan som unga.

1.2. Nominaalinen sivulause att + infinitiivi, johon lukija sisällytetään (20)

Kunskap om pris och kvalitet är också bra att ha.

Går det att skära ner någonstans?

Så mycket kostar

Köpa färdigt (subjekti) Laga själv (subjekti, att jätetty kirjoittamatta)

På många håll och särskilt i Stockholm, Göteborg och i universitetsstäderna är det svårt att få tag på egen bostad.

En bil är bra att ha.

Det brukar bli billigast att köpa kontant.

Det finns många sätt att kapa bilkostnaderna (attributiv bisats) – det bästa är att välja rätt från början.

Att köpa privat blir oftast billigare än hos bilhandlaren.

Att köra fort är att köra dyrt.

Det är lika viktigt att inte ange för låg körsträcka.

Det är särskilt lönsamt att reparera trafiksäkerhetsfel innan du…

Att köpa kläder second hand är ett sätt att klä sig personligt.

Mobil med kontantkort är ett smart sätt att begränsa kostnaderna.

Å andra sidan är det inte för sent att börja pensionsspara senare, i medelåldern.

Att låna kostar alltid.

Det allra värsta är att det också kan bli omöjligt att få ett eget hyreskontrakt…

Det kan löna sig att ringa runt till några banker och fråga.

1.3. Elämäntilanteen tai jonkin mahdollisuuden kuvaus, finns-lauseet (14)

Elämäntilanne tai jokin mahdollisuus kuvaillaan yleisesti.

Budgetkalkylprogram finns på…

På www.sis.se finns en broschyr om hur bostäder ska mätas.

Svaret finns på www.bilkalkylen.konsumentverket.se

På www.bilar.konsomentverket.se finns ingormation…

På www.kontrolleradbilverkstad.se finns verkstäder…

Lästips, Råd & Rön-bilagor Handla gränslöst samt Res och shoppa **(jätetty pois)**

Finns även på…

På www.konsumenternasforsakringsbyra.se finns…

Målet kan vara ett cykel, en resa, en soffa, en bil eller kontantinsatsen till ett hus. (Käytetään ikään kuin kevennykseksi. Seuraavassa virkkeessä jo ”du”. **(jätetty pois)**

Obligationen med kort eller lång löptid är också bra alternativ för det långsiktiga sparandet.

För kläder, en möbel, sportutrustning och andra mindre inköp kan en kontokredit, oftast i form av ett kredikort, vara det bästa alternativet.

Inkomsterna brukas sjunka när ni blir en till i familjen. Samtidigt är det en bra tid att skaffa nya vanor. Hela livet har ju vänts upp och ned.

1.4. Passiivi (4)

Tips och rapporter kan beställas från Konsumentverket eller hämtas på www.konsumentverket.se

Beräkningarna bygger på att bilen behålls fyra år och körs 1500 mil/år.

Räkningar måste betalas i tid.

1.5. Nominaalimuotoja (3)

Snabba accelerationer och häftiga inbromsningar drar bensin och sliter på bil och däck.

Obligationen med kort eller lång löptid är också bra alternativ för det långsiktiga sparandet.

1.6. Geneerinen deponenttiverbi / man-passiivi (2)

Kumpaakin rakennetta löytyi tekstistä vain yksi:

En sådan kan i svåra fall ge ett engångsbelopp på ett par miljoner, mycket pengar kan tyckas, men de ska räcka ett helt liv.

Man vet att utgifter för läkar- och tandläkarbesök, reparationer och annat kommer, frågan är bara när.

1.7. Prepositiorakenne (3)

Det är bra med en buffert för utgifter som kommer senare.

Med första barnet förändras ekonomin totalt.

Det är bara de med god ekonomi…

Lisäksi esitteessä oli käytetty useita esimerkkiperheitä tai -kuluttajia. Heitä luonnollisesti kuvattiin yksikön tai monikon kolmannessa persoonassa.

2. POIMINNAT SUOMENKIELISISTÄ TEKSTEISTÄ

2.1. Sinuttelu (64)

Mieti tärkeysjärjestys

Tärkeysjärjestystä laatiessasi

- mieti, voitko viivyttää joidenkin laskujen maksamista? Miten laskujen eräpäivät suhteutuvat nykyisiin/tuleviin rahoihin? Onko joistakin laskuista jo tullut 1-2 maksumuistutuskirjettä?
- muista, että maksumuistutuskirjeiden jälkeen lasku siirtyy yleensä perimistoimistolle ja kulut alkavat nousta.

Jos näyttää siltä, ettet selviydy laskujen maksamisesta järkevässä ajassa, ota yhteys laskuttavaan yritykseen heti.

Jos et vieläkään maksa tai ota yhteyttä laskuttajaan…

Selvitä huolella kaikki kulut äläkä maksa myyntipalkkiota etukäteen. Tarkista myös, että olet maksanut vastikkeesi – kohteen säännöt saattavat mahdollistaa osakkeen haltuunoton maksamattomien vastikkeiden vuoksi. Kartoita tuttavapiirissäsi, olisiko joku kiinnostunut osakkeestasi tai laita ilmoitus Internetiin. Kannattaa myös huolehtia, että osakekirjat ja kauppahinta vaihtavat omistajaa yhtäaikaisesti. Varo mahdollisia siirtomaksuja, joita jotkut kohteet saattavat velottaa. Esim. uuden omistajan kirjaamisesta omistajatodistukseen velotetaan usein ja tähän saattaa kulua viikkoja. Jos annat kohteen välittäjälle, älä maksa myyntipalkkiota etukäteen, vaan sovi, että se vähennetään kauppahinnasta.

Tarkista siis, antaako yritys muita maksutapoja kuin koko kauppahinnan maksamisen etukäteen. Jollei anna, tee asiasta ilmoitus kuluttaja-asiamiehelle ja mieti riskejä.

Ensiksi voit vaatia tuotteen vaihtamista virheettömään tai virheen korjaamista. Jos se ei onnistu kohtuullisessa ajassa, voit vaatia hinnanalennusta. Jos virhe on niin merkittävä, ettei sitä voi hyvittää näillä keinoin, voit vaatia kaupan purkamista.

Sinulla ei ole oikeutta vaatia kauppaa purettavaksi, koska olet itse tehnyt väärän valinnan. Monilla isommilla liikkeillä on kuitenkin nykyään lisäetuna esimerkiksi kahden viikon palautusoikeus, jolloin kaupan voi perua ilman mitään syytä. Jos kauppa ei tällaista lisäetua tarjoa, voit paluttaa ostoksen kauppaan ainoastaan silloin jos ostamassasi tuotteessa on virhe tai olet ostanut sen avokaupalla. Ks. avokauppa Jos liike ei tarjoa palautusoikeutta, voit yrittää vaihtaa tuotteen toiseen…

Kyllä voitte. Keskustelkaa asiasta hammaslääkärinne kanssa. (teitittely)

Jos et ole tilannut lehteä vaan se on lähetetty tilaamatta, laskua ei tarvitse maksaa. Sinun kannattaa kuitenkin ottaa yhteyttä lehden lähettäneeseen yritykseen ja ilmoittaa, että sinulle on tullut lehtiä ilman tilausta, joten et ole maksuvelvollinen.

Jos korjaus on epäonnistunut taitamattoman tai huolimattoman työn vuoksi, sinulla on oikeus saada uusintakorjaus maksutta, hinnanalennusta tai rahat takaisin.

Harkitessasi liittymistä kuntosalin tai -keskuksen jäseneksi, sinun kannattaa aluksi lukea tarkkaan sopimusehdot ennen sopimuksen solmimista. Kiinnitä huomiota erityisesti: jäsenyyden vähimmäiskestoon, kokonaishintaan, jäsenyyden maksutapaan ja muihin velvollisuuksiin. Muista, että sopimus sitoo molempia osapuolia, etkä välttämättä voi irtisanoutua sopimuksesta ilman kuluja.
Tutustu kuntosalin tiloihin ja laitteisiin ja vaadi henkilökunnalta käyttöohjeita ja opastusta laitteiden käyttöön.
Jos sinulle tulee ongelmia solmimasi sopimuksen suhteen, keskustele ensin ongelmasta kuntosalin edustajan kanssa. Kunnallisen kuluttajaneuvojan puoleen voit kääntyä tilanteissa,

joissa et pääse asiassa sovintoon.
Joidenkin kuntokeskusten käyttämissä sopimusehdoissa ainoaksi maksutavaksi on mainittu suoraveloitus, mitä voidaan pitää kohtuuttomana.

Vakiosumman laskemiseen voit käyttää vuosilaskuria.

Lomakkeen avulla voit vertailla

Kun jaat koko summan kahdellatoista, näet paljonko menosi tekevät kuukaudessa.
Laskurin avulla voit myös seurata yksittäistä menolajia, ts. kuinka paljon rahaa menee vuodessa esimerkiksi sähköön. Voit myös nähdä, missä kuussa rahaa tarvitaan eniten maksujen hoitoon ja ennakoida muut menosi sen mukaan. Laskuri on Excel-tiedosto, jota voit muokata oman tilanteesi mukaan. Kuukausilaskurilla voit seurata kuukausittaisia menoja ja tuloja haluamallasi tarkkuudella. Jos on tiukkaa, päivittäisten käyttömenojenkin erittely ja kirjaaminen voi auttaa hallitsemaan menojen ja tulojen tasapainoa. Tiedoston alareunasta löydät myös muita laskureita.

Lomakkeen avulla voit helposti vertailla eri maksutapojen kustannuksia.

Keinoja suoran sinuttelun välttämiseksi sen sijaan löytyi runsaasti:

2.2. Ryhmää edustavia sanoja (141)

Kuluttajan tärkein velvoite…
Kuluttajalle pitää lähettää lasku…
Joskus velalliselta voidaan vaatia
Myyjä ja ostaja voivat tehdä tilityksen itse kuluttajansuojalain tilityssäännösten mukaan.
Elleivät he pääse yksimielisyyteen,
Velalliselle on kuitenkin jäätävä vähintään ns. suojaosuus.
Yrityksen on myös kerrottava asiakkaalle minkälaisesta hinta-arviosta on kyse.
…on yrityksen ilmoitettava asiakkaalle asiasta viipymättä …
Yrityksen on ilmoitettava asiakkaalle selkeästi…
Enimmäishinta on asiakkaan maksettavaksi tulevan hinnan yläraja.
Kustannusarvion maksullisuudesta on kerrottava etukäteen asiakkaalle.
Jos hinnasta ei ole sovittu, asiakkaan on maksettava palvelusta kohtuullinen hinta.
Ostaja voi peruuttaa tilatun tavaran kaupan, jos tavaraa ei ole vielä luovutettu ostajalle.
Merkitystä on sillä kuinka pian tilauksen tekemisen jälkeen ostaja haluaa purkaa sopimuksen.
Ellei palkkion hinnasta ole etukäteen sovittu, asiakkaan on maksettava hinta, joka…
Kuluttajalla on oikeus 14 päivän kuluessa peruuttaa kauppa syytä ilmoittamatta.
Sama oikeus kaupan peruuttamiseen kuluttajalla on kotimyynnissä.
Etämyynnissä ostajalle on annettava vahvistus, joka…

Kotimyynnissä ostajalle on annettava kotimyyntiasiakirja.
Jos ostaja ei saa vahvistusta tai kotimyyntiasiakirjaa, sopimus eli kauppa ei ole sitova.
Tällöin ostaja voi vuoden sisällä ilmoittaa myyjälle kaupan purkautuneen.
Mikäli vanhemmat eivät pääse asiassa sopimukseen myyjäliikkeen kanssa…
Kaupankäynti ei voi yleisesti perustua pelkästään luottokauppaan, joka aiheuttaa kuluttajalle…
Käteismaksu on kuitenkin yhä edelleen perusmaksutapa, jonka puuttuminen on kuluttajille…
…jotta kuluttajat voivat ottaa sen huomioon jo ostopäätöstä tehdessään.
…etteivät erilaiset maksutavat saa asettaa kuluttajia kohtuuttoman erilaiseen asemaan…
Ostajan pyynnöstä takuu on annettava kirjallisesti tai sähköisesti…
…säilyy ostajan saatavilla.
Jos yritys jättäytyy asiassa vain kuluttajalle annettavan lämpöpaperikuitin varaan…
…ei yritys voi käytännössä torjua kuluttajan korjausvaatimusta…
Jos kuluttaja valittaa…
…kuluttajalla on kahden viikon jälkeen oikeus vaatia…
…korjattavan laitteen välttämättömyys taloudessa ja kuluttajan tilanne laitteen käyttäjänä.
Yrityksellä on oikeus veloittaa kustannusarvion laatimisesta sekä silloin, kun kuluttaja ostaa korjauksen, että silloin kun kuluttaja ei tee korjaussopimusta.
Tällaisista lähetyksistä ja kustannuksista pitää selkeästi kertoa asiakkaalle etukäteen.
…ei alaikäisellä ole oikeutta ilman huoltajansa suostumusta ostaa tällaisia palveluita.
Alaikäisen soittamia palvelunumeroiden maksuja ei vanhempien tarvitse maksaa…
…kuluttaja haluaa palauttaa virheettömän tuotteen.
…tehty kauppa sitoo molempia osapuolia, myyjää ja ostajaa.
Tuotteen maksaminen ennakkoon ennen sen vastaanottamista on kuluttajalle riski…
…yritys voi lopettaa toimintansa ennen kuin tuote on toimitettu tilaajalle.
…jos tuotteen toimitus viivästyy merkittävästi ja kuluttaja haluaisi peruuttaa tilauksen….
Kuluttajan on yleensä mahdotonta selvittää yrityksen luotettavuutta…
Kuluttaja, jolla ei ole digisovitinta tai digitelevisiota…
…jos hän pystyy katsomaan muiden maiden analogisia tv-lähetyksiä. (viittaa kuluttajaan)
…jos kuluttajalla on antenni, jonka avulla hän voi vastaanottaa…
…jos sen puuttuminen saattaa johtaa ostajaa harhaan.
Kuluttajan on voitava luottaa siihen…
…kuluttajalla saattaa olla oikeus…
…kuluttajan olisi pitänyt ymmärtää…
Kuluttajalla on kuitenkin oikeus…
…tai vaatinut saataviaan kuluttajalta…
Hinta ei perustu soittajan oman operaattorin hinnastoon. Soittamisen hinnoittelee se operaattori, joka tarjoaa yritysnumeron numeron käyttäjälle.
Jos ostaja on epävarma ostoksestaan, koska esimerkiksi on antamassa sen lahjaksi toiselle henkilölle, hän voi ehdottaa kauppiaalle avokaupan tekoa. Silloin myyjä myöntää ostajalle…

Ostajan on vaadittaessa esitettävä…

Ostajan on tehtävä virheestä valitus myyjälle.

…ostaja ei voi turvautua…

Sen on turvattava sähkönkäyttäjille riittävän hyvälaatuisen sähkön saanti…

…valtaosa kuluttajista heittäisi takaisin saamansa viallisen pullon…

Mikäli kuluttaja ostaa tietokonepaketin, jonka käyttöjärjestelmää hän pitää tarpeettomana…

…ei yleensä saa koitua kuluttajalle…

Palautuskulut ovat kuitenkin kuluttajan vastuulla…

…kun kuluttaja hyväksyy myyjän tarjouksen…

Ostajan kannalta tilanne yleensä mutkistuu…

…ostajalla on oikeus vaatia

Ostaja voi myös itse ilmoittaa …

Ostajalla on oikeus peruuttaa…

Peruuttaminen on ostajalle kuuluva oikeus…

…kuluttaja voi vaatia viime kädessä kaupan purkamista.

Ostajan ei tarvitse suostua…

…muistuttanut tai vaatinut saataviaan kuluttajalta…

Kuluttajan pitää etukäteen vertailla…

Vain etämyynnissä ja kotimyynnissä kuluttajalla on…

…antavat asiakkaille vapaaehtoisesti…

Joskus kuluttaja saa tuotteita…

Pienten lasten vanhemmat voivat joutua vastuuseen lasten aiheuttamista vahingoista, jos ovat laiminlyöneet

Käteisostaja voi rahoittaa ostoksensa…

Kun nuori muuttaa vanhempien nurkista…

…jonka vuokralainen ja vuokranantaja tekevät yhdessä ennen kuin vuokralainen muuttaa…

Vuokranantaja voi vaatia vuokralaiselta…

…jota vuokralainen ja vuokranantaja saavat käyttää vain yhdessä.

Talletussopimus tehdään vuokralaisen nimiin….

Asukas maksaa vuokraa…

…asukas maksaa joka kuukausi…

Asuntoyhtiöt laskuttavat asunnon omistajilta…

Valtio helpottaa vähän asunnon ostajan maksutaakkaa.

18-40-vuotias ensiasunnon ostaja

Fiksu vertaa hintoja:

Lapsen syntyminen tietää vanhemmille sekä upeita kokemuksia että haasteita.

Kela tukee lapsiperheen taloutta…

Vauvaperheen perushankinnat maksavat vanhemmille…

Vanhemmat tekevät vauvaperheen elämään…

Vanhempien tulot ja työhistoria vaikuttavat perheen talouteen.

Kotona oleva vanhempi tienaa väistämättä vähemmän…

Opiskelijat ja työttömät saavat vauvan syntymän jälkeen pääsääntöisesti pienempää päivärahaa kuin ansiotyössä olleet vanhemmat. Keväällä 2005 päivärahan minimimäärä on 15,20 euroa arkipäivältä.

Tarvittaessa vanhemmat voivat…

Äidin pitää käydä terveystarkastuksessa…

…sillä äiti saa Kelalta…

…äiti saa raskaustodistuksen, jonka kanssa hän voi hakea…

…jota maksetaan lapsen äidille tai isälle.

…jos vanhemmat ovat töissä.

Lapsen isä voi pitää isyyslomaa isyysrahalla 18 arkipäivää, jos hän on avio- tai avoliitossa lapsen äidin kanssa.

Isä voi myös saada korkeintaan 12 päivää pidennystä isyysrahakauteen, jos hän pitää vanhempainvapaasta…

…jos vanhempi toimittaa Kelaan…

…ellei hakija olisi siirtynyt...

Vanhemmat voivat halutessaan…

…lastaan hoitavan vanhemman…

…vain sellaisille vanhemmille...

Perheen ensimmäisestä lapsesta…

Jos lapsi syntyy yksinhuoltajaäidille tai avoliitossa oleville vanhemmille,

…kertakäyttövaippojen ystävänkään …

Varsinkin äidit väsyvät välillä vauvan kanssa.

…vanhemmat saavat välillä aikaa…

…sekä vauvan että vanhemman kannalta järkevää tuulettua…

…jos isä ei halua tunnustaa isyyttään…

…tai äiti ei suostu vahvistamaan isän vanhemmuutta.

Isyyden selvittäminen on lapsen äidin toimeentulonkannalta…

…vanhemmat vastaavat yhdessä…

…lapsen isä ei ole velvollinen maksamaan senttiäkään…

…jos vanhemmat eivät ole tehneet...

Vanhempien kannattaa tehdä sopimus...

Sopimus on osoitus vanhempien välisestä luottamuksesta.

Vanhemmat tarvitsevat myös omaa aikaa

Vakuutuksenottajalle ja vahingon kärsineelle…

Asukkaan velvollisuus…

2.3. Nollasubjektit (131)

2.3.2 Nesessiiviset rakenteet… (67)

Laskuttaviin tahoihin on syytä ottaa yhteyttä maksusuunnitelmien tekemistä varten.

On syytä miettiä…

…kannattaa siitä tässä yhteydessä mainita.

Ainakin suurimmista ostoksista kannattaa säilyttää kuitit…

Kaikkia kuitteja luottokorttiostoista on syytä säilyttää…

…vaihtoaika ja muut ehdot kannattaa merkitä selvästi…

Jos sama vika toistuu autossa, kannattaa…

…ostoksista kannattaa säilyttää kuitit ja tiliotteet tämän ajan.

Myös kaikkia kuitteja luottokorttiostoista on syytä säilyttää…

Siten oman maksuliikenteen suunnitteluun kannattaa käyttää vähän aikaa.

…kustannuksia kannattaa vertailla…

Sitä siis kannattaa katsoa.

Takuuvuokraa ei kannata pulittaa vuokranantajalle…

Lainaa varten kannattaa ”harjoitella” säästämällä…

Lainaa ei välttämättä kannata kuitata ”omasta” pankista, vaan pankit kannattaa kilpailuttaa.

…leipä ja voi kannattaa yleensä ostaa…

Jos rahat eivät riitä laskujen maksamiseen, kannattaa ottaa…

…kannattaa pitää matkassa vain sen verran rahaa…

…kannattaisiko vaihtaa kertalipuilla reissaaminen…

…sitä varten kannattaa tehdä säästösuunnitelma.

…ne kannattaa laittaa taas kiertoon.

…kannattaa ottaa pikaisesti yhteyttä neuvolaan

Tuntemattoman hoitajan taustat kannattaa selvittää…

Vauvan kanssa ei kannata viettää…

…on tässä vaiheessa syytä viipymättä ottaa yhteyttä

…on syytä pyytää itselle oma kappale.

Lainan lyhennys on sen sijaan yleensä maksettava…

…veroilmoituksen kuitti tulee säilyttää seitsemän vuotta.

Peruuttaminen on tehtävä kirjallisesti…

Kaikki lainat on myös maksettava pois.

Jos kotiin on pakko saada ruokapöytä trendikaupasta,

Vanhempainrahaa täytyy hakea viimeistään…

Isyysrahaa täytyy hakea viimeistään

Tavaroita ei kuitenkaan tarvitse ostaa uusina!

Mitä missäkin vaiheessa on tehtävä?

…mitä pitää tietää ja mitä tehdä,

…pitää saada rajoitettua ja lisävahinkojen syntyminen estettyä.

Usein paikalle on saatava pikaisesti apuvoimia.

…vahinkoilmoitus on kuitenkin aina tehtävä kirjallisesti

Vakuutusyhtiölle on aina varattava tilaisuus

…on maksettava korkolain mukainen viivästyskorko.

Se on kuitenkin maksettava…

Tv-maksu on maksettava myös silloin…

Television käyttöönotosta on aina tehtävä ilmoitus Viestintävirastolle.

Jos laskupinon yhteissumma ylittää käytettävissä olevat rahavarat, toimeen pitää ryhtyä heti.

Jääkaappiin pitäisi saada täytettä…

Silloin pitää tehdä tilitys.

Laskua ei tarvitse lähettää…

Myös television poistamisesta käytöstä pitää ilmoittaa Viestintävirastolle

…ei elintarvikkeen valmistusaineiden alkuperää tarvitse ilmoittaa.

…ei niitä tämän jälkeen tarvitse maksaa…

…ei niitä tämän jälkeen tarvitse maksaa…

Vuokrasopimus pitää tehdä kirjallisesti.

Kotia ei tarvitse kalustaa kerralla.

…jonka kanssa ei parane vitkastella…

Kaverit sopii pyytää kylään nikkarointitalkoisiin, jos omat taidot eivät riitä.

Näin on helpompi todistaa maksaneensa ostoksensa…

Näin on helpompi todistaa maksaneensa...

On parempi yrittää sopia uusi maksuaikataulu

Siksi sopimukset olisi hyvä aina tehdä kirjallisina.

Kaupan teon jälkeen on myöhäistä vedota…

Useimmiten on kuitenkin helpointa käyttää pankkia.

…jolloin niiden riittävyyttä on helppo seurata.

…on helpompi varmistaa, että rahat riittävät.

…jolloin on mukavampi keskittyä vauvaan

(Kun tilanne on hallinnassa,) on aika miettiä…

2.3.1. Teema jonka tarkoitteesta jotakin sanotaan + nollasubjekti / modaalisuutta ilmaisevat verbit (41)

Laskuja voi panna kiireellisyysjärjestykseen.

Asumisoikeusasuntoon pääsee kiinni 10-15 prosentilla...

Asumisoikeusmaksun saa takaisin, (kun asunnosta muuttaa pois…)

Myös perintätoimiston kanssa voi neuvotella…

Tässä vaiheessa voi vielä neuvotella maksuaikataulusta.

Silloin ei voi yleensä saada uutta pankkilainaa tai luottokorttia eikä voi ostaa tavaroita osamaksulla.

Koti- tai etämyyntikaupan voi peruuttaa myös palauttamalla tavaran.

Silloin sijaislaitetta voi vaatia tilalle aiemminkin.

…sijaislaitetta voi pyytää tilalle parin viikon jälkeen.

Neuvoja voi kysyä potilasasiamiehiltä ja Potilasvahinkolautakunnasta.

Myynnistä voi tiedustella lomaosakkeen kohteesta…

…josta ei ole etukäteen kerrottu eikä virhettä voinut huomata

…jolloin kaupan voi perua ilman mitään syytä.

Tarkempia tietoja sopimuksen sisällöstä voi tiedustella…

…eikä niitä saa pyynnöstäkään kohtuuajassa…

Televisiota ei voi noin vain korjauttaa toisessa liikkeessä.

Vakiosumman saa laskemalla…

Luotto-oston voi tehdä mm. erilaisilla…

Reissarissa oleviin taulukoihin voi kirjata päivittäisiä menoja…

Kelasta voi hakea asumiskustannuksiin yleistä asumistukea…

Myös opiskelija-asunnoissa voi asustella kohtuuhintaan.

Sopimuspohjan voi ostaa tai sille voi käydä katsomassa mallia kirjakaupoissa.

…sen jälkeen asunnon voi lunastaa omaksi.

…lunastetut osuudet voi myydä pois.

…voi miettiä, kestääkö…

…joiden avulla voi tarkistaa…

Asuntolainan korkoja voi vähentää…

…koroista saa tehdä vähennyksiä...

Rahahuolista selviää parhaiten ennakoimalla.

…vinteillä voi tehdä löytöjä…

Kalusteiden kunnostamista voi opetella…

…neuvolasta saa ensihätään ohjeita …

Vanhempainrahaa voi nostaa

Näihin hankintoihin saa nopeasti uppoamaan tuhansia euroja.

…apua saa yöaikaankin

kohtuuhintaista hoitoapua voi kysyä

Naapureista ja ystävistä voi koota hoitopiirin,

Mistä saa apua?

Yhteydenoton voi hoitaa puhelimitse

2.3.3. Ehtoa ilmaisevat yhdyslauseet (23)

Jollei näin tee, on kyseessä…

Jos laskua ei maksa eräpäivänä…

Jos ei neuvottele eikä maksa velkaa, ulosottomies voi alkaa

Ellei sakkoa maksa ulosottomiehellekään…

Jos pitkään laiminlyö laskujen tai velan hoidon, voi saada maksuhäiriömerkinnän…

Jos ei neuvottele eikä maksa velkaa, ulosottomies voi alkaa

Jos ei maksa luottokorttivelkoja…

Jos velkaa ei maksa ulosottomiehellekään…

Jos asiasta syntyy kiistaa, voi ottaa yhteyttä kunnalliseen kuluttajaneuvojaan.

Jos kaikki ostaa uutena….

Jotkut palvelut katkeavat varsin pian, jos laskua ei maksa ajallaan.

Luottotiedot voidaan tarkistaa myös, kun hakee vuokra-asuntoa

Laskun loppusumma kasvaa koko ajan, kunnes sen maksaa.

(Asumisoikeusmaksun saa takaisin,) kun asunnosta muuttaa pois…

Kun tuloista vähentää pakolliset menot, näkee kuinka paljon rahaa jää muuhun elämiseen.

…jos tyytyy käytettyyn

…ja sietää ruokapöydässä.

…jos asuu vuokra-asunnossa.

Jos on palkka- tai muita säännöllisiä tuloja, (hyvä tapa tasata menoja on siirtää…)

Jos raha tuppaa karkaamaan…

Kun tilanne on hallinnassa, on aika miettiä…

2.4. Yksipersoonainen passiivi (39)

Sovittu hinta maksetaan ajallaan.

Lasku on maksettu ajallaan, jos se maksetaan viimeistään eräpäivänä.

Jos laskua ei ole maksettu eräpäivään mennessä…

Ostaja voi peruuttaa tilatun tavaran kaupan… (etumääritteenä)

Usein halutaan ennen korjauksen tilaamista selvittää…

Yritys vastaa palautuskuluista, jos tuote voidaan palauttaa tavanomaisella tavalla postitse.

Peruuttaminen tehdään myyjälle…

Riittää, että peruutusilmoitus on lähetetty…

Peruuttamisaikaa laskettaessa ei oteta huomioon sitä päivää, jona sopimus allekirjoitettiin…

Pankkiin avataan kaksi tiliä.

…jolle kerätään rahaa laskujen maksamiseen…

…säästettäessä jotain isompaa varten.

…asuntolainoja ja opintolainoja lyhennetään yleensä vain…

…lyhennyksiin kerätään rahaa kuukausittain…

Vuosilaskuriin arvioidaan yhden vuoden aikana tulevat laskut…

…missä kuussa rahaa tarvitaan eniten…

Vuokra-asunnosta maksetaan kuukausivuokraa…

Sopimukseen liitetään pöytäkirja…

…vaan se talletetaan pankkiin…

Talletussopimus tehdään vuokralaisen nimiin, mutta talletuskirja luovutetaan vuokranantajalle.

Osaomistusasunnosta maksetaan aluksi…

…jolla ostetaan rakennuttajalta vähitellen…

Omistusasunto ostetaan kerralla omaksi, joskin se rahoitetaan…

…sillä lainaa lyhennetään pankille…

…myös ennen koronnousua otetut lainat…

…asunnosta pulitetaan joka kuukausi…

…osaomistusasunnon osuuksia varten otetun lainan koroista…

…jos kamppeita kuljetetaan muulla kuin kaverikyydillä.

…vauvantarvikkeet ostetaan käytettyinä, vauvanruoat soseutetaan kotikeittiössä ja kalleimmat merkkivaipat vaihdetaan

…avustusta anotaan viimeistään kaksi kuukautta ennen

Kaikista edellä mainituista vanhempainpäivärahoista maksetaan verot.

Isyys vahvistetaan allekirjoituksella

Huoltajuus- ja elatussopimukset hyväksytetään lastenvalvojalla.

Riitatilanteessa päätökset voidaan hakea käräjäoikeudesta.

Kenen puolen käännytään?

2.5. Nominaalimuodot (36)

Asuntolainan ja muiden luottojen maksuviivästys voi myös aiheuttaa isoja seurauksia…

Jos maksuviivästys johtuu nk. sosiaalisesta suoritusesteestä…

Tärkeää on tieto siitä, milloin tuotteen takuu päättyy.

Siitä tulee rekisteriin merkintä kahdeksi vuodeksi, samoin osamaksuvelan maksamatta jättämisestä.

Kiinteän hinnan maksaminen palvelusta on myös mahdollinen.

Peruutuksen tekemiselle ei ole muotovaatimuksia, mutta sen tekeminen kirjallisesti on suositeltavaa.

Lainsäädännössä ei ole ehdotonta velvollisuutta käteisen rahan vastaanottamiseen.

…kirjeen lähettäminen kirjattuna.

…niiden hoitaminen on helpompaa

Kymmenen laskun maksaminen tiskillä voi maksaa satasen, kun taas automaatin käyttö voi olla maksutonta.

…päivittäisten käyttömenojenkin erittely ja kirjaaminen voi auttaa…

Uuteen kotiin asettuminen ja sen varustaminen on hauskaa puuhaa, mutta törsääminen kostautuu.

Vuokrien jatkuva laiminlyöminen voi johtaa häätöön.

Jos asunnon ostaminen ikiomaksi ei lopulta innostakaan…

…kestääkö taloudenpito lainaan sitoutumisen.

Kalusteiden muuttaminenkin maksaa…

Laskujenmaksun venyttäminen jatkuvasti yli eräpäivien ja hankintojen tekeminen…

Laskujen ”unohtaminen” tuonnemmaksi saati maksukuorten avaamatta jättäminen

johtavat vain korkojen ja perintäkulujen kertymiseen ja pahimmillaan merkintään luottotietorekisterissä…

…mikä puolestaan voi tarkoittaa vaikeuksia esimerkiksi puhelinliittymän, vuokra-asunnon ja jopa työpaikan hankkimisessa.

Luottokorttien vinguttamisesta ja velaksi ostamisesta…

…kertalipuilla reissaaminen…

Etukäteen suunnitteleminen…

…jos vanhemmuus uhkaa viedä liikaa voimia.

…jo ennen raskaaksi tulemista…

…kelpaavat parvekkeella nukuttamiseen...

…eikä suositusten pyytäminenkään ole pahitteeksi.

2.6. Eksistentiaaliset kiertoilmaukset, kuvaavat tilannetta, mahdollisuutta (31)

Jos laskupinon yhteissumma ylittää käytettävissä olevat rahavarat…

Kaksi viikkoa eräpäivän jälkeen voi tulla ensimmäinen maksullinen maksuhuomautus.

Jos kyseessä on osamaksukauppa…

Jos palautettavassa tuotteessa on virhe…

Jos ostetussa tuotteessa on virhe…

Asuntomarkkinoilla on erilaisia vaihtoehtoja. (mahdollisuuden ilmaiseva e-lause)

Tietopakettiasumisesta ja asuntomarkkinoista löytyy esimerkiksi osoitteesta...

Perustietoa vuokralaisen oikeuksista löytyy sivuilta…

…nettiyhteydet, televisio ja aamulla eteisessä odottava lehti rokottavat myös kukkaroa. (kuluttajan kukkaroa)

…löytyy osoitteesta…

…sivuilta löytyy opastusta…

…kierrätyskeskuksista löytyy käytettyä kodinelektroniikkaa…

kivasti sisustettu koti tuntuu kahta lokoisammalta.

Säästöjä syntyy mukavasti…

Tietoa vanhempainpäivärahoista ja päivärahalaskuri löytyvät…

Jos lapsia syntyy kerralla enemmän kuin yksi…

…on tarjolla paljon käytännön vinkkejä

Äitiyspakkauksen laatikko muuntuu pehmustamalla ensimmäiseksi sängyksi.

Käytettyjä vaunuja ja vaatteita löytyy kirpputoreilta

Tervemenoa siis leikkipuistoon,

Jos on palkka- tai muita säännöllisiä tuloja,

Omaisuuttakin voidaan ulosmitata. (lukijan omaisuutta)

Esimerkiksi auto on tavallinen kohde. Silloin ulosottomies myy auton **(lukijan auton)**

…kuinka paljon rahaa menee vuodessa…

Maksutapoja on periaatteessa kaksi:

Jos asunto löytyy välittäjän kautta…

…ovat ripeät toimet välttämättömiä.

Hyvä tapa varmistua ilmoituksen perillemenosta on kirjeen lähettäminen kirjattuna.

Jos on palkka- tai muita säännöllisiä tuloja, hyvä tapa tasata menoja on siirtää…

Yksi tapa on nostaa rahaa tililtä ja käydä maksamassa lasku käteisellä.

On monta tapaa maksaa laskuja.

2.7. Muutospassiivi (2)

Intransitiiviverbi + translatiivisijainen predikatiiviadverbiaali (ISK 930)

…kertyneiden perintäkulujen lisäksi maksettavaksi tulevat vielä ulosottomaksut…

Laskun ja viivästyskoron lisäksi maksettavaksi tulevat kuitenkin kulut…